

FACULTEIT VOOR LETTEREN EN WIJSBEGEERTE

Richting: Geschiedenis

De Kronacker-missies (1944-1947): staatshandel in de heropbouw van België na de Tweede Wereldoorlog

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de Geschiedenis door

Vander Hulst Reinout

Academiejaar 2014-2015

Promotor: Prof. dr. Guy Vanthemsche

Ik verklaar plechtig dat ik de masterproef, De Kronacker-missies (1944-1947): staatshandel in de heropbouw van België na de Tweede Wereldoorlog, zelf heb geschreven.

Ik ben op de hoogte van de regels i.v.m. plagiaat en heb erop toegezien om deze toe te passen in deze masterproef.

Datum

Naam + handtekening

Inhoudstafel

Dankwoord	4
Inleiding	5
Deel I: De ontstaanscontext.....	10
<i>Hoofdstuk I: De economische context: de erfenis van de Duitse bezetting.....</i>	<i>10</i>
<i>Hoofdstuk II: De politieke context: instabiliteit troef .....</i>	<i>23</i>
<i>Hoofdstuk III: Paul Kronacker: van alle markten thuis.....</i>	<i>42</i>
Deel II: De werking van de missies.....	52
<i>Hoofdstuk IV: De missies op papier.....</i>	<i>52</i>
<i>Hoofdstuk V: De missies op het terrein.....</i>	<i>62</i>
Deel III: De resultaten	71
<i>Hoofdstuk VI: Wat werd er ingevoerd? Een beknopt overzicht .....</i>	<i>71</i>
<i>Hoofdstuk VII: De Kronacker-missies en het ‘ economische mirakel’ .....</i>	<i>85</i>
Conclusie.....	95
Bijlagen	99
Bibliografie	109
Bronnen.....	114

Dankwoord

Alvorens u begint met lezen, nog een kort woord van dank. In de eerste plaats wil ik mijn promotor Prof. Dr. Guy Vanthemsche bedanken om mij steeds met raad en daad bij te staan tijdens de creatie van deze Masterthesis en het onderzoek dat eraan voorafging. Professor Vanthemsche is zonder twijfel de intelligentste en tegelijk de meest bescheiden persoon die ik tot nog toe ben tegengekomen. Maar ook alle andere professoren en docenten van de Vrije Universiteit Brussel van wie ik les kreeg, verdienen een woord van dank omdat ze allen hebben bijgedragen tot de manier waarop ik nu naar geschiedenis kijk. In het bijzonder de lessen van professor Buylaert, professor Scholliers en professor Tyssens waren bepalend voor mijn inzicht in historische vraagstukken.

Ook mijn vrienden zowel zij met wie ik ben opgegroeid, als zij die ik door mijn studies heb leren kennen, wil ik bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun. Pieter Coppens, Quinten De Bode, Jan Mellaerts, Beau Vrebos, Nils Goedeweck, Lucas Hendriks, Niels Van Herk en Vincent Verbeek mogen hier zeker niet ontbreken.

Hetzelfde dient gezegd te worden van mijn familie en ouders. Mijn zus Rozanne en vooral haar vriend Nick worden expliciet bedankt voor de technische ondersteuning bij het schrijven van deze thesis. Mijn mama (en Guy Jossart) moeten ook uitvoerig bedankt worden voor het enthousiast nakijken van deze Masterthesis en ervoor te zorgen dat ik steeds in de beste omstandigheden kan leven en studeren. Bovendien wil ik de liefde van mijn leven, Helena Muselaers uitdrukkelijk vermelden voor haar geduld en steun. Tenslotte wil ik ook mijn opa, Lucien Bertels, vermelden. Hij is zonder twijfel mijn grootste voorbeeld en inspiratiebron. Deze thesis is aan hem opgedragen, want de manier waarop hij dit moeilijke jaar is doorgekomen kan alleen maar het grootste respect afdwingen.

Alvast veel leesplezier.

Inleiding

De zogenaamde ‘reconstructieperiode’ die België doormaakte nadat haar hoofdstad op 3 september 1944 voor de tweede maal in de twintigste eeuw van de Duitse bezetting verlost werd, heeft tot nog toe slechts zelden het onderwerp uitgemaakt van historisch onderzoek. Versta mij niet verkeerd, deze periode heeft wel degelijk meermaals als decor gediend bij het zoeken naar historische analyses omtrent de koningskwestie, de repressie ten aanzien van collaborateurs en andere specifieke dossiers die het naoorlogse België bezighielden, maar werken waarin de problematiek van de heropbouw tussen pakweg 1944 en 1947 centraal staat, zijn zonder meer schaars te noemen¹.

Het beperkt aantal historici die het wel aandurfde om deze periode als een legitiem onderzoeksonderwerp op zichzelf te benaderen, stelde zich (expliciet of impliciet) de fundamentele vraag of de reconstructieperiode eerder als een periode van restauratie dan wel als een periode van vernieuwing moet gezien worden². Het voorlopige bestek van dit amalgaam aan studies lijkt aan te geven dat de reconstructieperiode veel vernieuwingen heeft afgezwakt die door een breuk als de Tweede Wereldoorlog mogelijk werden gemaakt. Ondanks de vele nieuwigheden die in deze periode het licht zagen (bijvoorbeeld: de sociale zekerheid, het sociaal pact en stemrecht voor vrouwen), zijn historici geneigd te zeggen dat de dynamische processen van de Belgische maatschappij niet echt fundamenteel gewijzigd zijn door het bezettingsregime van de nazi’s én dat de reconstructieperiode dus eerder gekarakteriseerd dient te worden als een periode van restauratie. Het regentschap (waarover later veel meer) is een perfect voorbeeld van wat ik hiermee bedoel. Ondanks het feit dat de periode waarin prins Karel als staatshoofd fungeerde zonder meer een crisismoment van de Belgische monarchie genoemd kan worden, kan men er niet omheen dat deze lepe truc om de polemiek rond koning Leopold III te doen verstommen, uiteindelijk en paradoxaal genoeg het voortbestaan van de Belgische monarchie tot resultaat heeft gehad³.

Voor het overige zijn het merendeel van de talrijke nieuwe figuren, problemen en uitdagingen die in de directe naoorlogse episode aan de oppervlakte komen, te interpreteren als nieuwe verschijningsvormen van tegenstellingen wiens ontstaan veel verder terug te voeren is in de geschiedenis.

---

¹ WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, 352 p.; HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, 230 p. Deze twee verzamelwerken bundelen enkele interessante detailstudies in verband met de reconstructieperiode. De redacteurs van deze bundels hanteren wel een andere periodisering dan in deze thesis gebruikt wordt. De reconstructieperiode eindigt volgens deze historici pas in 1950. Het verschil is een gevolg van de politieke invalshoek (Koningskwestie) die in deze bundels gebruikt werd. Alleen de monografie van CONWAY (M.). *The sorrows of Belgium: liberation and political reconstruction, 1944-1947*. Oxford, University Press, 2012, 415 p. laat de reconstructieperiode net als ik al in 1947 stoppen. Deze twee verzamelwerken en de monografie van Conway zijn overigens de enige werken waarin de reconstructieperiode centraal staat. De andere werken die ons van informatie voorzien, zijn veel grotere werken waarin er aan de reconstructieperiode slechts een hoofdstuk gewijd wordt. Het spreekt voor zich dat teleologische conclusies vaker voorkomen in dit soort werken.

² VAN DOORSLAER (R.). “De oorlog tussen continuïteit en verandering: vragen en problemen” In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 17-26.; WITTE (E.). “Tussen restauratie en vernieuwing. Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950.” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 13-56.

³ CONWAY (M.). *op.cit.*, pp 1-12.; DUJARDIN (V.). “Het Regentschap (1944-1950). De overgang naar een nieuw België.” In *Nieuwe Geschiedenis van België. Volume II: 1905-1950*. Deel 3, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1251.

Laat het duidelijk zijn dat het voor geen enkele (goede) historicus de bedoeling was of is om de reconstructieperiode (of eender welke andere periode) op een strikte manier te ‘definiëren’ als een periode van restauratie enerzijds, of van vernieuwing anderzijds. Nuance en epistemologische bescheidenheid zijn nu toch al zo een kleine vijftig jaar de voornaamste kenmerken van degelijk historisch onderzoek, en ook in deze bredere problematiek van herstel en verandering kan men beide concepten beter niet in absolute termen tegenover elkaar plaatsen om één van hen vervolgens als een soort ‘zeitgeist’ of alles dominerende kracht van een bepaald tijdsinterval naar voren te schuiven. Het is meer aangewezen deze problematiek te benaderen als een soort spanningsveld waarbij de concepten van restauratie en vernieuwing als uitersten fungeren en waarbij alle elementen die het onderwerp uitmaken van historisch onderzoek in het licht van de inwerking van beide krachten dienen geanalyseerd te worden.

Waarom is deze problematiek zo belangrijk voor de reconstructieperiode? Net als de Franse revolutie bijvoorbeeld, veroorzaakte de Tweede Wereldoorlog een fundamentele breuk in het dagelijkse leven van de modale burger en in het maatschappelijke leven in het algemeen. De directe naoorlogse periode kan ons inzicht geven in welke mate de veranderingen een blijvende invloed op de Belgische samenleving hebben gehad.

Ook deze masterthesis zal kaderen in deze bredere probleemstelling rond restauratie en vernieuwing dat deze periode zo interessant maakt. Vooral de economische reconstructie van België zal centraal staan in dit werk. Met het ‘Belgische mirakel’ verwijst men in de literatuur naar het spoedige naoorlogse herstel van de Belgische economie in vergelijking met die van de buurlanden. De term stamt uit de periode zelf en werd door politici en economen vooral gebruikt om zichzelf fier op de borst te slaan. Hoewel ook hedendaagse economen en historici de term nog steeds gebruiken, leggen ze zich niet neer bij de onverklaarbaarheid die het woord ‘mirakel’ impliceert. Een handvol wetenschappers is op zoek gegaan naar de beleidsmatige oorzaken van het snelle economische herstel dat het naoorlogse België kenmerkte. Sommigen menen dat het vooral de regering Van Acker was die met haar ‘*politique d’abondance*’ verantwoordelijk was voor het ‘mirakel’, terwijl anderen wijzen op het belang van de Gutt-operatie voor de relance van de Belgische economie. Wat deze twee beleidsaspecten *in concreto* omvatten, zal in het eerste deel beter worden uitgelegd. Belangrijk is om te onthouden dat de nadruk enerzijds op het industriële beleid lag en anderzijds op het monetaire beleid⁴.

Het is niet mijn bedoeling om deze twee verklaringsmodellen diametraal tegenover elkaar te plaatsen, verre van. Het is mijn persoonlijke overtuiging dat de verschillende beleidskeuzes van de verschillende naoorlogse regeringen allemaal hebben bijgedragen tot het economische mirakel. Wat wel opvalt, is dat er nergens in de literatuur iets gezegd wordt over de invloed van het handelsbeleid van de naoorlogse regeringen op het ‘economische mirakel’. Deze blinde vlek in de economische historiografie wordt pijnlijk duidelijk wanneer we het werk van Suetens erop nalezen. In een werk dat de ambitie heeft de geschiedenis van het Belgische handelsbeleid te vertellen, mag men op z’n minst toch verwachten dat er een woordje uitleg

---

⁴ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, p. 27.; DUJARDIN (V.) “Het Regentschap...”, pp 1278-1281. BAUDHUIN (F.). *Histoire économique de la Belgique 1945-1956*. Brussel, Bruylant, 1958, p 54-55, 83-85.; MOMMEN (A.). *The Belgian economy in the twentieth century*. Londen/New York, Routledge, 1994, p. 78.; VANDEPUTTE (R.). *Economische geschiedenis van België, 1944-1984*. Tielt, Lannoo, 1985, pp 13-14.; KINDLEBERGER (C.P.). *Marshall Plan days*. Boston, Allen & Unwin, 1987, pp 230-244.; CASSIERS (I.), DE VILLE (P.) & SOLAR (M.P.). “Economic growth in postwar Belgium.” In CRAFTS (N.) & TONIOLO (G.), eds. *Economic growth in Europe since 1945*. Cambridge, Cambridge University Press, 1996, pp 180-182.; CASSIERS (L.). “Belgian Miracle to slow growth. The impact of the Marshall plan and the European Payments Union” In EICHENGREEN (B.), ed. *Europe’s post-war recovery*. Cambridge, Cambridge University Press, 1995, pp 272-276.

wordt gegeven bij de manier waarop er in de directe naoorlog aan handel werd gedaan. Helaas, Suetens laat zowat heel de periode van 1944 tot 1947 ongemoeid. Het lijkt wel alsof er van handel toen geen sprake was. De periode wordt gekarakteriseerd als een transitieperiode waarin men zich via de Benelux-verdragen enkel bezighield met de voorbereiding van het Belgische handelsbeleid eens de internationale handel terug volledig vrij werd⁵.

Natuurlijk was er tijdens de reconstructieperiode wel sprake van handel. Meer nog, de staat ging via economische zendingen zelfs een actieve rol spelen in de invoer van buitenlandse bevoorradingsgoederen in België. Deze economische zendingen stonden van 15 december 1944 tot 20 maart 1947 onder de leiding van Paul Kronacker en werden dus kortweg de Kronacker-missies genoemd. De centrale onderzoeksvraag in deze thesis luidt dan ook als volgt: wat was de rol van de Kronacker-missies in de heropbouw van België na de Tweede Wereldoorlog?

Om op een gestructureerde manier tot een antwoord op deze vraag te komen zullen we de Kronacker-missies op de volgende manier analyseren.

In het eerste deel gaan we na hoe en waarom de Kronacker-missies in het leven werden geroepen. Het eerste hoofdstuk bespreekt de economische context waarin de regering na de bevrijding beroep ging doen op de diensten van Paul Kronacker. Met welke problemen moest het bevrijde België afrekenen? Welk beleid werd door de regering uitgetekend om deze problemen het hoofd te bieden? Welke rol was voor Kronacker weggelegd in dit hele verhaal? Dergelijke vragen worden in dit hoofdstuk behandeld.

Het tweede hoofdstuk analyseert de politieke context. Het politieke landschap in het bevrijde België en de belangrijkste dossiers die toen voer waren voor politieke discussies, zullen hier besproken worden. Ook de internationale politiek krijgt hier een prominente plaats aangezien de internationale context van specifiek belang was voor het ontstaan van de Kronacker-missies.

Het derde en laatste hoofdstuk van het eerste deel gaat dieper in op de figuur van Paul Kronacker. Wie was hij, en waarom werd net hij uitgekozen om de buitenlandse handelsmissies te gaan leiden? Bovendien vragen we ons in dit hoofdstuk ook af waarom Kronacker zelf bereid was om deze verantwoordelijkheid op te nemen.

In het tweede deel van deze thesis gaan we dieper in op de concrete opdracht die de missies dienden te vervullen. Het vierde hoofdstuk vertrekt dan ook vanuit de officiële missieopdracht, ook wel Charter der missies genoemd, die Pierlot aan Kronacker op 15 december 1944 toevertrouwde. Met welke nationale en internationale instellingen en organisaties moesten de missies rekening houden bij hun handelsactiviteiten? Met welke specifieke taken werden ze belast? Met behulp van dergelijke vragen zal ik in dit vierde hoofdstuk proberen aan te geven wat de missies nu precies waren. Dit hoofdstuk sluiten we af met de vraag of, en zo ja, welke alternatieven voor de missies er in de directe naoorlog voorhanden waren. Op deze manier wil ik aangeven dat er niets onvermijdelijks was aan de missies, maar dat de keuze voor staatshandel wel logisch te verklaren viel.

Het vijfde hoofdstuk van deze thesis zoomt nog dieper in op de werking van de missies. Eerst belichten we de interne structuur van de missies. We bespreken waar ze actief waren en met welke problemen ze geconfronteerd werden. Bovendien zullen we het beeld van de missies in dit hoofdstuk ook aanvullen met mensen van vlees en bloed. We gaan na welke figuren actief waren in de Kronacker-missies. Kort samengevat kan men dus stellen dat het tweede deel de werking van de missies eerst in theorie en dan in de praktijk zal beschrijven. Dit wil echter

---

⁵ SUETENS (M.). *Histoire de la politique commerciale de la Belgique depuis 1830 jusqu' à nos jours*. Brussel, Editions de la Librairie Encyclopedique, 1955, pp 345-368.

niet zeggen dat we in het vijfde hoofdstuk de balans opmaken van de vooropgestelde doelen die we in het vierde hoofdstuk bespraken. Beide hoofdstukken bevatten unieke informatie en dienen dus allebei gelezen te worden om een volledig begrip te hebben van wat de missies precies waren.

De balans opmaken doen we dan weer wel in het derde en laatste deel van deze thesis. In het zesde hoofdstuk maak ik gebruik van enkele zeer simplistische kwantitatieve methodes (berekningen) om een beeld te geven van wat er nu precies werd ingevoerd door de missies. De hoeveelheid, de herkomst en het relatieve belang van enkele belangrijke invoergoederen worden in dit hoofdstuk besproken. Alle methodologische problemen (welke bronnen ik gebruik en hoe ik ze gebruik) die ik voor dit hoofdstuk het hoofd moest bieden, zullen ook uitgebreid besproken worden.

Ook in het zevende en laatste hoofdstuk zullen cijfergegevens gebruikt worden om de concrete bijdrage van de Kronacker-missies aan de Belgische wederopbouw te duiden. De relatie tussen de Kronacker-missies en het ‘Belgische mirakel’ wordt ontleed en we vragen ons ook af hoe de missies de Belgische positie in de internationale politiek hebben beïnvloed.

Tenslotte wil ik deze inleiding afsluiten met enkele algemene methodologische bemerkingen waarmee de lezer rekening dient te houden. Eerst en vooral wil ik erop wijzen dat een groot deel van de bronnen die door mij gebruikt werden door Kronacker zelf werden achtergelaten. Naast de talloze documenten uit zijn privéarchief zijn ook enkele uitgegeven egodocumenten zoals zijn *Souvenirs de paix et de guerre* erg belangrijk geweest voor deze thesis.

Om te vermijden op deze manier een ‘Kronacker-mythe’ te construeren, heb ik het bronnenarsenaal aangevuld met enkele ‘objectievere’ bronnen vanuit de overheidsarchieven zoals de notulen van de ministerraad, de parlementaire handelingen en andere documenten uit de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Economische zaken.

Ook persartikels en ledenbladen van belangengroepen zoals de Kommunistische Partij, de Boerenbond en het Comité Central Industriel werden uitvoerig gebruikt voor deze thesis. Deze bronnen kwamen erg van pas in het kader van mijn Bachelortaak die peilde naar de publieke perceptie van de Kronacker-missies en die dus dienst deed als voorbereidende studie voor deze thesis. Ik vermeld dit voor de volledigheid aangezien de lezer anders het gevoel zou krijgen dat het bronnenmateriaal zeer arbitrair en onlogisch werd samengesteld. Hoewel de onderzoeksvragen in deze thesis verschillen van die in mijn Bachelortaak zou het zonde zijn geweest om de interessante informatie die deze bronnen bevatten zo maar links te laten liggen. Informatie over de Kronacker-missies moet per definitie uit primair bronnenmateriaal gehaald worden aangezien de Kronacker-missies nooit eerder het onderwerp van historisch onderzoek uitmaakten. Het enige werk dat wel een poging doet om de Kronacker-missies te analyseren, is een oude licentiaatsverhandeling van Frieda Tavernier⁶. Dit werk, dat reeds in 1947 geschreven werd, moet echter met de grootste scepsis gelezen worden: Tavernier geeft zelden aan waar ze haar informatie haalt én haar inleiding is een letterlijke weergave van een rede die Kronacker in de Kamer van Volksvertegenwoordigers gaf. Het wetenschappelijke karakter ervan kan dus betwijfeld worden. Bijgevolg balanceert deze ‘wetenschappelijke’ verhandeling op de grens tussen naslagwerk en bron.

Om te eindigen moet er nog worden aangegeven dat er achteraan bijlagen zijn toegevoegd om bepaalde aspecten in deze bachelorpaper beter weer te geven. In de tekst wordt aangegeven wanneer ze specifiek kunnen helpen, maar het staat de lezer natuurlijk vrij ze naar eigen

---

⁶ TAVERNIER (F.). *Import en economisch herstel. De rol der missies Kronacker*. Gent, Rijksuniversiteit Gent (RUG), onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1947, 156 p.

goeddunken te gebruiken. Een volledig overzicht van het gebruikte bronnenmateriaal en een literatuurlijst zijn eveneens achteraan bijgevoegd.

Deel I: De ontstaanscontext

Hoofdstuk I: De economische context: De erfenis van de Duitse bezetting

In welke fysieke toestand bevond België zich na vier jaar bezetting?

Toen de Belgische regering op 8 september 1944 uit Londen terug keerde, vond het een land dat al bij al nog behoorlijk intact uit de handen van de Duitsers was bevrijd. Met uitzondering van de Brusselse agglomeratie, waar de Duitse troepen hevig weerwerk hadden geboden, waren het net de bombardementen van de bevrijdende luchtmacht die voor de grootste schade hadden gezorgd. Dit is niet onlogisch gezien het feit dat de Nazi's er alle baat bij hadden gehad om de Belgische economie gedurende vier lange jaren in te passen in hun bredere oorlogsplannen. Een volledige verwoesting en plundering van België zou dan ook van een grote stupiditeit getuigd hebben⁷.

Een zucht van opluchting viel bij de Belgische bevolking te bespeuren eens het merendeel van de Belgische steden in die eerste septemberweken bevrijd werden. Deze mentale boost was echter van korte duur, want de bittere realiteit zou het vluchtige optimisme snel terug de kop indrukken. Kronacker zou deze ontzuivering een jaar later in de Kamer als volgt beschrijven. *La Belgique respirait à pleins poumons un grand vent de liberté, et cependant, il ne manquait pas d'ombres à ce tableau*⁸. Inderdaad, hoewel het grootste deel van de bevolking zijn vrijheid had teruggekregen, zou de situatie in de volgende maanden op vele vlakken slechter worden dan tijdens de bezetting⁹.

Dit had natuurlijk alles te maken met het feit dat de oorlog nog lang niet ten einde was. Ondanks het feit dat belangrijke economische knooppunten zoals Brussel, Antwerpen en Luik omwille van geostrategische redenen snel door de SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces) bevrijd werden, kon men de laatste Duitser pas in december van het Belgische grondgebied verjagen. Zelfs toen beperkten de economische objectieven zich eerst en vooral nog tot overleven. Zolang de Nazi's de Antwerpse haven met V1 en V2 bommen bestookten, kon er slechts in geringe mate aan heropbouw gedacht worden. Toen er ergens in januari 1945 een einde kwam aan de Duitse poging van generaal von Rundstedt om Antwerpen te heroveren en de zwaarste gevechten op Belgische bodem voorbij leken, kon de schade die de Tweede Wereldoorlog in België had aangericht pas echt worden opgemeten¹⁰.

Daar waar de regering Pierlot bij haar terugkeer nog een vrij onaangeroerd België had gevonden, zag de situatie er nu anders uit. Het beeld van de fysieke situatie waarin België zich enkele maanden na zijn bevrijding bevond, was niet erg fraai.

De verkeers- en communicatiemiddelen waren misschien wel het hardst getroffen door de gevechten. Een groot deel van het interstedelijke post-, telefoon- en telegrafienetwerk lag op apegapen en zo'n 730 kilometer aan spoorweg was onberijdbaar geworden door bombardementen van zowel bezetter als bevrijder. Vooral de secundaire lijnen waren erg getroffen, maar ook enkele belangrijke hoofdverbindingen liepen averij op. Ook de essentiële randinfrastructuur zoals bruggen, lichten, kabels, signalisatiepalen en aanverwante waren

⁷ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 23.; Nationale Bank van België (NBB), *Jaarverslag*, 1944, p. 26.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 75.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 13.

⁸ Parlementaire Handelingen van België (PHB), *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.

⁹ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 28.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, p. 1229, 1276.

¹⁰ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 23-24; DUJARDIN (V.) *op.cit.*, pp 1229-1230.; GROSBOIS (T.). *Pierlot (1930-1950)*. Brussel, Racine, 2007, p. 319.

zwaar gehavend uit de oorlog gekomen. Om nog maar te zwijgen over het immense verlies van spoorwegrijtuigen. Maar liefst 905 locomotieven en 65.000 wagons werden door de Duitsers ontvreemd of gesaboteerd. Veel van het overige materiaal was verouderd of van inferieure makelij wat zich vertaalde in een aanzienlijke toename van accidenten en een enorme afname van vervoermogelijkheden. Illustratief hiervoor is, dat men tot eind 1944 (ongeveer 4 maanden) met moeite 3.530.000 ton aan goederen via het spoor kon vervoeren. Dat is slechts 63 procent van de massa goederen die men in de vooroorlogse periode van 1936 tot 1938 op een maandelijks basis via het spoorwegnet wist te verdelen¹¹.

Het autoverkeer en de binnenvaart mochten dan minder zwaar getroffen zijn, ook hier viel de schade niet te onderschatten. Ongeveer 1.500 kilometer autoweg had geleden onder de verschillende bomexplosies, maar in tegenstelling tot bij de spoorwegen maakte dit een route nog niet geheel onberijdbaar. Dit cijfer kan overigens ook nog genuanceerd worden door kennis te nemen van het feit dat bijna de helft van de kapotte wegen zich in de provincie Luxemburg situeerde, de uithoek van België die het het zwaarst te verduren had gekregen tijdens het Ardennenoffensief. Ondanks het feit dat het merendeel van de autowegen dus gespaard was gebleven, zou men er nog lange tijd slechts een zeer beperkte verkeersactiviteit op kunnen waarnemen. Een aanzienlijk deel van het gehele autopark was door de nazi's opgevorderd en het bescheiden aantal wagens dat toch voorhanden was, was zo goed als onbruikbaar door het extreme tekort aan brandstof dat ons land parten speelde. De binnenwateren waren op enkele secundaire waterwegen na geheel bevaarbaar. Hoewel vele binnenvaartschepen in eerste instantie in handen van de militaire autoriteiten bleven, werden de interne wateren hoe langer hoe meer als voornaamste alternatief voor goederentreinen gebruikt aangezien het spoorwegnet nog voor een relatief lange tijd in gebreke zou blijven¹².

Het wapengekletter had ook veel schade toegebracht aan allerlei gebouwen. Zo zouden ongeveer 1.097 staatsgebouwen volledig of gedeeltelijk van de kaart geveegd zijn. Natuurlijk waren het wederom strategische gebouwen of plaatsen die het moesten ontgelden. De gebouwen van de centrale werkplaats in Mechelen die voor treinherstellingen werden gebruikt, werden door een nazi-offensief zo goed als volledig naar de verdoemenis gebombardeerd. Nog erger was het gesteld met privéwoningen. België telde aan het eind van de bezettingsperiode maar liefst 90.000 woningen minder dan ervoor. Ook een zeker aantal fabrieksgebouwen werd getroffen, maar het industriële kapitaal (machines, werktuigen, cokesovens, turbines, etc.) bleef over het algemeen intact, hetgeen van verschillende buurlanden niet kon gezegd worden, en wat ook na de Eerste Wereldoorlog niet het geval was. Dit mocht zonder meer een voordeel genoemd worden om de Belgische economie snel terug op de rails te krijgen¹³.

Een ander ontegensprekelijk voordeel dat België ten opzichte van zijn buurlanden genoot was de haven van Antwerpen. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de haven van Rotterdam was de Antwerpse haven volledig intact in handen van de geallieerde legers gevallen. Het was voor de SHAEF dan ook de enige *gateway* tot het Europese vasteland. Ondanks het feit dat de haven nog lange tijd bijna uitsluitend voor de logistieke ondersteuning van militaire operaties gebruikt werd, zullen we verder nog uitgebreid terugkomen op de enorme diplomatieke troefkaart die haven voor België en Kronacker betekende¹⁴.

¹¹ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 25.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 79.; DUJARDIN (V.). *op.cit.*, p. 1276.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 30-31.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 328.

¹² BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 26-27.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 33-34.

¹³ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 25-27.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 75.; CASSIERS (I.), DE VILLE (P.) & SOLAR (M.P.). *op. cit.*, p. 181.; LUYKX (T.). *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot heden. Tweede herziene en bijgewerkte uitgave*. Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1969, pp 457-458.

¹⁴ DUJARDIN (V.). *op.cit.*, p. 1276.; LUYKX (T.). *op.cit.*, p. 457.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 329.; VAN DER WEE (H.) & VERBREYT (M.). *A small nation in the turmoil of the Second World War: money, finance and occupation*

Vele burgers misten niet enkel een dak boven hun hoofd, de Tweede Wereldoorlog had ook op andere manieren heel wat menselijk leed veroorzaakt. Voorzichtigheid is altijd geboden bij het schatten van oorlogsslachtoffers, toch lijkt het werk van Luykx ons van enkele betrouwbare cijfers te voorzien. Naast de 20.000 Belgische levens die de Duitse agressie ons in 1940 reeds had gekost, kwamen er tijdens de bevrijdingsoffensieven nog eens zo'n 10.300 burgerslachtoffers bij. Bovendien eiste de holocaust het leven van circa 28.501 Belgische Joden. Tenslotte dient men zich ook rekenschap te geven van de 13.000 politieke gevangenen, Oostfronters en andere ontheemden wiens repatriatie (indien nog in leven) niet altijd van een leien dakje verliep. België toonde echter wel een opvallende demografische veerkracht vanaf 1946, wanneer de geboorte- en de nuptialiteitscijfers terug de hoogte in gingen. Zonder afbreuk te willen doen aan het reële verdriet dat achter deze cijfers schuilt, kunnen we er in dit deeltje niet onderuit om ook hun economische weerslag te bespreken. De demografische gevolgen van de oorlog hadden namelijk een erg zware invloed op de arbeidsmarkt. De paradox is dat er ondanks een grote werkloosheid ook een structureel gebrek aan geschoolde arbeiders was om de industriële bedrijvigheid te kunnen hervatten. Bovendien zou de productiviteit van de arbeiders die wel aan de slag konden nog lange tijd niet het vooroorlogse niveau halen omwille van psychologische of fysieke problemen en een gebrekkige voeding¹⁵.

Het bevrijde België had dus duidelijk fysieke wonden aan de Tweede Wereldoorlog overgehouden. Baudhuin schatte de totale waarde van de oorlogsschade op 35 miljard Belgische frank (muntwaarde van 1939), zo'n 8 procent van het BBP (Bruto Binnenlands Product) van 1939. Zoals ik heb proberen aan te tonen was voornamelijk het communicatienetwerk het kind van de rekening, maar ook op andere vlakken was de infrastructuur niet onaangeroerd gebleven. Toch gaan historici er in het algemeen van uit dat de Belgische infrastructuur minder hard getroffen werd dan die van haar directe buurlanden. Met weinig tot geen schade aan de industriële productiemiddelen en een zo goed als ongeschonden Antwerpse haven beschikte ons land over enkele unieke troeven om op een snellere economische heropbouw dan andere getroffen landen te mogen hopen. Bovendien had onze Afrikaanse kolonie, Belgisch-Congo, zich buiten het strijdgewoel weten houden. Er bestaat veel discussie over de mate waarin de kolonie heeft bijgedragen tot de wederopbouw van het moederland, maar het staat wel buiten kijf dat er geen extra geld geïnvesteerd diende te worden om het gebied zelf herop te bouwen. Dit alleen al is zondermeer een pluspunt te noemen. Verscheidene andere Europese mogendheden die ook over Afrikaanse kolonies bezaten, hadden namelijk veel minder geluk¹⁶.

Wat waren de voornaamste hinderpalen voor een economische heropbouw?

Alvorens een terugkeer naar een normaal economisch leven mogelijk was¹⁷, moesten de Belgische gezagdragers ook nog het hoofd bieden aan een heleboel andere economische problemen dan deze in verband met het herstellen van de net besproken oorlogsschade.

(*Belgium, its enemies, its friends, 1939-1945*). Leuven, University Press, 2009, p. 427.; VERAGHTERT (K.). "De naoorlogse economie en het Marshallplan 1944-1960." in VAN DEN WIJNGAERT (M.) & BEULLENS (L.), eds. *Oost West, West best. België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*. Tiel, Lannoo, 1997, pp 68-69.; CONWAY (M.). *op. cit.*, p. 61, 117.

¹⁵ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 29-30.; DUJARDIN (V.). *op.cit.*, p. 1276.; LUYKX (T.). *op.cit.*, p. 441.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 37-38.

¹⁶ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 28-32.; CONWAY (M.). *op.cit.*, p. 55.; CASSIERS (I.), DE VILLE (P.) & SOLAR (M.P.). *op.cit.*, p. 173.; VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, p. 68.

¹⁷ Daarmee bedoel ik de terugkeer naar een economie die hogere doelen (welvaart, luxe, groei,...) dan enkel het overleven in het vooruitzicht kon stellen.

Hoewel deze problemen minder visueel waar te nemen waren, was hun reële impact op het dagelijkse leven van de burgerbevolking er niet minder op. Omwille van die reden maken ze dus ook deel uit van de economische erfenis die de Duitse bezetter België had nagelaten, en daarom dienen ze hier besproken te worden. Het gaat hier dus over economische problemen waarvoor meerdere oplossingen denkbaar waren. Oplossingen die duidelijke politieke keuzes impliceerden en dus *agency* of actie veronderstelden vanwege de politieke gezagdragers.

Het ontwikkelen van dergelijk specifiek beleid werd voorafgegaan door een grondige analyse van de verschillende problemen. De belangrijkste auteurs zijn het erover eens dat de steenkoolproblematiek en de voedselproblematiek de twee voornaamste hinderpalen voor een snelle heropleving van de economie waren. Volgens Baron Jean-Charles Snoy et d'Oppuers, een figuur die we later nog zullen tegenkomen en die als topambtenaar een zeer belangrijke rol speelde in het tot uitvoer brengen van de naoorlogse economische politiek, zouden het ook deze twee thema's zijn geweest die de regering Pierlot op 7 februari 1945 tot aftreden dwongen. Op de voedselproblematiek gaan we in het volgende deeltje dieper in, omdat de concrete onstaansredenen van de Kronacker-missies zich inschrijven in de specifieke politiek die gevoerd werd om aan dit probleem het hoofd te bieden. Niet getreurd: er waren hindernissen genoeg die een vlotte transformatie van een oorlogseconomie naar een economie in vrede bemoeilijkten, en die we hier dus zullen belichten¹⁸.

Volgens de uit Londen teruggekeerde regering Pierlot kwam het er in eerste instantie op aan om de inflatie en de zwarte markt aan banden te leggen alvorens men de dynamiek van vraag en aanbod terug vrij spel kon geven. De levendige herinnering aan de inflatieproblematiek in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog en de berichten die men vanuit België opving, legitimeerden volgens Pierlot en de zijn ministers een reconstructiepolitiek die aan het oplossen van deze twee problemen prioriteit verleende. Helemaal ongelijk kon men ze niet geven. Het dirigisme van instellingen zoals Winterhulp en de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (NLVC) die tijdens de bezetting het licht hadden gezien, had er inderdaad voor gezorgd dat menig burger zich in de clandestiniteit van goederen en voedsel ging voorzien. Vooral voor luxegoederen zoals tabak en sterke drank konden woekerprijzen worden gevraagd. Ook de inflatie was een reëel probleem. Bij de bevrijding was er drie keer zoveel geld in omloop als voor de oorlog het geval was geweest, wat ervoor gezorgd had dat men in België een economie had teruggevonden die gekenmerkt werd door zeer hoge prijzen en onevenredig gestegen lonen¹⁹.

De monetaire politiek die zou voortspuiten uit de bekommernis om deze twee problemen het hoofd te bieden, kan men -mits enige zin voor simplificatie- vereenzelvigen met de befaamde Gutt-operatie. De muntsanering, die vernoemd is naar de toenmalige minister van Financiën, Camille Gutt, had het tweeledige doel om via een inperking van de geldcirculatie de alomtegenwoordige zwarte markt buitenspel te zetten en het hoge prijsniveau een halt toe te

---

¹⁸ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 33-34.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 77.; LUYKX (T.). *op.cit.*, p. 554.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 13.; SNOY ET D'OPPEURS (J.-C.). *Rebatir l'Europe. Mémoires. Entretiens avec Jean-Claude Ricquier*. Parijs/Louvain-la-Neuve, Duculot, 1989, p. 61.

¹⁹ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 35-36, 50-51.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, pp 77-78.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 12, 32, 38-39.; WITTE (E.). "Tussen restauratie..", pp 25-26.; VAN DEN WIJNGAERT (M.). "Oorlog en bezetting (1940-1944)." In *Nieuwe Geschiedenis van België. Volume II: 1905-1950*. Deel 3, Tielt, Lannoo, 2006, pp 1180-1181.; SCHOLLIERS (P.) & CASSIERS (I.). "Le pacte sociale Belge de 1944. Les salaires et la croissance économique en perspective international." In VANTHEMSCHÉ (G.) & LUYTEN (D.), eds. *Het Sociaal Pact van 1944. Oorsprong, betekenis en gevolgen*. Brussel, VUB Press, 1995, pp 161-170. Dit laatste werk geeft wel aan dat we er bij de lonen rekening mee dienen te houden dat het patronaat zijn arbeiders tijdens de oorlog vaak in natura uitbetaalde. De officiële loonstijging van 8 procent schiet dus te kort om de reële loonsverhoging waarheidsgetrouw weer te geven.

roepen. Dit hield concreet in dat Gutt vanaf 6 oktober 1944 zo'n 93 miljard oude Belgische frank (BEF) uit de omloop liet nemen, waarvan slechts 14,4 miljard onmiddellijk kon ingewisseld worden voor nieuwe biljetten. Deze directe inwisseling beperkte zich tot een som van 2.000 BEF per persoon. Van het overige oude geld dat werd opgehaald, werd 40 procent op kredietrekeningen geplaatst dat men in etappes terug vrij gaf, de andere 60 procent werd voorgoed geblokkeerd. Op deze manier wist Gutt de geldmassa tussen begin september en eind oktober 1944 van 164 miljard terug te brengen tot 57 miljard, een inkrimping van bijna twee derde. Tegen eind 1947, toen Gutt al lang geen minister meer was, was de geldmassa echter al terug opgelopen tot 151,3 miljard BEF. De Gutt-operatie had dus maar tijdelijk een antwoord kunnen bieden op de inflatoire druk die de naoorlogse periode karakteriseerde. Toch was de muntsanering niet voor niets geweest. Alvorens een persoon nieuw geld kon verkrijgen, moest hij zijn hele patrimonium kenbaar maken. Op deze manier werden enorme oorlogswinsten in kaart gebracht of onbruikbaar gemaakt, wat toch een serieuze klap betekende voor de zwarte markt²⁰.

Ook op andere manieren werd de strijd met de zwarte markt aangebonden. Met verschillende fiscale maatregelen die *stricto sensu* geen onderdeel uitmaakten van de Gutt-operatie, probeerde men andermaal de winsten die vrijbuiters tijdens de bezetting hadden weten op te bouwen te treffen. Toch zou het vooral pas Guts opvolger, Gaston Eyskens, zijn die alle fiscale registers opentrok om de oorlogsspeculanten te slim af te zijn. In de loop van 1945 werden er drie speciale belastingwetten die allerlei oorlogsobbrengsten viseerden door het parlement goedgekeurd. De eerste en meest succesvolle wet hield een heffing van 5 procent in op alle privékapitaal boven de 10.000 BEF en op alle familiekapitaal boven de 50.000 BEF. Deze vermogensbelasting (!)²¹ geeft aan dat iedereen die aan de oorlog geen financiële kater had overgehouden op zijn minst aan verdenking bloot stond. De andere twee wetten voorzagen een belasting van 95 procent op bewezen oorlogswinsten en een belasting van 100 procent op economische collaboratie, maar brachten de schatkist bitter weinig financiële middelen op²².

Eenzelfde conclusie lijkt van toepassing te zijn op het probleem van de hoge prijzen. Het wapen van de maximumprijs werd door de regering Pierlot voor een groot stuk onbenut gelaten in de strijd tegen de zwarte markt en de inflatie. Onder de regering Van Acker ging men pas echt kort op de bal spelen. De prijsbepalingen werden sneller aangepast aan de economische omstandigheden en de kostprijs van praktisch alle goederen wist men tegen 1946 met tien procent te doen dalen²³.

---

²⁰ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 41-45.; VAN DER WEE (H.) & VERBREYT (M.). *op.cit.*, pp 425-432.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", p. 25.; LUYKX (T.). *op.cit.*, pp 457-458.; DUJARDIN (V.). *op.cit.*, p. 1277.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 18-20.; VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, pp 457-458.; WITTE (E.). "Hoofdstuk VI: Tussen restauratie en vernieuwing (1944-1950)." In WITTE (E.), CRAEYBECKX (J.) & MEYNEN (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, p. 258. Voor meer informatie en literatuur in verband met de Gutt-operatie zie CROMBOIS (J-F.). *Camille Gutt. Les finances et la guerre (1940-1945)*. Brussel, CEGES, 2000, 536 p.

²¹ Interessant om te zien dat er in België dus reeds een soort 'historisch precedent' te vinden is van een zogenaamde vermogensbelasting. Een onderwerp waar in de media de laatste tijd veel om te doen is, en dat volgens academici als Piketty, De Grauwe, Stiglitz, Krugman en Bregman op de politieke agenda geplaatst dient te worden.

²² BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 56-60.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 19.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 78.; LUYKX (T.). *op.cit.*, p. 458.; BAUDHUIN (F.). *Belgique 1900-1960. Explication économique de notre temps*. Leuven, Institut de Recherches Economiques et Sociales, 1961, pp 214-215.

²³ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 45-47, 54-55.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 20.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", p. 27.

De breuk tussen het economische beleid van de regering Pierlot en haar opvolgers was het meest frappant vast te stellen op het vlak van de steenkoolproblematiek. Terwijl men in oktober 1944 nog faalde om in meer dan tien procent van de steenkoolbehoefte te voorzien, ging Van Acker vanaf zijn aantreden op 12 februari 1945 een heuse ‘steenkoolslag’ proclameren²⁴.

Het belang van steenkool in de reconstructiefase mag dan ook niet onderschat worden. De elektriciteitssector, de metaal producerende bedrijven en de metaalverwerkende nijverheid, de textielsector, de cementfabrieken en de glasindustrie, al deze industrietaken die zo belangrijk waren geweest in de vooroorlogse Belgische economie zouden ook na de bevrijding in ernstige mate afhankelijk blijven van steenkoolenergie. Op basis van het werk van Witte zou men kunnen denken dat men bij de heropbouw van België een kans gemist heeft om af te rekenen met de centrale rol die dit zwarte goud speelde in de vooroorlogse economie. Toch is het naar mijn aanvoelen ietwat anachronistisch om hedendaagse bekommernissen die verband houden met duurzaamheid en ecologie te projecteren op de reconstructieperiode. De keuze van de regering Van Acker om blijvend in te zetten op steenkool dient men te begrijpen in functie van enkele contextgebonden factoren. Zo had men ondertussen wel begrepen dat de economische hinderpalen niet als sneeuw voor de zon zouden verdwijnen door enkel de koopkracht van de Belgische munt onder handen te nemen. Van Acker veranderde het geweer van schouder door in te zetten op de aanbodzijde van de economie. Dit beleid, dat door Baudhuin later *politique d’abondance* genoemd zou worden, veronderstelde een snelle hervatting van de industriële productie om de binnenlandse markt te bevoorraden. Men moest dus op zoek naar een energiebron die relatief snel inzetbaar was om de industrie van energie te voorzien. Steenkool was daarbij een logische keuze, want zoals we in het vorige deel zagen, was het industriële kapitaal (waaronder dus ook de meeste steenkoolmijnen) ongedeerd uit de oorlog gekomen. Hiertegenover konden de alternatieve energiebronnen weinig zekerheid bieden op korte termijn. Ondanks hevige investeringen vanuit de privésector zouden deze alternatieve procedés (zoals bijvoorbeeld petroleum) in 1945 namelijk nog steeds in hun kinderschoenen staan. Bovendien beschikte het patronaat uit de steenkoolsector met de machtige sectororganisatie Fédéchar over een krachtig lobbyinstrument om hun belangen ook in de naoorlogse economie veilig te blijven stellen²⁵.

De steenkoolslag is dus een perfect voorbeeld van de manier waarop politieke keuzes (*agency*) bijna altijd begrensd zijn door externe factoren (*structure*) waarop de gezagdragers niet altijd evenveel vat hebben. In de context van het bevrijde België moesten de opeenvolgende regeringen rekening houden met drie factoren: een bevolking die na vier lange bezettingsjaren een snelle verbetering van de levensomstandigheden eiste, het behouden van de *goodwill* van machtige industriëlen om deze verbetering mogelijk te maken, en een klimaat van algemene urgentie waarin een onzeker avontuur met alternatieve energiebronnen niet op veel krediet zou kunnen rekenen. Waarom zou men in deze omstandigheden moeten getwijfeld hebben aan een oude zekerheid als steenkool om de industrie van energie te voorzien²⁶?

Dat men ervan uitging dat steenkool de meest geschikte optie was om de kortetermijnobjectieven te bevredigen, wil nog niet zeggen dat het overwinnen van de steenkoolschaarste een gemakkelijke opdracht was. Ondanks het feit dat de steenkoolmijnen

²⁴ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 52.; LUYKX (T.). *op.cit.*, p. 554.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 78.; GROBOIS (T.). *op.cit.*, p. 333.

²⁵ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 54-55.; BAUDHUIN (F.). *Belgique 1900-1960...*, p. 216.; DUJARDIN (V.). *op.cit.*, p. 1278.; WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, p. 27.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 14-16.; VAN DER WEE (H.) & VERBREYT (M.). *op.cit.*, p. 427.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 21-30.

²⁶ Voor alle duidelijkheid: ik wil hiermee niet zeggen dat de keuze voor steenkool onvermijdelijk of noodzakelijk was. Ik wou hier enkel aangeven dat men de keuze moet proberen te ‘*verstehen*’ in functie van de specifieke tijdscontext.

in theorie inderdaad direct inzetbaar waren, moest men toch eerst met enkele mankementen afrekenen vooraleer de steenkoolproductie terug haar vooroorlogse niveau kon bereiken. In eerste instantie moeten we opmerken dat de regering er vanuit Londen had op aangedrongen om de Belgische steenkoolproductie ten voordele van de nazi's te boycotten tijdens de bezetting. Met enig succes -zo blijkt- want daar waar er in 1939 nog maandelijks zo'n 2.483.000 ton steenkool uit de grond werd gehaald, viel dit gemiddelde in 1944 terug tot 1.125.000 ton. De enorme inhaalbeweging die men na de bevrijding dus diende in te zetten werd overigens ook bemoeilijkt door de fysieke schade die ik in het vorige deeltje uitvoerig heb besproken. De gebrekkige verkeersinfrastructuur zorgde er bijvoorbeeld voor dat de ontgonnen steenkool slechts zeer moeizaam de verwerkende fabrieken bereikte. Bovendien liet het structurele gebrek aan arbeiders zich enorm hard voelen in de steenkoolindustrie. Tot mei 1945 kreeg men niet meer dan 107.000 mijnwerkers aan het werk, terwijl er in 1939 nog zo een kleine 145.000 arbeiders in de mijnen afdaalde. Een laatste probleem was het tekort aan mijnhout om de mijngangen te stutten. De bossen van de Ardennen waarin men zich van oudsher van mijnhout ging voorzien, hadden erg geleden onder het von Rundstedt-offensief en vielen dus veel minder gemakkelijk te exploiteren dan voorheen²⁷.

Het is dus met het oog op het overwinnen van deze hinderpalen dat Van Acker zijn fameuze *bataille du charbon* aanvatte. Vooral voor het wegwerken van het nijpende tekort aan mijnwerkers stelde Van Acker werkelijk alles in het werk. Hij probeerde de vooroorlogse mijnarbeiders te overtuigen om massaal terug het werk te hervatten door een speciaal 'statuut van de mijnwerker' op te stellen. Deze beloningspolitiek omvatte enkele interessante voordelen zoals gunstige pensioenen, extra financiële verloningen bovenop het loon, vrijstelling van legerdienst, enzovoort. Belonen zou echter snel omslaan in bestraffen toen tegen het midden van 1945 duidelijk werd dat er nog steeds niet genoeg mijnarbeiders het werk hadden hervat. Omwille van deze matige inheemse arbeidsbereidheid werd er uitgekeken naar buitenlandse arbeidskrachten. Naast de 45.000 Duitse krijgsgevangenen die verplicht de mijnen in werden gestuurd, werden er ook veel gastarbeiders aangetrokken. In eerste instantie ging het voornamelijk om Italianen, maar al gauw gingen ook Polen en andere Oostblokkers het arbeidsleger vervoegen. Voor de transportproblematiek kon men zich op minder directe implementeerbare maatregelen beroepen. Het probleem had een eigenaardige vicieuze dynamiek waardoor een lange inspanning noodzakelijk was. Het was namelijk zo dat treinherstellingen metaalproductie vereisten, maar de metaalnijverheid was op haar beurt afhankelijk van steenkoolenergie. Het waren diezelfde steenkolen die slechts in geringe mate in de metaal producerende bedrijven geraakten ten gevolge van het gehavende spoorwegnet. Zoals reeds aangehaald, werd er voornamelijk beroep gedaan op de binnenscheepvaart om dit probleem te verhelpen. Een derde probleem was dat er voor steenkool een hoge prijs betaald diende te worden, zeker zolang er schaarste heerste. Van Acker probeerde dit probleem te verhelpen door middel van fluctuerende maximumprijzen en massale subsidies om de aankoop ervan door fabrieken en verwerkende bedrijven mogelijk te maken. Tenslotte zou 'Achille Charbon' ook steenkool ingevoerd hebben om de schaarste tegen te gaan. Het is interessant om na te gaan of Kronacker en zijn medewerkers een rol speelden bij de invoer van deze steenkool. En zo ja, welke precies? Dit zal echter pas in het derde deel besproken worden, want nu gaan we eerst na waarom men net in het kader van de voedselproblematiek op Kronacker een beroep deed²⁸.

²⁷ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 33-34.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 14.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 21-30.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 27-28.

²⁸ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 52-53.; BAUDHUIN (F.). *Belgique 1900-1960...*, p. 220.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 27-28.; WITTE (E.). "Hoofdstuk VI...", p. 260.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 14-15.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 87.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, p. 23.; NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 20, juli-augustus (01/07) 1945, Vol. 2, n° 1-2, p. 8.

Hoe boden de Kronacker-missies een antwoord op de voedselproblematiek?

Zoals eerder al werd aangegeven, had de bevrijding er niet automatisch voor gezorgd dat de Belgische gezinnen meer brood op de plank kregen. Integendeel zelfs, voor een groot deel van de bevolking zou er lange tijd minder voedsel te verkrijgen zijn dan onder het Nazi-regime. Deze heuse voedselcrisis was lang niet alleen in België te voelen. Zowat alle Europese landen die bevrijd werden moesten door een periode van ernstige voedselschaarste. In vergelijking met een land als Bulgarije bijvoorbeeld, dat zijn burgers pas tegen 1952 van voldoende dagelijkse calorieën kon voorzien, leek men in België overigens niet te moeten klagen²⁹. Dit weerhield Kronacker er niet van om enkele maanden na het beëindigen van zijn missie met enig gevoel voor dramatiek op de periode terug te kijken: *Le pays était vidé de sa substance même*³⁰.

Net als bij de problemen die in het vorige deel besproken werden, gaan we eerst na in welke specifieke toestand de Belgische voedselbevoorrading of ravitaillering zich na de bevrijding bevond. Enkel op deze manier kunnen we de hierboven vermelde woorden van Kronacker aan de realiteit toetsen. Vervolgens bekijken we hoe de naoorlogse regeringen de voedselproblematiek gingen aanpakken. Welk beleid had men in Londen voor ogen gehad? Met welke beperkingen moest men rekening houden? Ten slotte bestuderen we hoe de Kronacker-missies *in concreto* deel gingen uitmaken van deze bredere ravitailleringpolitiek.

Zoals Cato reeds gezegd zou hebben: *bellum se ipsum alit*³¹. De Nazi's zouden deze wijze raad ter harte nemen wanneer ze België op 28 mei 1940 onder hun controle kregen. De voedselproductie die men in dit kleine land realiseerde, moest in eerste instantie dienen om de Duitse troepen te voeden. Bovendien werd een belangrijk deel van de Belgische oogst naar Duitsland uitgevoerd en kon wat er overbleef niet door import worden aangevuld, omdat de Britten de Atlantische kust hadden geblokkeerd. De voedselbehoefte van de burgers kwam dus op de laatste plaats, en met een gemiddeld ratsoen van zo'n 1.325 calorieën per dag was het te verstaan dat de doorsnee Belg in 1940 een vijftal kilo aan gewicht verloor. Zelfs al had de gehele binnenlandse landbouwproductie voor de Belgische magen bestemd geweest, dan nog was men voor meer dan de helft van de behoeften in gebreke gebleven tijdens het eerste bezettingsjaar³².

Deze situatie, waarbij men de Belgische landbouw tijdens de bezetting in functie van de Duitse expansiedrift ingericht had, zorgde er natuurlijk voor dat men een zeer scheve en onevenwichtige landbouwstructuur terugvond eens men de Duitse legers uit België verdreven had. Zo had men het akkerbouwareaal voor broodgranen zoals tarwe en rogge van 1939 tot 1944 uitgebreid met ongeveer 86.000 hectare. Het omploegen van vele stukken weiland naar akkergrond geeft duidelijk aan dat de nazi's België wilden gebruiken als graanschuur voor hun troepen. Ondanks deze dominantie van graangewassen viel de oogst van broodgranen in 1945 erg tegen. Omwille van diverse redenen zoals droogte, uitputting, onvoldoende zaaigoed en een gebrek aan meststoffen bleef het rendement beneden de 60 procent³³. Dat het wegwerken van deze gebreken een werk van lange adem bleek, bewijzen onderstaande verzoeken in het ledenblad van de Boerenbond. *Meer voortbrengen? De boeren vragen*

²⁹ BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 28.; CHELINI (M-P.). "La crise du ravitaillement en Europe. 1944-1949" In BARJOT (D.), BAUDOUIN (R.) & VOLDMAN (D.), eds. *Les reconstructions en Europe (1945-1949)*. Brussel, Editions Complexe, 1997, p. 157.

³⁰ KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission." In *Le Flambeau*. Brussel, mei 1947, p. 323.

³¹ "De oorlog voedt zichzelf" In Titus Livius, *Ab Urbe Condita Libri XXXIV.9.12*.

³² VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 1144, 1179-1188.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 31-33.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, p. 35.

³³ VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 13-14.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 31-33.

niet beter. Maar wat? En hoe? Om meer voort te brengen moeten de boeren over grondstoffen beschikken: meststoffen en veevoerders, zaai- en plantgoed. Wat hebben de regeeringen sinds de bevrijding daarvoor gedaan? Weinig of niets?, aldus *De Boer* op 30 maart 1946³⁴.

Hoewel de aardappelteelt in het begin van de bezetting nog als alternatief had moeten dienen voor de broodgranen die het land uitgevoerd werden, kwam het areaal van deze plant vreemd genoeg erg verschaald uit de oorlog. In 1939 had men nog 147.500 hectare voor deze teelt kunnen gebruiken, terwijl dat in 1944 terugliep tot 102.900 hectare, en in 1945 zelfs tot 90.600 hectare. Een coloradokeverplaag werd gezien als de voornaamste reden voor de terughoudendheid van landbouwers bij het zetten van aardappelplanten. Ook het suikerbietenareaal bedroeg in 1945 slechts 38.317 hectare en het rendement van deze oogst bedroeg nog geen 40 procent van het vooroorlogse rendement. Het was omwille hiervan dat de Tongerse suikerbietplanters de regering eind 1945 met enige agitatie lieten weten een grotere inspanning te verwachten om hun professie terug winstgevend te maken³⁵.

Het grootste slachtoffer van de Duitse interesse voor broodgranen was natuurlijk de veestapel. Betreffende het rundvee mocht de situatie tegen 1945 al terug wat verbeterd zijn, met een aangroei van 134.000 runderen op een geheel van 1.494.000 was het nog veel te vroeg om victorie te kraaien. Bovendien had deze lichte hausse weinig of geen effect gehad op de dramatische schaarste aan melkkoeien. Het pluimvee mocht zich dan wel aan een hoger tempo herstellen, toch beschikte men tegen 1949 nog niet over de helft van het aantal kippen en kalkoenen dat men voor de oorlog in België had kunnen tellen. Het zwaarste verlies werd bij de varkens opgetekend. De 856.000 krulstaarten van 1939 bleken nergens te bespeuren bij de bevrijding. Met een totaal van 445.000 in 1944 had zich een quasi halvering van de varkenspopulatie voorgedaan tijdens de bezetting. Tenslotte gebiedt de eerlijkheid mij hier nog wel te vermelden dat de bezetters het paardenarsenaal vrijwel ongeschonden hadden gelaten. Niettegenstaande dat de Nazi's er niet verlegen om hadden gezeten om de sterke boerenpaarden op te vorderen³⁶, bleek het totaal aantal paarden ongeveer gelijk te zijn gebleven aan dat van 1939³⁷.

Ik hoop dat bovenstaand relaas van de voedselproblematiek de lezer er heeft van kunnen overtuigen dat de regering Pierlot zich niet de geringste uitdaging op de hals had gehaald door naar België terug te keren. Zoals reeds gezegd, stonden landen uit het Oostblok er vaak nog slechter voor. Toch kan men de dramatische bewoordingen van Kronacker enigszins in hun context plaatsen. Met een dermate scheve landbouwsituatie, waarbij de productie van talloze graangewassen omwille van allerlei hinderpalen zwaar onder de verwachtingen bleef en een veestapel die tijdens de bezetting had moeten wijken voor deze graangeekte, kon men niet anders dan problemen verwachten. De uitgeputte veestapel vertaalde zich in een enorm gebrek aan vlees in het dagelijkse rantsoen van de pas bevrijde Belgen. Tavernier berekende dat het dagelijkse dieet van de Belg in de directe naoorlog slechts voor 17,5 gram uit vlees bestond. Dat was dus nog eens een stevige brok minder dan de al niet rooskleurige 20 à 35 gram vlees waar men tijdens de bezetting mocht op rekenen. Het is omwille van deze

³⁴ *De Boer*, jrg. 52, 30 maart 1946, n° 13, p. 1.

³⁵ VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 13-14.; VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 1183.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 31-33.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 34-37.; *De Boer*, jrg. 51, 17 november 1945, n° 46, p. 2.

³⁶ Een anekdote uit de familiegeschiedenis van schrijver dezes geeft aan welk belang een paard had voor kleine boeren. Mijn overgrootouders moeten volgens de familielegende slachtoffer geweest zijn van een dergelijke paardenopvoering door de Nazi's. De gebeurtenis moet op mijn overgrootvader (Petrus Bertels) dermate grote indruk hebben nagelaten dat hij bij de geboorte van mijn zus in 1989 moet hebben voorgesteld om voortaan als 'peter paard' te worden aangesproken om het verschil te maken met andere familieleden die reeds peter werden genoemd.

³⁷ VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 13-14.; VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 1186.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 31-33.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 34-37.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *België op de bon: rantsoenering en voedselvoorziening onder Duitse bezetting (1940-1944)*. Leuven, ACCO, 1986, p. 236.

kwalitatieve devaluatie van de voedselrantsoenering dat men kan stellen dat de pas bevrijde bevolking meer hongerde dan ten tijde van de *Militärverwaltung*³⁸.

Toch was de voornaamste reden voor de voedselcrisis die na de bevrijding ontstond van politieke aard. De politieke klasse van België had het belang van een degelijk ravitaillingsbeleid maar al te goed begrepen sinds het voedseliasco aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. De beurscrash van Wall Street en de opmars van Hitler in Duitsland hadden ervoor gezorgd dat er bij alle landen een verhoogde waakzaamheid kon worden waargenomen. Het was ondertussen duidelijk geworden dat de Volkenbond er niet in geslaagd was om de internationale politiek om te vormen naar een vredelievende ‘zoo’ zoals Woodrow Wilson gewild had. Al in 1937 ging België zich dus op het ergste voorbereiden en werd er een Commissie voor Ravitaillering en Civiele Noodhulp opgericht onder het gezag van de minister van Binnenlandse Zaken. Naarmate de oorlogsdreiging steeds reëler werd, volgden ook de reorganisaties voor ravitaillering elkaar op. Uiteindelijk zou het het ministerie van Economische Zaken zijn waarin ravitaillering een drietal maanden voor de Duitse annexatie werd ondergebracht. Er werd een heel rantsoeneringsstelsel met zegels, kaarten en reglementen uitgedokterd dat volledig afhing van de gemeentebesturen en andere lokaal verankerde diensten³⁹.

Net toen de Duitsers België binnenvielen op 10 mei 1944 trad dit eerste rantsoeneringsstelsel in werking. Niet veel later zou de Belgische regering haar biezen pakken en de ravitaillering in handen laten van de secretarissen-generaal. Zoals we reeds zagen, waren de Belgische magen zeker niet prioritair voor de Nazi's. Toch had men er belang bij de bezette bevolking van een minimumaanbod te voorzien. De sociale onrust die hongeropstanden zouden teweegbrengen kon men missen als kiespijn. Bovendien had men productieve arbeiders nodig voor de oorlogsindustrie en hiervoor waren gevulde magen essentieel. Met dat in het achterhoofd beval de bezetter op 12 augustus 1940 om alle diensten van ravitaillering en landbouw onder te brengen in één ministerie. Aan het hoofd van dit ministerie kwam Emile De Winter, onder zijn impuls werd in diezelfde maand nog de NLVC opgericht. Dit orgaan had tot doel het maximum uit de inheemse voedselproductie te halen. Voedselimport was namelijk geheel in handen van de bezetter, en die was slechts in zeer uitzonderlijke gevallen bereid om bij te springen ten voordele van de bevolking. De NLVC groeide echter uit tot een kafkaïaanse bureaucratie. In totaal bestond heel de organisatie uit meer dan dertig verschillende comités en diensten die bij de reële voedselbedeling nog steeds steunden op de talrijke gemeentebesturen. Omwille van de matige resultaten die de NLVC kon voorleggen, drongen de Nazi's aan op de oprichting van een tweede organisatie, genaamd Winterhulp. Deze liefdadigheidsinstelling zou onder het gezag komen te staan van de oud-minister Paul Heymans en was een duidelijke Duitse poging om de katholieke Vlamingen op te vrijen. In tegenstelling tot de NLVC had Winterhulp geen algemene voedselzorg tot doel. Deze organisatie, die voornamelijk door de Belgische schatkist gefinancierd werd, moest het dagelijkse dieet van kwetsbare groepen proberen aan te vullen. Vooral schoolkinderen en zwangere vrouwen had men hierbij op het oog. De toenadering van deze groepen tot Winterhulp zou echter pas in de tweede helft van de bezetting echt ingang vinden. Tenslotte

³⁸ VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 1183-1184.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 237.; TAVERNIER (F.). *Import en economisch herstel. De rol der missies Kronacker*. Gent, Rijksuniversiteit Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1947, pp 41-44.

³⁹ VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 1179.; BOURGEOIS (Pascale). *Le Ministère du Ravitaillement (1944-1948). Organisation et compétences*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1993, pp 27-31. (MISCELLANEA ARCHIVISTICA, STUDIA 31); BLONTROCK (J.). *Zeven magere jaren of de historiek der Belgische bevoorrading gedurende en na de oorlog (1940-1945)*. Brugge, Die Keure, 1950, p. 12.; JACKSON (R.) & SØRENSEN (G.). *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford, University Press, 2013, p. 37.

moeten we er nog op wijzen dat ook het patronaat zich inspande voor de voedselbevoorrading van de werkmensen. Niet zelden werden er aanvullende porties soep en dergelijke aan de fabriekspoorten voorzien. Door toedoen van al deze instellingen en een stevige portie levensdrang wisten de hongerige Belgen het bezettingsregime te doorstaan⁴⁰.

De Belgische regering was dus nagenoeg machteloos geworden op het moment dat ze het land verliet. Ze had de voedselsituatie tijdens de *Militärverwaltung* dan wel met lede ogen moeten aanzien, stil hadden Pierlot & co zeker niet gezeten. Reeds in 1941 werd de *Commission pour l'Etude des Problèmes d'Après-Guerre* (CEPAG) opgericht. De CEPAG die voorgezeten werd door voormalig premier Paul Van Zeeland en direct in contact stond met Pierlot, ging het naoorlogse ravitaillingsbeleid voorbereiden en drong er bij de regering op aan om een specifiek ministerie voor Ravitaillering in het leven te roepen. Zo geschiedde, want op de ministerraad van 4 november 1943 gingen alle ministers akkoord met het voorstel. Maar de Londenaars gehoorzaamden bijlange niet altijd aan de adviezen van de CEPAG. De CEPAG had na een grondige studie van De Winters' beleid namelijk besloten dat het verstandig zou zijn om bij de bevrijding niet halsoverkop een totaal nieuw bevoorradingstelsel in te voeren. De ontbinding van de oorlogsreglementen en de creatie van het in Londen goedgekeurde ministerie voor Ravitaillering moest geleidelijk gebeuren zodat een onopgemerkte transitie mogelijk zou zijn. Reeds in mei 1944, vijf maanden voor haar terugkeer, werd duidelijk dat de regering Pierlot geen oren had naar een dergelijke, voorzichtige aanpak. Het gros van de ravitaillingswetten die de secretarissen-generaal hadden goedgekeurd, werd per directe afgeschaft, en ook na haar terugkeer volhardde ze in de boosheid. De hele structuur van het NLVC werd van tafel geveegd en verschillende gemeentebesturen werden voorzien van vers bloed. De blinde ambitie om zo spoedig mogelijk af te rekenen met de overblijfselen van het bezettingsregime was een doorslaggevende factor bij het ontstaan van de naoorlogse voedselcrisis. Bovenop de desastreuze landbouwsituatie die de Duitsers hadden nagelaten, had de veel te abrupte opheffing van het NLVC ervoor gezorgd dat men de beperkte voedselvoorraden zelfs niet meer tot bij de burger kreeg⁴¹.

De voedselcrisis mag de val van de regering Pierlot dan wel hebben ingeleid, er kon Pierlot op vlak van ravitaillering geen gebrek aan visie worden verweten. Net de illusie dat men met een hele nieuwe ravitaillingspolitiek de voedselproblemen als sneeuw voor de zon ging kunnen doen verdwijnen, werd hem fataal. Maar hoe zag die nieuwe ravitaillingspolitiek er nu precies uit? En welke rol had men voor Kronacker weggelegd?

Zoals men in Londen al lang had gepland, zouden alle diensten die iets te maken hadden met ravitaillering bij de bevrijding ondergebracht worden in één ministerie. Op 26 september 1944 kreeg dit ministerie zelfs zijn eigen minister. Léon Delsinne was 'de gelukkige', maar deze clandestiene socialist zou weinig plezier beleven aan zijn ministermandaat. De hele voedselbedeling van de grond af opbouwen in een periode waarin de mensen op snelle en voelbare progressie belust waren, was op z'n zachtst gezegd geen geschenk. Al snel kreeg Delsinne dan ook de minder flaterende bijnaam *ministre du Ravitaille-néant*. Concreet stond

⁴⁰ VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 1180-1182, 1185-1186.; BLONTRÖCK (J.). *op.cit.*, pp 12-17.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 31-33.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, p. 40.; Wils (L.). "De naoorlog in historisch perspectief" In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 14.; Algemeen Rijksarchief 2 - Depot Joseph Cuvelier (ARA 2), *Fédération des Entreprises de Belgique (FEB)*, n° 507, "Rapport du Conseil d'administration sur l'exercice 1944", 6 maart 1945, p. 10.

⁴¹ Algemeen Rijksarchief (ARA), *Notulen van de ministerraad*, 4 november 1943, n° 215, p. 285.; BELGIQUE. *Rapports de la Commission pour l'Etude des Problèmes d'Après-Guerre (CEPAG)(1941-1944)*. Premier Rapport, juillet 1941, pp 5-6.; BELGIQUE. CEPAG. Cinquième Rapport, Août 1943, p. 112.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 33-34.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 233-235.; BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 36-38.

de minister van Ravitaillering in voor de reglementering, mobilisatie en distributie van de beschikbare levensmiddelen. Daarbij deed hij -zoals van oudsher- beroep op rantsoeneringsstelsels waaraan producten zoals olie, brood en suiker tot december 1948 onderworpen zouden blijven. Op dat moment zou er van Delsinne, en zelfs van Kronacker, al lang geen sprake meer zijn op de ministerraad. Het moet naderhand wel duidelijk zijn dat Delsinne zijn functie diende uit te voeren in een wel zeer problematische context. Een concreet voorbeeld dat op een ministerraad ter sprake kwam, was het probleem van de boter. Niet de kwaliteit of kwantiteit van de boter was het probleem, maar de manier waarop ze verdeeld diende te worden over de verschillende lokale bevoorradingspunten bleek een grote hinderpaal. Ondanks het feit dat men voldoende vrachtwagens voorzien had, ontbrak het aan brandstof om ze te gebruiken. Dit toont nog maar eens aan dat alle besproken problemen van de reconstructieperiode onderling verbonden waren⁴².

De concentratie van alle ravitailleringdiensten in één ministerie en bij één persoon bleek al gauw *wishful thinking*. Om de Belgische markt voldoende te bevoorraden moest men hoe dan ook terug beroep gaan doen op import. Ook voor de oorlog was België nooit volledig zelf bedruipend geweest qua voedselbevoorrading. In de periode 1936-1938 werd gemiddeld 4.700.000 ton aan levensmiddelen ingevoerd, wat zowat de helft bedroeg van de gehele jaarlijkse voedselconsumptie. Zelfs als Delsinne erin zou geslaagd zijn om het maximum uit de inheemse landbouwproductie te halen en het distributiesysteem zou op punt gestaan hebben, dan zou men voor verschillende eetwaren nog lange tijd in gebreke blijven⁴³.

Het was voor Delsinne, en voor eender wie die functie gekregen zou hebben, onmogelijk om zich naast het van de grond af opbouwen van een interne ravitailleringmachine ook bezig te houden met de ontwikkeling van buitenlandse invoerrelaties. De internationale politiek was bovendien enorm complex geworden ten tijde van de bevrijding van het Belgische territorium. Waar moest men zijn, en voor welk voedingsmiddel? Wie kon het transport voorzien? Voor dergelijke vragen bleken geen pasklare antwoorden te bestaan. Delsinne zelf dacht dat generaal Eisenhower, hoofdbevelhebber van de SHAEF in West-Europa, meer uitleg kon verschaffen. Terwijl Spaak, minister van Buitenlandse Zaken, ervan overtuigd was dat het politieke zwaargewicht Winston Churchill de sleutel in handen hield⁴⁴.

In deze chaotische situatie begon het bij Pierlot te dagen dat men het voedselprobleem op grotere schaal moest aanpakken. Naast het ministerie van Ravitaillering, dat zich onder leiding van zijn minister uitsluitend op de interne aangelegenheden van ravitaillering concentreerde, ging men de strijd tegen de voedselschaarste nog op drie andere fronten voeren⁴⁵.

In eerste instantie werd er een parastatale opererend die zich bezighield met de doorverkoop van verschillende producten. Deze instelling kreeg de naam *Office commercial du Ravitaillement* (OCRA). Zoals we zagen, beschikte België bij haar bevrijding over uitgestrekte graanvelden. Eens de oogst het toeliet, ging de OCRA zich bijvoorbeeld bezighouden met het uitvoeren van deze graanoverschotten om België op deze manier van vreemde valuta en buitenlandse prestige te voorzien⁴⁶.

⁴² ARA, *Notulen van de ministerraad*, 19 oktober 1944, n° 11, pp 362-364.; SNOY ET D'OPPEURS (J.-C.). *op.cit.*, p. 61.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 21, 34-37.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 233-237.; BAUDHUIJN (F.). *Histoire économique...*, pp 85-86.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, pp 327, 333-334, 344.

⁴³ VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 1179.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, p. 39. Bovendien dienen we op te merken dat vooroorlogse handel zich niet beperkte tot voedselinvoer alleen, ook voor industriële goederen was België in vergaande mate afhankelijk van het buitenland.

⁴⁴ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 14 oktober 1944, n° 9, p. 345.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 235.

⁴⁵ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 34-37.

⁴⁶ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 34-35, 41-42.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 26 december 1944, n° 40, p. 533.

Een tweede stap in de richting van de internationale aanpak van het voedselprobleem was de oprichting van de Food and Agriculture Organisation (FAO) van de Verenigde Naties. Deze organisatie hield zich bezig met de studie van de internationale voedselproblematiek. En België was er als de kippen bij om een eigen nationale delegatie naar Washington te sturen eens de oprichting van de FAO een feit was. Dit Belgische comité van de FAO hing niet af van het ministerie van Ravitaillering, maar van het Ministerie van Landbouw. Dit geeft aan dat men naderhand wel door had dat de buitenlandse component van het ravitaillingsbeleid best niet vermengd werd met de interne aangelegenheden⁴⁷.

Het derde en laatste nieuwe actiedomein van de bredere ravitaillingspolitiek waren dus de Kronacker-missies. Begin december 1944 was het voor Pierlot duidelijk geworden dat voedselinvoer altijd een noodzakelijk onderdeel van de ravitaillingspolitiek zou zijn indien men de hongerige Belgen voldoende wou voeden. Met het akkoord van prins Karel besloot hij dan ook om Kronacker op 8 december te benaderen voor een zeer specifieke ministeriële opdracht (*zie Bijlage III*). Kort samengevat zou het ‘de suikerbaron’ zijn taak zijn om waar ook ter wereld de aankoop en het transport van de Belgische voedingsbehoefte te voorzien⁴⁸.

Op de concrete inhoud van Kronackers opdracht en de onmiskenbare invloed van de internationale politiek bij de wording van de Kronacker-missies gaan we later in. Het doel van dit hoofdstuk was om duidelijk te maken dat de Kronacker-missies werden opgericht als onderdeel van het bredere beleid om het voedselprobleem aan te pakken. Zoals we in het laatste deel zullen zien, ging Kronackers invloed zich echter niet beperken tot voedselinvoer. Alle andere problemen van de reconstructiefase die ik in dit hoofdstuk besproken heb, zouden vroeg of laat ook op het menu van de missies komen te staan. De verklaring hiervoor is simpel. Kronacker werd aangesteld als minister zonder portefeuille en was in juridische zin dus helemaal onafhankelijk van het ministerie van Ravitaillering. De Kronacker-missies konden dus ook gevraagd worden om de invoer voor andere overheidsdiensten en ministeries te verzorgen. In praktijk zou het echter zo zijn dat men besloot, zeker zolang Pierlot het roer in handen had, *d'accorder une priorité absolue à toutes les questions de ravitaillement*⁴⁹.

---

⁴⁷ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 34-35, 42-43.

⁴⁸ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 34-35, 37-41.; KRONACKER (P.). “Souvenirs d’une mission...”, pp 320-321.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 333.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix et de guerre*. Parijs, Fayard, 1973, pp 130-131.

⁴⁹ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 17 oktober 1944, n° 10, p. 349.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 39.

Hoofdstuk II: De politieke context: instabiliteit troef

Hoe zag het politieke krachtveld eruit bij de bevrijding?

Zoals in de inleiding kort werd aangegeven, laat men de politieke reconstructiefase van België in de literatuur meestal samenvallen met het regentschap van prins Karel. Deze politieke reconstructie mag dan wel niet het onderwerp zijn van deze paper, toch is het van belang om de politieke krachten die speelden ten tijde van de Kronacker-missies hier te belichten. In de zes jaar die tussen de bevrijding en het aantreden van Boudewijn als koning der Belgen liggen, zagen maar liefst negen regeringen het licht. Het spreekt voor zich dat het in dit politieke klimaat niet optimaal werken was voor de Kronacker-missies. Een spitante passage uit Kronackers memoires beschrijft goed in welke mate de interne politieke chaos een weerslag had op het functioneren van Kronacker en zijn missies⁵⁰.

Jennen, mon chef de mission à Washington, (...), était très lié avec la presse qui le tenait au courant. Le matin, il avait l'habitude de venir me saluer dans mon bureau. Quand le gouvernement était démissionnaire, au lieu de dire "Bonjour, monsieur le ministre.", il disait "Bonjour, mon major.". Quelques jours après, le même Jennen tuyauté par les mêmes journalistes, entra à nouveau chez moi pour me dire "Bonjour, monsieur le ministre.". Il venait d'apprendre la formation d'un nouveaux ministère dont je faisais partie sans être jamais consulté⁵¹.

Deze anekdote had betrekking op het korte intermezzo waarin de regering onder leiding kwam te staan van Paul-Henri Spaak. Al na zes dagen bleek de homogeen socialistische coalitie echter niet levensvatbaar en werd de voorafgaande regering van Van Acker, die ook enkele liberalen en communisten telde, gewoon hersteld (zie *Bijlage I*). De anekdote ontsluit wel twee interessante vaststellingen. Ten eerste werd de dagelijkse werking van de missies blijkbaar niet echt verstoord door de gouvernementele stoelendans. De aanspreektitel van Kronacker mocht in de ogen van missiehoofd Joseph Jennen dan wel even zijn veranderd, het kwam bij de brave man niet op om Kronackers autoriteit in vraag te stellen. Langs de andere kant werd de positie van Kronacker als minister wel in vraag gesteld door Spaak, want officieel moesten de missies het gedurende zes dagen zonder minister zien te rooien. Het zijn deze partijpolitieke spelletjes die we in dit deeltje zullen bespreken⁵².

Bij de katholieke partij, die sinds 1936 de naam Katholiek Blok had aangenomen, vielen er na de bevrijding enorme brokken te lijmen. Vooral in Vlaamse katholieke middens had men Pierlot verweten koning Leopold III in de steek te hebben gelaten bij de Duitse inval. Bovendien had men een erg verdeelde katholieke achterban teruggevonden aan het eind van de bezetting. Naast een hele resem verzetsleden had menig katholiek er zijn hand niet voor omgedraaid om de Nazi's af en toe van hand en spandiensten te voorzien. Deze mengelmoes van een duidelijke antifascistische tendens en een autoritaire strekking die wel oren had gehad naar de ideeën van de Nieuwe Orde, zorgde ervoor dat de katholieke voormannen snel een duidelijke politieke koers dienden uit te zetten, wou men het electorale potentieel van de katholieke partij niet verliezen⁵³.

Er waren namelijk kapers op de kust. Een meer progressieve stroming onder katholieke kerkgangers probeerde een politiek alternatief voor de oude conservatieve partij uit de grond te stampen. De *Union Démocratique Belge* (UDB) die zich vooral op het Waalse en Brusselse

⁵⁰ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 554-556.

⁵¹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 139.

⁵² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 139.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 332.

⁵³ WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 17-21.; LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 432-433.

electoraat ging richten, stond een christelijk geïnspireerde politiek voor die meer aandacht aan de arbeiders ging verlenen. Deze ‘linkse katholieken’ wilden de band met de christelijke vakbond verstevigen en de invloed van het episcopaat op politieke aangelegenheden aan banden leggen. Natuurlijk was dit niet naar de zin van de kerkvaders. Het duidelijk a-confessionele karakter van de UDB werd de piepjonge partij dan ook fataal. Nadat Kardinaal Van Roey katholieken verbood om als UDB-lid aan politiek te doen, liepen de eerste parlementsverkiezingen in februari 1946 uit op een fiasco voor de partij. Met slechts één verkozenen werd het lot van het progressieve katholieke project bezegeld⁵⁴.

Toch had ook de rechtmatige opvolger van het Katholieke Blok, de Christelijke Volkspartij (CVP), bij haar stichtingscongres in augustus 1945 uitdrukkelijk afstand genomen van de Heilige Stoel. Aan de top van de nieuwe partij bleven kerkelijke instanties echter nog lange tijd een belangrijke stem hebben. De pragmatische keuzes typeerden de CVP. Enigszins geïnspireerd op het personalisme van Emmanuel Mounier, ging men enkele vage ideologische lijnen uitzetten die ervoor zorgden dat zowat de hele katholieke wereld er zich kon in vinden. De liberale democratie werd nog steeds niet aanvaard, maar daar waar men voor de oorlog vooral problemen had gehad met het concept ‘democratie’, verschoof de aandacht nu naar het voorvoegsel ‘liberale’. Vooral het ethische aspect van de liberale ideologie werd gelaakt door de CVP. Een te grote mate van vrijheid en individualisme zou leiden tot maatschappelijk verval, normvervaging en de aantasting van de gemeenschapszin. Het was die gemeenschap die de kern vormde van het discours van de CVP. Het begrip kon echter heel breed worden ingevuld. Iedereen die de christelijke normen en waarden onderschreef als steunpilaren van het naoorlogse België kon in theorie lid worden van de CVP. Op deze manier wist men de katholieke partij om te vormen tot een ware *catch-all* partij⁵⁵.

De houding van de CVP met betrekking tot het economische liberalisme was echter veel minder eenzijdig. Enerzijds werd het ideaal van een standenmaatschappij officieel achter zich gelaten, maar anderzijds probeerde men klassenverschillen zo weinig mogelijk zuurstof te geven. De sociale vrede diende kost wat kost bewaard te blijven en de meest progressieve aanhangers moesten dan ook vaak de tweede viool spelen. Bovendien wierp de CVP zich op als een fervente voorstander van vrijhandel. Zeker toen ze na de val van de regering Pierlot voor meer dan twee jaar naar de oppositiebanken verwezen zou worden, uitte ze meermaals kritiek op het rigide economische beleid van de regering (*zie Bijlage I*). De Boerenbond, de katholieke belangenorganisatie uit de landbouwsector die goede relaties onderhield met de CVP, zou haar leden meermaals opstoken tegen staatshandel. Op deze manier kwamen ook de Kronacker-missies indirect onder vuur te liggen⁵⁶. *Terug naar de vrijheid! DAT moet het ordewoord zijn!*, stond er bijvoorbeeld te lezen in *De Boer* van 17 november 1945⁵⁷.

De socialisten daarentegen hadden andere katten te geselen nadat Hitler en de zijnen uit België waren verdreven. Ook zij moesten met een linkser alternatief afrekenen om hun electoraat veilig te stellen, maar op het ‘probleem’ van de Kommunistische Partij van België (KPB) komen we in het volgende deel terug. Dat de electorale dreiging van deze partij een reële impact had op de socialistische strategie, bewijst het feit dat Spaak de naoorlogse verkiezingen liefst zo lang mogelijk uitstelde uit angst voor een complete nederlaag. Het

⁵⁴ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 17-20.; LUYKX (T.). *op. cit.*, p. 432.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1236-1237.

⁵⁵ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 17-20.; LUYKX (T.). *op. cit.*, p. 432.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1236-1237.; GERARD (E.). “Partijen en zuilorganisaties: een mengeling van oud en nieuw.” In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 172- 175, 179.

⁵⁶ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 17-20.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1236-1237.; *De Boer*, jrg. 52, 23 februari 1946, n° 8, p. 1.

⁵⁷ *De Boer*, jrg. 51, 17 november 1945, n° 46, p. 1.

interne schisma dat de socialistische beweging kenmerkte na de oorlog, dient hier als eerste besproken te worden. Langs de ene kant had men een groep oudere socialisten uit Londen zien terugkeren, waarvan Spaak waarschijnlijk de meest vooraanstaande was. Deze Londenaars konden niet op een warm welkom rekenen: enerzijds omdat ze deel hadden uitgemaakt van de conservatieve regering in ballingschap en dus net als Pierlot niet van de meest patriottische gevoelens verdacht werden; anderzijds stond deze oudere garde ook symbool voor de vooroorlogse Belgische Werklieden Partij (BWP). De BWP was in de jaren voor de oorlog volgens vele jonge socialisten veel te ver afgeweken van de marxistische doctrine. Vooral hun gewezen voorman, Hendrik De Man, stond met zijn Plan van de Arbeid symbool voor een doorgedreven corporatisme waarin de naoorlogse generatie zich niet kon terugvinden. Bovendien had de iets te intense relatie van De Man en de bezetter ervoor gezorgd dat hij *persona non grata* was geworden bij de bevrijding. De andere groep bestond uit een jongere generatie socialisten die voor de oorlog in de buik van de partij of helemaal niet actief waren geweest. Tijdens de oorlog hadden ze een reputatie weten op te bouwen door in het verzet of via de sluikepers het fascisme radicaal af te wijzen. Deze groep noemde men de ‘clandestiene’ socialisten, omdat ze tijdens de bezetting al hun activiteiten en bijeenkomsten in de illegaliteit hadden moeten organiseren. Achille Van Acker zou de voorman worden van deze nieuwe generatie socialisten. Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen, heeft hij meer dan wie ook zijn stempel gedrukt op het reconstructiebeleid van de naoorlogse regeringen⁵⁸.

Het waren ook deze ‘clandestiene’ socialisten die met de nieuwe naam Belgische Socialistische Partij (BSP) op de proppen kwamen. Naast het onmiskenbaar vormelijke aspect hield deze naamsverandering ook een inhoudelijke hervorming in. Daar waar de BWP haar leden enkel rekruteerde via geallieerde organisaties zoals vakbonden en mutualiteiten, schakelde de BSP over naar individuele inschrijvingen. Bovendien wou ze net als de CVP af van haar exclusieve karakter. De naamswijziging diende men dan ook in dat licht te zien. Door ‘werklieden’ te veranderen in ‘socialistische’, meende men de partij toegankelijker te maken voor socialisten die niet tot de arbeidersklasse behoorden. Toch moet de inhoudelijke vernieuwing van de partij niet overdreven worden. Men mocht dan wel de ambitie hebben gekoesterd om zich terug dichterbij Marx en verder van De Man te positioneren, in de dagelijkse realiteit moesten ideologische overwegingen vaak het onderspit delven. Van de zes regeringen die België kende ten tijde van de Kronacker-missies stonden er maar liefst vijf onder leiding van een socialistische premier. Een pragmatische en reformistische aanpak beantwoordde bijgevolg beter aan de vereisten van het politieke leiderschap, dan de strijdvaardige leuzen die men van socialistische partijen en organisaties gewoon was. In theorie werd het Charter van Quaregnon, dat aan de basis had gelegen van de oprichting van de BWP in 1885, nog steeds als grondtekst naar voren geschoven. In de praktijk daarentegen was er van revolutionaire klassenstrijd al lang geen sprake meer⁵⁹.

Als derde en laatste traditionele partij dienen we hier nog Kronackers eigen partij toe te lichten. De Liberale Partij was nog meer naar de marge van het politieke spectrum afgegleden na de oorlog. Reeds in 1900 werd een heuse reddingsoperatie ten voordele van de liberalen op touw gezet. Men vreesde toen namelijk dat een verdere marginalisering van de Liberale Partij ertoe zou leiden dat enkel nog homogeen socialistische of homogeen katholieke regeringen in België het voor het zeggen zouden hebben. De invoering van een kiessysteem met evenredige

⁵⁸ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 14-17.; GERARD (E.) *op. cit.*, pp 175-179.

⁵⁹ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 14-17.; GERARD (E.) *op. cit.*, pp 175-179.; DUJARDIN (V.) *op. cit.*, pp 1234-1235.; LUYKX (T.) *op. cit.*, pp 433, 554-556.

vertegenwoordiging zou de twee grootste partijen voortaan vaak aanzetten om een regeerakkoord met de Liberale Partij af te sluiten⁶⁰.

Dit was dan ook het geval na de Tweede Wereldoorlog, want ondanks het feit dat de Liberale Partij slechts twaalf procent van de stemmen kon halen bij de eerste naoorlogse verkiezingen, zou ze toch deel uitmaken van maar liefst zes van de negen regeringen die België gekend heeft ten tijde van het regentschap van prins Karel⁶¹.

De vaststelling dat de Liberale Partij, ondanks haar bescheiden electorale gewicht, dus wel een belangrijke rol speelde in het komen en gaan van verschillende regeringen, lijkt ook de enige zinvolle uitspraak die men op basis van de literatuur over de Liberale Partij kan doen. We weten enkel nog dat verschillende belangrijke voormannen uit het interbellum zoals Adolphe Max en Paul-Emile Janson de bevrijding niet gehaald hebben, maar voor het overige blijft het gissen. Zo heeft Witte het in haar werk enkel over het patronaat, maar niet over de politieke vertegenwoordigers van deze groep, en Gerard geeft zelfs toe dat zijn onderzoek zich beperkt tot de veranderingen in de katholieke en socialistische partij. De reden voor deze lacune in de politieke geschiedschrijving van de reconstructieperiode lijkt een logische verklaring te hebben. Daar waar de CVP en BSP na de Tweede Wereldoorlog duidelijk op weg waren om massapartijen te worden, bleef de Liberale Partij nog lange tijd haar elitaire en exclusieve karakter behouden. Pas nadat de liberalen zich eind jaren '50 met de schoolstrijd nog eens goed hadden kunnen uitleven op ethisch vlak, werd afgestapt van het virulente antiklerikalisme dat de partij tot dan had aangehangen. Met de nieuwe naam, Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV) werden de deuren van de partij in 1961 ook opengezet voor fervente kerkgangers⁶². Kronacker was naar eigen zeggen een fervente voorstander van de nieuwe weg die de men met PVV was ingeslagen. *Je n'ai jamais compris que l'on puisse se dire libéral et être anti-religieux. Bien que catholique, j'estime ceux qui pratiquent d'autres religions, à condition d'y croire sincèrement, et je respecte tout autant l'agnosticisme*⁶³.

Toch is het spijtig dat we zo weinig weten over de Liberale Partij ten tijde van de Kronacker-missies. Op deze manier missen we namelijk een belangrijk stuk van de context waarin de missies het licht zagen. Waar positioneerde Kronacker zich binnen de partij? Hoe stond de partij in het algemeen tegenover de opdracht die Kronacker van Pierlot kreeg? In welke mate was er sprake van partijtucht? Dergelijke vragen zullen in deze thesis spijtig genoeg onbeantwoord blijven.

Tenslotte nog iets over de vakbonden en het patronaat. Ondanks het feit dat zij *strictu sensu* niet als politieke partijen te boek staan, was de politieke kracht die van deze organisaties uitging niet te verwaarlozen. De vakbonden waren het voorwerp van een heuse machtsstrijd in linkse middens. In april 1945 vormde men een grote 'socialistische' vakbond die de naam Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) zou krijgen. Deze vakbond herbergde de drie syndicale strekkingen die voor of tijdens de oorlog het licht hadden gezien. Naast het reformistische socialistische Belgische Vakverbond (BVV) zouden ook de radicale Luikse aanhangers van het anarchosyndicalisme en de communistische werknemersorganisaties deel van het ABVV gaan uitmaken. De politieke strijd aan de top van het ABVV die het gevolg was van deze diversiteit, werd tegen 1949 beslecht in het voordeel van de socialistische vakbondsafgevaardigden. Zij wilden nauwer samenwerken met de katholieke vakbonden om

⁶⁰ DE SCHAEPDRIJVER (S.). *De groote oorlog. Het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Antwerpen/Amsterdam, Houtekiet/Atlascontact, 2013, p. 21.

⁶¹ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 433, 554-556.

⁶² LUYKX (T.). *op. cit.*, p. 433.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 20-21.; GERARD (E.) *op. cit.*, p. 169.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, p. 1236.; BOTS (M.). *Beknopte geschiedenis van de Liberale Partij*. Gent, Liberaal Archief, 1989, *passim*. (Reeks verhandelingen van het Liberaal Archief, volume 3).

⁶³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 194.

de belangen van alle arbeiders te verdedigen. Het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV), de voornaamste christelijke vakvereniging, ging zich in de reconstructieperiode onder impuls van de UDB namelijk veel progressiever opstellen dan voor de oorlog het geval was geweest⁶⁴.

Ook het patronaat ging zich heroriënteren na de bevrijding. Ondanks het feit dat werkgeversorganisaties nooit uitblonken in samenhang, en onderlinge competitie en welbegrepen eigenbelang vaak primeerden op collectieve beslissingen, was men er zich in patronale middelen van bewust dat men een sterk front diende op te richten om met de vakbonden in debat te treden. Men vreesde namelijk een sterke linkse reactie op de niet altijd zo patriottische activiteiten die verscheidene industriële tijdens de bezetting hadden ondernomen. Omwille van deze redenen werd het oude Comité Central Industriel (CCI) in 1946 omgevormd tot de nieuwe Fédération des Industries Belges (FIB). Het FIB had als voornaamste doel om zowel de belangen van Nederlandstalige als Franstalige werkgevers uit de industrie te verdedigen tegenover de vakbonden en de overheid. In praktijk blijft de organisatie echter door het Franstalige patronaat gedomineerd, maar het FIB had wel het voordeel zich als één gesprekspartner te kunnen presenteren. De vernieuwingen in patronale belangenorganisaties bleven overigens niet beperkt tot het centrale interprofessionele niveau, ook op nationaal-sectorieel niveau konden ingrijpende veranderingen worden waargenomen. De patronale sectororganisaties uit de textielsector bijvoorbeeld zagen hun ledenaantal flink stijgen en zouden hun belangen dan ook overtuigender kunnen verdedigen⁶⁵.

Dit alles geeft aan dat men zowel van werknemers als werkgeverszijde van plan was om flink te wegen op het economische beleid dat de reconstructieregeringen zouden uittekenen. Bijgevolg zouden ook de Kronacker-missies bloot staan voor de druk van deze belangenorganisaties. Hoe dit zich in de praktijk vertaalde, zien we later.

Wat waren de voornaamste politieke conflictpunten tijdens de heropbouw?

Het politieke spel wordt door de politieke partijen niet louter omwille van ideologische redenen gespeeld. Meestal moeten er specifieke twistpunten of conflictueuze dossiers aan de horizon verschijnen om de politieke strijd ten volle te zien losbarsten. Tijdens de directe naoorlog mankeerde het niet aan dergelijke prikkels. In dit deeltje zullen we de voornaamste politieke conflictpunten bespreken die hebben bijgedragen tot het onstabiele politieke klimaat waarin Kronacker zijn opdracht moest vervullen.

Een eerste ‘probleem’ dat voor de nodige opschudding zou zorgen, was de toetreding van de KPB tot de regering. Pierlot had snel na zijn terugkeer begrepen dat zijn politieke carrière een aflopend verhaal was, maar omwille van een gebrek aan ervaren politici én op aandringen van prins Karel besloot hij dan toch een regering van nationale eenheid te blijven leiden zolang er

⁶⁴ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 16-19.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, pp 81-82.; VANSWEEVELT (I.). “Pogingen tot progressieve frontvorming in de vakbeweging tijdens de bevrijdingsperiode (1944-1947).” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 156-157.

⁶⁵ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 20-21.; LUYKX (T.). *op. cit.*, p. 436.; VANTHEMSCHE (G.). “De Belgische patronale groeperingen in een belangrijke mutatieperiode (1944-1946): de reorganisaties op het sectoriële vlak” In: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis (BTFG)*, Jrg. 69, 1989, n° 2, p. 300, 333.; VANTHEMSCHE (G.). “De reorganisatie van het Belgische patronaat: van Centraal Nijverheidscomité naar Verbond der Belgische Nijverheid (1946).” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 127-135.; ARA 2, FEB, n° 13, “Procès-verbal de la séance du 27 mars 1946”, 30 maart 1945, p. 1.

geen verkiezingen werden gehouden. Om de kloof tussen zijn conservatieve ‘mannen uit Londen’ en het progressieve bevrijdingsklimaat dat in België leefde enigszins te dichten, gaf hij in zijn nieuwe regeringsploeg enkele plaatsjes aan leden van het verzet. Zoals Lagrou terecht aangeeft, was en is het moeilijk om het verzet te definiëren en te benoemen. Toch kon men *grosso modo* twee grote groepen onderscheiden die zich opwierpen als woordvoerders van het verzet en beide zouden dan ook in de naoorlogse regering Pierlot vertegenwoordigd zijn. Ten eerste had men met de liberale Jules Delruelle een ex-geheim agent van de inlichtingdienst ‘Clarence’ aan boord. Deze tak van het verzet stond het dichtst bij het Geheim Leger, een militaire organisatie van oud-officieren die over het algemeen vaderlandslievend, conservatief en Leopoldistisch van aard waren. Het spreekt voor zich dat hun relatie met Pierlot niet altijd optimaal was geweest tijdens de bezetting. Ook de andere verzetsgroep zou zich vertegenwoordigd zien in het nieuwe kabinet. Het Onafhankelijkheidsfront had echter een duidelijk communistische inslag en daarom namen zijn afgevaardigden, waaronder voorman Fernand Demany, dus ook als lid van de KPVB in de regering plaats⁶⁶.

Het hele imago van de KPVB als partij van het verzet mag dan wel wat overdreven zijn, het is onmiskenbaar dat verschillende andere verzetsorganisaties die niet onder het gezag van het Onafhankelijkheidsfront (OF) vielen, ook een duidelijk communistische signatuur hadden. Men denke dan bijvoorbeeld aan de Gewapende Partizanen die misschien wel nog meer dan het OF gedomineerd werden door leden van de KPVB. Om nog maar te zwijgen over de verschillende geweldloze verzetsorganisaties waarin verschillende communisten het hoge woord hadden gevoerd. Van mantelorganisaties als de Syndicale Strijdcomités tot diverse sluikmedia waaronder de eigen *Drapeau Rouge*, overal waren enkele leden van de KPVB actief geweest. Tegenover deze beeldvorming konden de socialisten weinig inbrengen. Zoals reeds aangehaald, hadden ook vele jonge socialisten hun strepen in het verzet verdiend, maar de herinnering aan figuren als De Man bleef de BSP dwarszitten. Toen in de maanden na de bevrijding ook duidelijk werd dat men dankzij de inspanningen van de Sovjetlegers op weg was het Nazisme van de kaart te vegen, was het plaatje compleet. Meer had de KPVB niet nodig om de man in de straat ervan te overtuigen dat het communisme de bevrijdingsideologie *pur sang* was⁶⁷.

De communisten die deel uitmaakten van de eerste naoorlogse regering zouden echter niet lang op hun plaats blijven. Terwijl Pierlot het gewapende verzet enkele dagen na zijn terugkeer nog had verzekerd dat ze onder de wapens mochten blijven, zag de situatie er enkele maanden later totaal anders uit. De legitimatie van wapendracht bij erkende verzetslieden was niet zomaar een toegeving geweest om de oorlogsregering opnieuw in een gunstiger daglicht te stellen. Bij gebrek aan functionele ordediensten zag men de kans schoon om bewakingsopdrachten en andere politionele taken voorlopig door gekende verzetsorganisaties te laten uitvoeren. Al gauw werd echter duidelijk dat er voor een groot deel van de 10.000 gelegitimeerde verzetsleden geen vaste plaats in het nieuwe Belgische Leger zou zijn. Niet dat men met een overaanbod van Belgische soldaten kampte, verre van, maar Pierlot en zijn conservatievere kornuiten vonden het geen al te best idee om het communistische OF integraal in het leger te integreren. De voorafgaande dagen en weken was trouwens duidelijk geworden dat verschillende verzetsmannen hun nieuwe functie hadden gebruikt om vermeende collaborateurs eigenhandig terecht te stellen. In plaats van een factor

⁶⁶ GROSBOIS (T.). *op.cit.*, pp 325-327.; LUYKX (T.). *op. cit.*, p. 441.; VAN DOORSLAER (R.). “De oorlog tussen continuïteit en verandering: vragen en problemen.” In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 19-20.; LAGROU (P.). “Verzet en naoorlogse politiek.” In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 45.

⁶⁷ WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, p. 14-15.; GERARD (E.) *op. cit.*, p. 180.

van orde was het gewapende verzet in sommige gevallen dus eerder een initiator van geweld. Bovendien beschikten de officiële politiediensten over veel te weinig wapens om hun functie naar behoren uit te voeren en had men de 10.000 legitieme verzetshelden ook soldij toegekend, wat al snel op het budget begon te wegen. Pierlot moest het roer dus omslaan en beval de onmiddellijke inlevering van de wapens van de verzetslieden die geen permanente functie uitoefenden. De leden van het Geheime Leger gehoorzaamden op 10 oktober 1944, maar het OF was veel minder bereid om in te gaan op de eisen van een premier die in hun ogen geen enkele legitimiteit bezat in het naoorlogse België. De KPB, die zich in de regering had opgeworpen als politieke vertegenwoordiger van het OF, dacht van deze situatie handig gebruik te maken om zich nog maar eens te profileren als verzetspartij. De nieuwbakken secretaris-generaal van de KPB, Edgard Lalmand, schreef op 21 oktober een brief aan Pierlot die in de *Drapeau Rouge* gepubliceerd werd, en waarin hij de regering op de korrel neemt voor hun gebrekkig leiderschap inzake ravitaillering, repressie van collaborateurs en economische heropleving. De eenheid in de regering was hiermee ver zoek en generaal Eisenhower smeedt nog meer olie op het vuur door zich persoonlijk te mengen in het ontwapeningsdebat. Deze Amerikaanse bemoeienis in binnenlandse aangelegenheden deed de KPB steigeren, en wanneer Pierlot enkele weken later nog maar eens de ontwapening afkondigde met strenge straffen voor wie in gebreke bleef, was de maat vol. Demany en zijn kameraden verlieten de regering op 16 november en in de volgende dagen organiseerde de KPB verschillende stakingen en betogingen die het land in rep en roer zetten. Op 25 november bereikte het communistische ongenoegen een hoogtepunt wanneer er tijdens een protestmars in de Wetstraat 45 gewonden vielen. De regering zag zich genoodzaakt om de hulp van de geallieerde legers in te roepen om de gewelddadige massa het hoofd te bieden aangezien de eigen ordediensten nog steeds onderbemand en vooral onderbewapend waren. Tegen begin december was de storm gaan liggen en had men zo goed als heel het verzet van zijn wapens kunnen ontdoen. Van een staatsgreep was echter nooit sprake geweest, de KPB en het OF hadden eerder het aftreden van Pierlot proberen te bewerkstelligen⁶⁸.

En ook al waren ze in dat opzet niet echt geslaagd, toch was de zwanenzang van Pierlot ingezet. Zoals we eerder zagen, werden de problemen met betrekking tot steenkool en ravitaillering de naoorlogse regering Pierlot fataal in februari 1945. Ondertussen hadden de socialisten onder leiding van Spaak terug aansluiting proberen te vinden bij de KPB en het OF. Via de oprichting van een Nationale Raad van de Weerstand probeerde men de verschillende verzetsorganisaties op één lijn te brengen en de band met de regering te herstellen. Op deze manier kon de nieuwe regering van nationale eenheid die op 12 februari 1945 van start ging onder leiding van Achille Van Acker terug beroep doen op de communisten⁶⁹.

Het was vanaf dit moment dat het ‘probleem’ van een communistische regeringsdeelname ook rechtstreeks invloed had op de Kronacker-missies. Men had er namelijk niets beter op gevonden dan de reeds genoemde Edgar Lalmand als vervanger van Delsinne naar voren te schuiven. Met een communist als minister van Ravitaillering kon het contrast met de liberale Kronacker niet groter zijn. Bovendien was Lalmand niet zo maar een lid van de KPB. Voor de oorlog had Lalmand nooit tot de top van de partij behoord. Verder dan gemeenteraadslid in een Brusselse banlieue had zijn politieke ambitie hem niet gebracht, maar daar kwam tijdens de bezetting verandering in. Aangezien een groot deel van de communistische voormannen hun clandestiene activiteiten niet verborgen hadden kunnen houden voor de Nazi’s, was er een heus machtsvacuüm ontstaan aan de top van de partij. Lalmand maakte hiervan gebruik om op te klimmen in de partijhiërarchie en ook na de bevrijding was hij niet zinnens zijn

⁶⁸ GROSBOIS (T.). *op.cit.*, pp 334-341.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1237-1240.; LAGROU (P.). *op.cit.*, pp 48-51.; WARNER (G.). “La crise politique belge de novembre 1944: un coup d’etat manque?” In *Courrier hebdomadaire du Centre de recherché et d’information socio-politique (CRISP)*, Jrg. 13, 1978, n° 798, pp 2-13, 21.

⁶⁹ GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 341.; LAGROU (P.). *op.cit.*, pp 51-52.; WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, pp 33-35.

macht opnieuw te laten inperken. Hij slaagde er op korte tijd in een eenduidige partijlijn uit te zetten en de interne verdeeldheid tussen de verschillende strekkingen in de kiem te smoren. Controle sloeg echter nogal snel om in autoritair leiderschap. Als secretaris-generaal van de KPB verzamelde Lalmand een zeer beperkt partijbureau rond zich en streefde hij een stalinistisch gezag na. Zijn persoonlijk charisma en het feit dat hij regeringsverantwoordelijkheid opnam, zorgde ervoor dat er een hele sektarische en cultische sfeer rond zijn persoon werd gecreëerd. Personen die van de officiële partijlijn afweken, werden steeds hardhandiger de mond gesnoerd⁷⁰.

De greep van Lalmand op de partij kwam ook tot uiting in de toon die de *Drapeau Rouge* aansloeg tegenover Kronacker. Terwijl zijn toetreden tot de regering Pierlot nog met het grootste wantrouwen werd meegedeeld, zou het partijblad (op enkele opvallende momenten na) poeslief voor Kronacker worden eens de regering van Van Acker zijn start had genomen. Meer nog: het beeld werd gecreëerd dat er een zekere collegialiteit tussen Kronacker en Lalmand bestond en dat beide heren hetzelfde objectief nastreefden. Het is niet ver zoeken naar de reden voor deze beeldvorming. Waarschijnlijk beseftte men al gauw dat elke kritiek aan het adres van de missies ook het werk van minister Lalmand in vraag zou stellen, gezien de nauwe samenwerking tussen beide diensten⁷¹.

De realiteit zag er echter iets gekleurder uit. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat Kronacker en Lalmand met elkaar in conflict lagen, maar het feit dat Kronacker in zijn memoires (die volstaan met lofbetuigingen aan allerlei collega's, waaronder Huysmans, Van Acker en Pierlot) geen woord aan zijn samenwerking met Lalmand wijdt, lijkt voor zich te spreken. Bovendien is er in zijn persoonlijk archief ook geen spoor te vinden van Lalmand, wat mijn overtuiging sterkt dat beide heren er een professionele maar koele relatie op nahielden⁷².

De fameuze koningskwesie zorgde in heel deze periode natuurlijk voor de meeste ophef. Reeds voor het begin van de Tweede Wereldoorlog was de relatie tussen de regering Pierlot en koning Leopold III zonder meer slecht te noemen, maar de fatale breuk kwam er wanneer de koning bij het losbarsten van de oorlog weigerde om samen met zijn regering de strijd vanuit Frankrijk verder te zetten. De regering had zich in ballingschap voorgenomen om zich bij haar terugkeer verzoenend op te stellen tegenover de vorst. Eens in België bleek Leopold III echter nergens te bespeuren, want Himmler had hem enkele maanden voordien naar Duitsland afgevoerd. Wat men wel vond, was 'het politieke testament' van de koning. In dit document gaf Leopold III onmiddellijk te kennen dat hij niet van plan was het 'verraad' van 1940 zo maar te vergeven. Naast een publieke schuldbekentenis van de ministers die naar Londen waren getrokken, eiste dit document ook de intrekking van alle internationale afspraken die men tijdens de bezetting had afgesloten. Dermate gechoqueerd door de inhoud van dit document besloot Pierlot Leopolds broer, prins Karel, tijdelijk aan te stellen als prins-

⁷⁰ GOTOVITCH (J.). "Construction and deconstruction of a cult: Edgar Lalmand and the Communist Party of Belgium" In: *Twentieth Century Communism*, Jrg. 1, mei 2009, pp 136-144.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 21.

⁷¹ WITTE (E.). "Tussen restauratie...", p. 15. *Regering Pierlot*: ANONIEM. "Les Trusts au Gouvernement" In: *Drapeau Rouge*, 13.12.44.; ANONIEM. "Le Gouvernement à échoué dans sa tentative de replâtrage" In: *Drapeau Rouge*, 13.12.44. *Regering Van Acker*: ANONIEM. "Autour du Parlement." In: *Drapeau Rouge*, 28.11.45.; ANONIEM. "Au cours d'une conférence de presse" In: *Drapeau Rouge*, 17.09.46.; J.D., "Retour des U.S.A, M. Kronacker parle aux journalistes" In: *Drapeau Rouge*, 18.06.46.;

⁷² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 189, 305.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 332.; Liberaal Archief (LA), *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.4.3, Brief van Raoul de Fraiteur aan Kronacker, 20 maart 1947, 1 p. Deze laatste bron geeft aan dat het niet zo ongewoon was om via privécorrespondentie contact te houden met collega's waar men goed had mee samengewerkt. De Fraiteur was als technocraat bevoegd geweest voor landsverdediging in de derde regering Van Acker (zie *Bijlage I*), en moest slechts in geringe mate samenwerken met Kronacker. in tegenstelling dus tot Lalmand, waarvan geen enkel spoor terug te vinden is.

regent. Men achtte het zeer onverstandig om in de gegeven omstandigheden de confrontatie met de vorst aan te gaan. Door hem niet onmiddellijk naar België te laten terugkeren, kon men de koningskwestie voorlopig *on hold* zetten. Ook de onvoorwaardelijke trouw van de burgers aan hun vorst had een ernstige deuk gekregen. Na het vertrek van de regering naar Londen had men Leopold III nog geprezen omdat hij zijn Belgen niet in de steek liet, maar doorheen de oorlog werd zijn imago alsmaar minder positief. Zijn passieve houding tegenover de Nazi's, het oorlogshuwelijk met Lilian Baels en vooral de zweem van collaboratie die over zijn entourage hing, zorgde ervoor dat zijn persoon verdeeldheid zaaide bij de bevolking. Vooral in katholieke middens bleef men nog pal achter de vorst staan. Het was ook daarom dat Pierlot aanvoelde dat zijn politieke carrière over haar toppunt heen was. De kersverse CVP ging zich dan ook het meest van alle partijen profileren in dit debat. Prominenten als Albert De Vleeschauwer, die hun trouw aan Leopold III nooit hadden verborgen, werden naar voren geschoven om de nieuwe partij te leiden. Op deze manier werd de koningskwestie een belangrijk breekpunt voor de CVP wanneer er over regeringsdeelname beslist moest worden⁷³. Bij monde van de communisten en daarna ook socialisten werd vanaf april 1945 aangedrongen op een troonsafstand van Leopold III. Van Acker die ondertussen premier was geworden, milderde deze felle reacties en ging niet veel later met de vorst in Oostenrijk onderhandelen over een eventuele terugkeer. De onderhandelingen verliepen echter in een zeer gespannen sfeer en vooral de koele relatie tussen de regent en zijn broer zou op de aanwezigen hebben gewogen. Bijgevolg keerde de Belgische delegatie zonder vorst terug. Leopold III wou er zich namelijk eerst door een volksraadpleging van laten overtuigen dat het land nog steeds achter hem stond, alvorens naar België terug te keren. Los van een felle perscampagne bleef deze situatie zo goed als ongewijzigd tot na de verkiezingen van 26 juni 1949. De CVP kon vanaf toen -voor het eerst na de oorlog- zonder socialisten regeren. De rooms-blauwe coalitie onder leiding van Gaston Eyskens ging wel in op de vraag van de koning en hield op 12 maart 1950 een volksraadpleging. Het referendum sprak zich uit voor een terugkeer van Leopold III, maar omdat men in Brussel en Wallonië duidelijk tegen had gestemd, was dit nog even niet aan de orde. Nadat nieuwe verkiezingen voor de homogeen-katholieke regering Duvieusart hadden gezorgd, werd koning Leopold III op 22 juli 1950 uiteindelijk terug op het paleis van Laken ontvangen. Maar omwille van aanhoudende protesten en stakingen in verschillende sectoren, besliste Leopold III op 1 augustus 1950 te abdiceren en de troon aan zijn zoon Boudewijn te laten. De druk uit Waalse socialistische en communistische milieus werd voor Leopold III uiteindelijk te groot. De vrees voor het einde van de monarchie en zelfs een burgeroorlog was reëel⁷⁴.

Het belang van de koningskwestie voor de missies lag niet zo zeer in de afwezigheid van de vorst als in de aanwezigheid van de regent. Zoals we eerder al zagen, had prins Karel zijn fiat gegeven voor de oprichting van de Kronacker-missies. De invloed van het staatshoofd ad-interim op het functioneren van Kronacker zou zich hier echter niet toe beperken. Verschillende bronnen geven aan dat Karel een speciale interesse koesterde voor het werk van de missies. Kronacker beschrijft in zijn memoires bijvoorbeeld een anekdote die goed aantoont dat prins Karel kort op de bal wou spelen als het de invoermisssies betrof. *D'habitude, dès que je rentrais en Belgique, le prince me faisait appeler pour lui faire un rapport. (...) quelques jours après un de ces retours au pays, je reçus un coup de téléphone de mon ami le président du Sénat Gillon. "Je viens d'avoir une audience du prince Charles. Il n'est pas content de vous, il sait que vous êtes rentré. Vous auriez dû aller le voir."* (...) *En arrivant, je*

⁷³ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 442-445.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1230-1233, 1248-1250.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 22-23.; WITTE (E.). "Hoofdstuk VI...", pp 269-270.

⁷⁴ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 449-452.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 35-38.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1250-1251, 1265-1273.; VAN DEN WIJNGAERT (M.), BEULLENS (L.) & BRANDTS (D.). *België en zijn koningen. Monarchie en macht*. Antwerpen, Houtekiet, 2000, pp 203-212.

*lui dis que le président du Sénat m'avait fait son message, mais que j'attendais d'être convoqué. Le chef d'État me répondit: "Monsieur le ministre, vous avez oublié que, lors de votre dernière visite, je vous avais demandé de venir me voir dès votre retour."*⁷⁵. Ondanks deze valse noot lijkt het er wel op dat Kronacker en prins Karel een zeer goede relatie onderhielden. Kronacker heeft zich in het openbaar nooit laten betrappen op een uitgesproken mening ten aanzien van Leopold of Karel, en ging schijnbaar heel pragmatisch om met de hele koningskwestie. Toch kan men er niet omheen dat de prins Kronacker enorm respecteerde. Tijdens hun ontmoetingen dronken ze samen whisky, en Kronacker kreeg zelfs een afscheidscadeau van de regent toen zijn opdracht erop zat. Naar de reden voor deze 'vriendschap' blijft het evenwel gissen, al was er wel één opvallende gelijkenis tussen beide heren. Prins Karel en Kronacker deelden namelijk een enorme voorliefde voor de Britten en hun cultuur. De regent die zijn opleiding als marinier had genoten aan de Britse kust in Portsmouth was laaiend enthousiast over alles wat met de Royal Navy en de British Empire te maken had. Kronacker, op zijn beurt, sprak vloeiend Engels en had al voor de oorlog een groot netwerk opgebouwd in de Angelsaksische wereld. Waarschijnlijk vond prins Karel in Kronacker dus een medestander op het vlak van de naoorlogse buitenlandse politiek. De regent had er nooit een geheim van gemaakt dat hij ervan overtuigd was dat enkel een sterk Brits bondgenootschap de veiligheid van België zou kunnen garanderen in de naoorlogse wereld. Kronacker had zich dan wel minder uitgesproken pro-Brits opgesteld tijdens zijn ministermandaat, maar het feit dat hij zich in het parlement moest verantwoorden voor de vermeende anglofilie van de missies, lijkt toch ook een veelzeggend detail te zijn⁷⁶.

Tenslotte nog enkele andere dossiers die de gemoederen al eens in beweging brachten tijdens de reconstructiefase, maar die op het eerste gezicht een veel minder directe invloed op de missies uitoefenden.

Een eerste dossier dat erg gevoelig lag, was de epuratie en repressie van collaborateurs. Onmiddellijk na de bevrijding had de repressie een zeer willekeurig en volks karakter. Pas eind september 1944 zetelde de eerste krijgsraad en kregen de overheden de repressie onder controle. Het arsenaal aan straffen bestond uit terdoodveroordelingen, levenslange gevangenisstraffen en het afnemen van iemands burgerrechten. Afhankelijk van de functie die men bekleedde of het vergrijp waarvan men verdacht werd, moest men voor de militaire, burgerlijke of administratieve gerechtsinstanties verschijnen. Tenslotte hadden ook de lokale politiediensten en burgemeesters een belangrijk aandeel in het opsporen van incivieken. In het algemeen leek België een strenger repressiebeleid te voeren dan buurlanden als Nederland, Luxemburg en Frankrijk. Toch nam ook het aantal gratieverleningen vanaf eind 1946 toe, maar was de houding tegenover collaborateurs zelden los te koppelen van politieke motieven. De communisten waren natuurlijk grote voorstander van een streng repressiebeleid, daar waar de CVP eerder aanstuurde op gratiemaatregelen, om zo een deel van het vooroorlogse kiespubliek van extreemrechtse partijen als Rex en het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) te kunnen paaien. Eveneens tot tegenzin van de KPB werd economische collaboratie maar in beperkte mate bestraft. De eerste naoorlogse regeringen, waaronder die van Van Acker,

⁷⁵ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 187.

⁷⁶ DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1250-1256.; Parlementaire Handelingen van België (PHB), *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, pp 17-19.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 187-188.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 320-322.; KRONACKER (P.). "Après un an d'expérience. Réflexions sur le passé et l'avenir." In *Comptes rendus des Travaux de la Société d' Economie politique de Belgique*. Brussel, janvier 1946, n° 159, pp 4-5.; VAN GOETHEM (H.). "Prins Karel, regent van België: de koningskwestie, de democratie, de geallieerden." In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 92, 99-102.

wilden de economische heropleving van het land op die manier niet belemmeren. Ondanks de invoer van enkele speciale taksen om de oorlogswinsten af te romen, bleven vele grote ondernemingen buiten schot. Aangezien het meestal zeer lastig was om economische collaboratie zwart op wit vast te stellen, hadden deze maatregelen dan ook meestal enkel een symbolische waarde⁷⁷.

Ook rond de traditionele breuklijnen uit de Belgische politiek zouden de messen in de reconstructieperiode maar sporadisch geslepen worden. De communautaire problematiek was naar de achtergrond verdreven door de toch wel donkere rol die enkele Vlaamse prominenten hadden gespeeld tijdens het bezettingsregime. Het Waalse nationalisme daarentegen zag zich gesterkt uit de oorlog komen. Op het Waals nationaal congres in mei 1946 werd zelfs openlijk gepleit voor een aanhechting bij Frankrijk. Het was in de nasleep van deze oproep dat Vlaams-Waalse tegenstellingen terug nadrukkelijker naar voren kwamen. De ethische of religieus-filosofische breuklijn waarrond vooral in het 19de eeuwse België hevig strijd was gevoerd, kreeg in de directe naoorlog minder aandacht. Op dat gebied bleek het echter wel stilte voor de storm te zijn, want zoals reeds werd aangegeven, zou er eind jaren '50 weer veel animo gemaakt worden rond de nieuwe schoolstrijd. Toch is het zo dat de kiemen van dit nieuwe levensbeschouwelijke conflict reeds in de reconstructieperiode gezaaid werden. Zo hebben de vrijzinnige krachten (socialisten, liberalen en communisten) van de lange oppositiekur van CVP gebruikt gemaakt om in de eerste vijf jaar na de oorlog het aantal middelbare scholen en athenea van het officiële onderwijs met 20 procent te doen stijgen. Tenslotte bleek ook de sociaaleconomische breuklijn niet tot het verleden te behoren na de bezetting. Toch bleek er bij de bevrijding een periode aangebroken van sociale vrede. Op enkele grote stakingen na, zoals die van 1948 omwille van een prijsstijging in de energiesector, leken klassentegenstellingen niet bovenaan de politieke agenda te prijken. Dit had natuurlijk alles te maken met het reeds vermelde 'sociale pact'. Het patronaat en de vakbondsafgevaardigden hadden tijdens de bezetting een clandestien ontwerpakkoord gesloten met het oog de hervatting van de productie na de oorlog zonder al te veel sociale problemen. Eind december 1944 werd deze basistekst door Achille Van Acker, toen nog minister van Arbeid en Sociale Voorzorg in de regering Pierlot, gebruikt om het nieuwe sociale zekerheidssysteem juridisch te verankeren. Later werd ook de dialoog tussen de werkgevers en werknemers op 20 september 1948 bij wet geïnstitutionaliseerd. Op deze manier konden allerlei sociaaleconomische problemen voortaan in overleg opgelost worden, en zagen vakbonden zich minder vaak genoodzaakt om de straat op te trekken om gehoord te worden⁷⁸.

We kunnen op basis van dit deel concluderen dat de traditionele breuklijnen tijdens de reconstructieperiode voor minder problemen zorgden dan specifieke tijdsgebonden conflicten zoals de koningskwestie en de epuratie van collaborateurs. Toch mag men ook niet vergeten dat deze tijdsgebonden conflicten vaak een belangrijke traditionele dimensie waarborgden. Zo kon de Waals-Vlaamse tegenstelling gemakkelijk de reconstructieperiode overbruggen door zich te enten op de epuratieproblematiek, en kreeg de koningskwestie een bizarre sociaal

---

⁷⁷ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 452-454.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", p. 24, 30-32.; DUJARDIN (V.) "Het Regentschap...", p. 1242-1245.; HOFACK (K.) & HUYSE (L.). "De afrekening met de vrienden van de vijand." In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 28.

⁷⁸ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 456, 458-459.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 20-21, 25-26, 28-29, 42-46.; DUJARDIN (V.) *op. cit.*, pp 1240-1242, 1273-1275, 1287-1289.; GROSOIS (T.). *op. cit.*, pp 341-342.; KEULEMANS (D.). "De institutionalisering van het sociaaleconomische overleg. De Wet van 20 september 1948 'houdende organisatie van het bedrijfsleven.'" In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 213-215.

economische betekenis toen de ABVV begon te dreigen met een algemene staking als de koning plotseling zou terugkeren⁷⁹.

De internationale context en de wording van de Kronacker-missies

De politieke beslissingen en keuzes van een klein land als België worden in aanzienlijke mate beïnvloed door de druk die uitgaat van de internationale context. Dat was zeker ook het geval in de periode na de bevrijding toen de Kronacker-missies werden opgericht. De internationale context werd toen namelijk gekenmerkt door een vreemde en tot dan toe nog unieke dynamiek in de relaties tussen verschillende staten. De geallieerde mogendheden moesten noodzakelijkerwijs zeer nauw samenwerken om Hitlers *lebensraum* plannen te boycotten. Eens men het Belgische territorium bevrijd had, leek de overwinning zeer dichtbij. Toch zou het nog bijna een jaar duren vooraleer men het Derde Rijk op 8 mei 1945 voorgoed op de knieën kreeg. De vraag blijft natuurlijk in welke mate de geallieerde legers, en met name de SHAEF, invloed hebben uitgeoefend op de Belgische gang van zaken in de periode tussen de bevrijding en het einde van de oorlog.

We zagen al dat Eisenhower zich in deze periode, tot weerszin van de communisten persoonlijk ging mengen met de ontwapening van het verzet. Dat de KPB niet opgezet was met dit soort Amerikaanse bemoeienissen zou later nog veel duidelijker blijken. Net als Kronacker verliet de KPB de regering voorgoed op 12 maart 1947, ondanks het feit dat ze bij de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen in 1946 met twaalf procent van de stemmen als derde partij uit de bus was gekomen (zie *Bijlage I*). De redenen voor deze regeringsverwijdering zijn dan ook fel bediscussieerd in de historiografie. In het algemeen kan men twee kampen in het debat onderscheiden. Kurgan-van Hentenryk en Dujardin geven zelf aan de visie van Gotovitch te ondersteunen. Deze specialist van het communisme in België denkt dat men de definitieve breuk tussen de KPB en de regering dient te verklaren vanuit de politieke strategie van de KPB. De communisten zouden tegen 1947 namelijk begrepen hebben dat opeenvolgende regeringsdeelnames haar geloofwaardigheid in het gedrang hadden gebracht, en dat een oppositiekur de enige remedie was om terug aansluiting te vinden bij haar radicalere basis. Deze visie staat in sterk contrast met deze die de voornaamste Nederlandstalige auteurs erop nahouden. Historici zoals Witte en Coolsaet beargumenteren net dat het einde van de KPB als regeringspartij een logisch gevolg was van de toenemende internationale spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. De woorden van president Truman ten aanzien van het communisme zouden ervoor zorgen dat alle Europese landen tussen 1947 en 1948 een kant moesten kiezen in de ontluikende Koude Oorlog. Door deel te nemen aan het Marshallplan en later ook het voortouw te nemen bij de oprichting van de NAVO liet België er geen twijfel over bestaan dat men het westerse kamp onder leiding van de VS verkoos. Volgens deze auteurs kon de KPB omwille van haar nauwe relaties met Moskou niet meestappen in dit Amerikaanse verhaal en was haar lot als oppositiepartij dus voorgoed bezegeld⁸⁰.

⁷⁹ HEMMERIJCKX (R.). "Het ABVV en de koningskwesitie in 1945. De voorlopige pacificatie van een conflict." In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 89-97.

⁸⁰ LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 433, 461-463; GERARD (E.). *op. cit.*, p. 180.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, pp 1295-1296.; WITTE (E.). "Tussen restauratie...", pp 34, 47-49.; VAN DEN WIJNGAERT (M.), BEULLENS (L.) & DECAT (F.). "De buitenlandse en militaire politiek van België in een gebipolariseerde wereld." in VAN DEN WIJNGAERT (M.) & BEULLENS (L.), eds. *Oost West, West best. België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*. Tielt, Lannoo, 1997, pp 53-54.; KURGAN-VAN HENTENRYK (G.). "La Belgique et le plan Marshall ou les paradoxes des relations belgo-américaines." In *BTFG*, Jrg. 71, 1993, n° 2, p. 291.; COOLSAET (R.). *België en zijn buitenlandse politiek (1830-1990)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1998, p. 359.

Het is niet mijn bedoeling om zelf stelling te nemen in dit debat. Dat de *Drapeau Rouge* aan het einde van de Kronacker-missies duidelijk afstapte van haar collegiale beeldvorming, ten voordele van een profilering van Lalmand als man van het volk, kan men misschien verklaren als een bewijs voor het feit dat de communisten het einde van hun machtsaanspraken zagen naderen. De redenen waarom ze de regering uiteindelijk de rug zouden toekeren, zijn echter niet af te leiden uit deze bronnen⁸¹.

Deze parenthese over de afloop van het communistische ‘probleem’ is een goed voorbeeld van de mate waarin historici van mening kunnen verschillen over de invloed van de internationale context tijdens de reconstructiefase. Het essentiële verschil tussen de twee kampen is in feite van theoretische aard. Het eerste kamp onder leiding van Gotovitch heeft een meer *agency* gerichte visie op internationale politiek. Volgens hen was het een bewuste *keuze* van de KPB om uit de regering te stappen omwille van redenen die eerder te maken hadden met de interne politieke dynamiek in België dan met de internationale context. Dat met deze verwijdering van het communistische ‘probleem’ de deur voor België openstond om tot het westerse blok toe te treden is in deze optiek dan ook niet meer dan een *gevolg*. Het tweede kamp daarentegen benadert internationale politiek eerder vanuit een *structuralistische* visie. Volgens hen was het einde van de KPB als regeringspartij een *gevolg* van de anarchistische *structuur* die internationale relaties kenmerkt. In de naoorlogse wereld waar de macht terug verdeeld leek te worden over twee supermachten, de VS en de Sovjet-Unie, zagen kleinere staten zoals België zich genoodzaakt om een *keuze* te maken om hun voortbestaan te garanderen. Deze tweede structuralistische visie kan men onderbrengen bij de neorealistische theorie van Kenneth Waltz, en het is deze theorie die ik als invalshoek zal gebruiken om de invloed van de internationale context op het ontstaan van de Kronacker-missies te duiden⁸².

Waltz heeft een heel pessimistische kijk op de keuzemogelijkheden waarover kleine staten beschikken in hun buitenlands beleid. Volgens hem zijn het de grootmachten die bepalen welke richting het met de wereld uitgaat en kunnen kleine landen hun eigen belangen enkel verdedigen door deze grootmachten in ernstige mate achterna te hollen. In Waltz’ theorie is de relatie tussen de internationale context en landen als België dus voornamelijk eenrichtingsverkeer. De internationale context bepaalt in ernstige mate het Belgisch beleid, maar het Belgisch beleid zal zelden of nooit de internationale context kunnen wijzigen. Deze theorie is zeer deterministisch en er moet dus enorm kritisch mee omgegaan worden. In tegenstelling tot Waltz zelf ben ikzelf er namelijk niet van overtuigd dat alle beleidskeuzes van een land kunnen verklaard worden door de machtspositie die dat land bekleedt in de internationale politiek. Zoals ik in dit en het voorgaande hoofdstuk heb proberen aan te tonen hebben ook de interne economische en politieke situatie van België aan het einde van de bevrijding een belangrijke rol gespeeld in de wording van de Kronacker-missies. Ik zal Waltz’ theorie dan ook heel flexibel gebruiken om de invloed van de internationale context op het ontstaan van de Kronacker-missies te analyseren⁸³.

Het voedselprobleem aan het einde van de bezetting trof niet enkel België. De algemene Europese landbouwproductie aan het eind van de oorlog bedroeg maar 63 procent van de vooroorlogse landbouwproductie. Men kon dus zonder overdrijven spreken van een Europese

⁸¹ ANONIEM. “Vers le fin du Ministère des Importations?” In: *Drapeau Rouge*, 08.08.46.; ANONIEM. “Le budget du Ravitaillement devant la Chambre” In: *Drapeau Rouge*, 27.02.47.

⁸² VAN DEN WIJNGAERT (M.), BEULLENS (L.) & DECAT (F.). *op. cit.*, pp 53-54.; JACKSON (R.) & SØRENSEN (G.). *op. cit.*, pp 256-257.; HUDSON (M.V.). “Foreign policy analysis: actor-specific theory and the ground of international relations.” In *Foreign Policy Analysis*, Jrg. 1, 2005, n° 1, pp 1-3.; WALTZ (K.N.). “The origins of war in neorealist theory.” In *Journal of Interdisciplinary History*, Jrg. 18, 1988, n° 4, pp 615-628.

⁸³ WALTZ (K.N.). *op. cit.*, pp 620-623.

voedselcrisis. Reeds lang voor het einde van de oorlog hadden de verschillende geallieerde mogendheden zich dan ook op deze problematiek proberen voor te bereiden. Zo hadden de Britten al in maart 1941 - voor de aanval op Pearl Harbor - een handelsverdrag met de VS gesloten om hun troepen blijvend van voedsel te voorzien⁸⁴.

Zoals we reeds zagen, was het vooral de CEPAG die in Londen de opdracht had gekregen om na te denken over de beste naoorlogse bevoorradingpolitiek voor België. De CEPAG had echter niet enkel de interne voedselverdeling voorbereid, ook over de organisatie van de buitenlandse invoer werd in deze commissie gedebatteerd. Hoe komt het dan dat Delsinne tijdens de bevrijdingsmaanden blijkbaar geen flauw benul had hoe en waar hij de noodzakelijke buitenlandse invoer moest zien te verkrijgen? Het relaas dat nu volgt, lijkt aan te geven dat de Belgische politiek zich reeds in Londen door haar Angelsaksische bondgenoten had laten ringeloren wat de naoorlogse internationale handel betrof.

Ter voorbereiding van de internationale component van het ravitaillingsbeleid betrof, was het niet enkel Pierlot die in de fout ging. Hij was inderdaad diegene die het goede werk van de CEPAG op vlak van interne voedselbedeling naar de prullenmand had verwezen, maar het was de CEPAG zelf die zich in Londen veel te naïef had opgesteld ten aanzien van de ravitaillingsplannen van andere geallieerde landen.

Enkele maanden nadat de Britten hun troepen in 1941 voor het vervolg van de oorlog van Amerikaans voedsel hadden voorzien, wees de CEPAG in één van haar rapporten op de dramatische gevolgen van dergelijke unilaterale voedselverdragen. Volgens Van Zeeland en de zijnen kon het internationale voedselprobleem enkel worden opgelost door gemeenschappelijke internationale actie. De commissie pleitte voor de oprichting van een soort internationaal concertstelsel dat de eerlijke verdeling van voedsel over de geallieerde landen diende te garanderen. De CEPAG hoopte op die manier dat kleine landen zoals België hun belangen en behoefte beter zouden kunnen verdedigen ten aanzien van de sterkere bondgenoten. Unilaterale actie op het gebied van voedselvoorziening zou in dezelfde optiek nadelig zijn voor alle geallieerde bondgenoten, want de onderlinge concurrentiestrijd zou er alleen maar voor zorgen dat de prijzen van vitale eetwaren zouden stijgen⁸⁵.

Met enige tevredenheid deelde de CEPAG een jaar later mee dat er een geallieerd comité, onder leiding van de Brit Sir Frederic Leith-Ross, in het leven was geroepen, dat zich ging bezighouden met de voorbereiding van de internationale coördinatie inzake voedselbevoorrading. Dit comité mocht dan wel minder vergaande internationale samenwerking bepleiten dan het concertstelsel dat de CEPAG naar voren had geschoven, toch was België bereid het comité ten volle te steunen. Het Leith-Rosscomité had tot doel alle beschikbare voedselvoorraden onder te brengen in een 'pool' en ze vervolgens op basis van de nationale behoeften van alle bondgenoten te herverdelen⁸⁶.

In theorie had men dus gehoor gegeven aan het pleidooi van België voor meer internationale samenwerking. Toch was de CEPAG er zich van bewust dat niet alle geallieerde mogendheden die zich vertegenwoordigd zagen in het Leith-Rosscomité even hoog opliepen met onze nationale wapenspreuk, *eendracht maakt macht*. Men had namelijk vernomen dat verschillende bondgenoten begonnen waren met de aanleg van eigen stockvoorraden in Amerika. Bovendien hadden de Britten dankzij hun Lend-Leaseverdrag van 11 maart 1941 met de VS een enorme voorsprong genomen in de concurrentiestrijd voor voedingsmiddelen die toen leek te ontstaan. In theorie had het Lend-Leaseakkoord alleen betrekking op de bevoorrading van het Britse leger zolang de krijgsverrichtingen duurden, maar in de praktijk zou het voor Groot-Brittannië niet moeilijk zijn om ook zijn naoorlogse voedselbehoefte

⁸⁴ CHELINI (M-P.). *op. cit.*, p. 158.; MCKEE ROSEN (S.). *The Combined Boards of the Second World War. An experiment in International administration*. New York, Columbia University Press, 1951, pp 191-194.

⁸⁵ BELGIQUE. CEPAG. Premier Rapport, juillet 1941, pp 5-6.

⁸⁶ BELGIQUE. CEPAG. Deuxième Rapport, avril 1942, pp 24-25.

veilig te stellen. De Britse diplomaten die de Lend-Leaseverrichtingen tijdens de oorlog moesten verzorgen, zouden in de directe naoorlog namelijk beroep kunnen doen op hun opgebouwd Amerikaanse netwerk om te weten te komen wie in de ingewikkelde Amerikaanse staatsadministratie verantwoordelijk was voor de voedselcontracten⁸⁷.

Ondanks het feit dat men er zich dus van bewust was dat allerlei geallieerde bondgenoten op eigen houtje begonnen waren hun naoorlogse invoer te organiseren, bleef men er bij de CEPAG van overtuigd dat België er alle baat bij had het project van het Leith-Rosscomité te blijven ondersteunen. *Nous regretterions vivement que la Belgique soit contrainte à effectuer des achats séparés*⁸⁸. De regering Pierlot was echter een andere mening toegedaan. Twee maanden na bovenstaande verzuchting van de CEPAG, tekende België op 16 juni 1942 een Mutual Aid Agreement met de VS. Met dit verdrag, dat gebaseerd was op het Lend-Leaseakkoord van de VS en Groot-Brittannië en dat door vele andere kleine geallieerde bondgenoten zoals Nederland, Noorwegen en Polen snel zou worden overgenomen, verzekerde België zich van Amerikaanse hulp tot het einde van de oorlog. In tegenstelling tot wat Tavernier beweert, leidde dit dus niet tot de ‘pool’ die het Leith-Rosscomité beoogd had. Al deze Mutual Aid Agreements en Lend-Leaseverdragen tussen de VS en andere geallieerde landen zijn in feite afzonderlijke bilaterale overeenkomsten. De exacte bepalingen verschilden van land tot land en hadden dus geen gemeenschappelijke juridische basis zoals in een internationale samenwerking waarbij alle landen op gelijke voet staan, wel het geval is. Bovendien hadden de Britten met hun ‘British Food Mission’ een heel team van diplomaten naar de VS gestuurd, terwijl de Belgische belangen enkel door de Belgische ambassadeur in Washington verdedigd werden⁸⁹.

Door dit Mutual Aid akkoord en het feit dat België ook begonnen was met de aanleg van enkele buitenlandse stockvoorraden voor de naoorlog zou men denken dat de Belgische politici in Londen vroegtijdig begrepen hadden dat het ieder voor zich ging zijn op vlak van naoorlogse ravitaillering. Niets is echter minder waar⁹⁰.

Vanaf 1 januari 1942 nam België officieel deel aan de gemeenschappelijke strijd van de geallieerde legers tegen Duitsland en Japan. Deze verbintenis bracht natuurlijk ook verplichtingen met zich mee én aangezien de militaire meerwaarde van het Belgische Leger (dat ingeschakeld werd in het Britse leger) maar beperkt was, moesten de Belgen op een andere manier hun steentje bijdragen. Vooral Congolese grondstoffen zoals uranium vormden een belangrijk onderdeel van de Belgische oorlogsbijdrage, maar ook de Belgische vloot was van essentieel belang voor de gemeenschappelijke oorlogsvoering. Daar waar er in augustus 1943 nog onvoldoende duidelijkheid was omtrent een gemeenschappelijke ‘pool’ voor goederen, had men voor de oprichting van een ‘pool’ van schepen al wel concrete stappen gezet⁹¹.

Zo had de Belgische regering zelfs twee schepen extra aangekocht om aan haar maritieme verplichtingen te kunnen voldoen. De veiligheidsaanpassingen die deze schepen zouden moeten ondergaan vooraleer ze door de Royal Navy ingezet konden worden, werden voor de helft door de Britse autoriteiten betaald. Dat België een goede relatie met het sterke Groot-

⁸⁷ BELGIQUE. CEPAG. Deuxième Rapport, avril 1942, p. 25.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 57-59.; ROLL (E.). *The combined food board. A study in wartime international planning*. California, Stanford University Press, 1956, pp 11-16.

⁸⁸ BELGIQUE. CEPAG. Deuxième Rapport, avril 1942, p. 25.;

⁸⁹ TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 8-11.; ROLL (E.). *op.cit.*, pp 13-16.; AMERICAN SOCIETY OF INTERNATIONAL LAW. “Mutual Aid Agreements.” In *The American Journal of International Law*, Jrg. 36, 1942, n° 4, pp 222-225.

⁹⁰ HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 234.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 6 augustus 1942, n° 112, p. 197.

⁹¹ VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, pp 1155-1156.; BELGIQUE. CEPAG. Cinquième Rapport, Août 1943, pp 112-113.; COOLSAET (R.). *op.cit.*, p. 323, 325.

Brittannië wou onderhouden, bleek ook uit het feit dat men meer ging doen dan van een loyale bondgenoot verwacht werd. Zo waren de Britten bereid geweest om de schade te vergoeden die de Belgische schepen bij operatie Overlord zouden oplopen. De Belgische regering wou hier echter niets van weten. Zij beschouwde het als haar plicht om zelf in te staan voor alle oorlogsrisico's⁹².

Op 5 augustus 1944 werd er officieel een akkoord getekend tussen de 'verenigde naties'⁹³ (met uitzondering van Frankrijk) om het totaal aantal schepen onder te brengen in een 'pool'. Na D-day was het van primordiaal belang dat de geallieerde legers over voldoende schepen zouden beschikken om de oorlog op het Europese continent verder te zetten. Op deze manier kwamen de Belgische schepen dus tot het einde van de oorlog onder het gezag van de SHAEF te staan. Bovendien had de regering Pierlot er zich van laten verzekeren dat de SHAEF het transport van de buitenlandse stocks naar het bevrijde België op zich zou nemen⁹⁴.

Al snel na de bevrijding van België werd duidelijk dat de Belgische politici in Londen nogmaals te naïef waren geweest. Voor de SHAEF bleef het beëindigen van de oorlog prioritair. De schepen werden in eerste instantie ingezet om de geallieerde legers logistiek te ondersteunen. Pas in tweede instantie werd aan de voedselbevoorrading van de Belgische burgerbevolking gedacht. Tot op het einde van het bevrijdingsjaar kon de SHAEF maar 10.000 ton aan civiele goederen (waarvan slechts 7.000 ton eetwaren) naar België verscheept krijgen. Zo werd snel duidelijk dat ze haar belofte om de Belgische bevolking dagelijks van 2.000 calorieën te voorzien, niet kon inlossen. Daarenboven leken ook de buitenlandse voedselvoorraden die de Belgische regering had aangelegd, onvoldoende te zijn en was Erskine, de afgevaardigde van de SHAEF in België, niet bereid om de tekorten aan te vullen met legervoorzieningen zolang de interne distributie van voedsel niet op punt stond⁹⁵.

Het was diezelfde Erskine die Pierlot erop wees dat België zowat het enige land was dat niet permanent vertegenwoordigd was bij de Combined Boards in Washington (zie later). Als België zelf zijn invoer wou voorzien, was het volgens Erskine noodzakelijk om een 'minister van Invoer' aan te stellen die met de nodige financiële middelen aankopen in het buitenland zou kunnen doen. Pierlot had dus niet helemaal alleen aan de doopvont van de Kronacker-missies gestaan. Toch zou de exacte opdracht van Kronacker niet helemaal overeenkomen met wat Erskine in gedachten had⁹⁶.

Kronacker werd op 15 december 1944, na een week bedenktijd, officieel lid van de regering Pierlot, weliswaar als minister zonder portefeuille en niet als minister van Invoer zoals Erskine had geopperd. Zijn officiële opdracht vatte Pierlot als volgt samen: *Diriger et coordonner l'action gouvernementale à l'étranger en matière de ravitaillement, d'approvisionnements et de transports, telle qu'elle résulte des décisions prises par le Conseil des ministres.(...) Il organisera et dirigera les missions belges chargées d'exécuter le programme tracé*⁹⁷.

⁹² ARA, *Notulen van de ministerraad*, 6 april 1943, n° 167, pp 110-111.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 4 november 1943, n° 215, p. 282.

⁹³ Dit is de naam die soms ook aan de geallieerde bondgenoten werd gegeven. Het verwijst niet naar de internationale organisatie die pas in 1945 met het verdrag van San Francisco werd opgericht.

⁹⁴ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 3 augustus 1944, n° 313, p. 243.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, p. 10.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 130.

⁹⁵ TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 10-12, 16.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 19 oktober 1944, n° 11, p. 364.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 24 november 1944, n° 24, p. 448.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 28 november 1944, n° 26, p. 454.

⁹⁶ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p 130-131.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 8 december 1944, n° 30, p. 473.

⁹⁷ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 38.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 132.; Zie Bijlage III.

Het feit dat Kronacker zo een wel omschreven opdracht kreeg, en dus niet als een minister van Invoer over *de pleins pouvoir* beschikte zoals Erskine had voorgesteld, geeft aan dat Pierlot niet zinnens was te veel macht in de handen te leggen van een kersverse minister die zich voornamelijk in buitenlandse diplomatieke middens diende te begeven. Bovenstaand fragment uit de officiële missieopdracht geeft duidelijk aan dat Kronacker als uitvoerder van de ministeriële plannen verondersteld werd zelden of nooit op eigen houtje over cruciale aspecten te beslissen. Daarenboven diende deze duidelijke taakafbakening waarschijnlijk ook om bevoegdheidsdiscussies in de al wankele regering Pierlot te vermijden. Met een politiek zwaargewicht als Spaak op Buitenlandse Zaken kon men de interactie van Kronacker met buitenlandse instanties maar beter duidelijk afpalen⁹⁸.

Tenslotte had Erskine ook de nadruk gelegd op het feit dat deze nieuwe ministerpost zich vooral diende bezig te houden met de invoer van *matières premières* en niet zozeer met de invoer van *vivres*. Hoogstwaarschijnlijk vond hij dat de voedselsituatie in België nog steeds grotendeels te wijten was aan de inefficiënte distributievoorzieningen die men na de bevrijding had proberen op te starten. Bovendien zou er met de Belgische regering een nieuwe speler meedingen naar de beperkte voedselvoorraden waaruit ook de geallieerde legers dienden gevoed te worden. Natuurlijk was dit voor Pierlot ondenkbaar. Kronacker zou óók (en misschien wel hoofdzakelijk) worden ingezet om voldoende levensmiddelen naar België te verschepen, want - zoals we in het vorige hoofdstuk zagen - was het vanuit Belgisch oogpunt net de hele voedselproblematiek die de aanzet had gegeven voor de oprichting van de invoermissies. Toen Kronacker op 14 december door de ministerraad werd verwelkomd, sprak Pierlot volgende gevleugelde woorden uit om het belang van Kronackers opdracht voor de heropbouw van België te benadrukken. *Les mesures financières que nous avons prises et que nous prendrons sont vouées à un échec si nous ne pouvons importer suffisamment de produits alimentaires et de matières premières indispensables au démarrage de l'industrie. Toute la structure économique et sociale du pays dépend du succès de votre mission*⁹⁹.

Zo zien we dus welke belangrijke invloed de internationale context heeft gehad op het ontstaan van de Kronacker-missies. De naïeve houding van de CEPAG in Londen zorgde ervoor dat de voorbereidingen voor de Belgische invoer in de naoorlog al van bij het begin van de oorlog achterliepen op de andere geallieerde landen. De regering Pierlot had dan misschien wel minder utopische samenwerkingsideeën als de CEPAG gekoesterd, maar ook zij had fundamentele inschattingsfouten gemaakt. Ten eerste had ze het economische gewicht van de VS totaal onderschat en had ze - op het Mutual Aid akkoord na - dan ook veel te weinig toenadering tot deze rijzende grootmacht gezocht. Toegegeven, door het multipolaire karakter van de internationale orde in het geallieerde kamp tijdens de oorlog was het niet eenvoudig voor een land als België om te voorspellen welke van haar grote bondgenoten het sterkste uit de oorlog zou komen. Toch had men sneller kunnen doorhebben dat een betere relatie met de VS enorme voordelen betreffende voedselinvoer zou hebben opgeleverd bij de bevrijding. De Amerikaanse grootmacht in wording had haar voedselproductie tijdens de oorlog dermate weten op te schroeven dat eetwaren zoals varkensvlees, dat ze in de jaren '30

⁹⁸ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 131.; LUYKX (T.). *op. cit.*, pp 554-555.

⁹⁹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 131.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 12 december 1944, n° 33, pp 500-501.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 14 december 1944, n° 34, p. 504.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 69.; Liberaal Archief (LA), *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, p. II (inleiding). Op de ministerraad van 15 december werd er geen woord gerept over de Kronacker-missies, nochtans werd Kronacker dan pas officieel voorgesteld als lid van de regering. Het gaat hier waarschijnlijk om een onbelangrijk detail, maar ik vermeld het toch voor de volledigheid. De *Drapeau Rouge* was overigens al vanaf 13 december op de hoogte van Kronackers aanstelling. ARA, *Notulen van de ministerraad*, 15 december 1944, n° 35, pp 510-513.; ANONIEM. "Les Trusts au Gouvernement" In: *Drapeau Rouge*, 13.12.44.

nog moest invoeren, na de oorlog zelf kon uitvoeren. De tweede foute inschatting van de internationale krachtverhoudingen door de regering in Londen had te maken met de positie die Groot-Brittannië in de naoorlogse wereldorde zou innemen. Vanuit de veronderstelling dat het voortbestaan van België van essentieel geopolitiek belang was voor de Britten, had de regering Pierlot er in Londen alles aan gedaan om als een trouwe militaire bondgenoot te worden beschouwd. Haar volledige medewerking bij de oprichting van de ‘pool’ van schepen, had er echter wel voor gezorgd dat ze bij de bevrijding geen beroep kon doen op haar eigen schepen om de Belgen van voedsel te voorzien. Bovendien bleek al snel dat de SHAEF zijn civiele bevoorradingstaak niet naar behoren kon of wou uitvoeren. De Britten, die het voortouw namen in de militaire activiteiten van de SHAEF, hadden echter andere prioriteiten dan het garanderen van het voortbestaan van België. Met de doorbraak van de VS en de Sovjet-Unie als twee nieuwe grootmachten, leek het voor Groot-Brittannië niet voordelig om een al te sterk bondgenootschap met het zwakke België na te streven als het ook in de naoorlog wou blijven meespelen in de hoogste regionen van de wereldpolitiek. Volgens Vanden Berghe zou Churchill in 1942 aan Roosevelt zelfs hebben voorgesteld om België, Nederland en Denemarken samen te voegen in een federatie. Dit geeft aan dat de Belgen er in Londen compleet naast zaten door ervan uit te gaan dat de Britten de beste garantie waren om de Belgische soevereiniteit te vrijwaren. We herinneren ons dat ook prins Karel er tijdens zijn regentschap dergelijke pro-Britse overtuigingen op nahield¹⁰⁰.

Als we de theorie van Waltz proberen te verwerken in deze analyse, dan lijkt het erop dat de CEPAG en de regering in Londen het op één punt juist hadden, namelijk dat België niet in staat zou zijn geweest om alleen in haar naoorlogse voedselinvoer te voorzien, en dus genoodzaakt was om beroep te doen op de hulp van sterkere geallieerde bondgenoten. Een foute inschatting van de naoorlogse internationale machtsverhoudingen verhinderde echter dat men zijn wagonnetje aan de sterkste economische grootmacht ging hangen, de VS. De invloed van de Britten op de internationale context was nog lang niet verdwenen bij de bevrijding van België, en ook Kronacker zou nog lange tijd een belangrijke relatie met hen onderhouden om in zijn opdracht te slagen. Toch waren er verschillende indicaties om aan te nemen dat ze het blindeloze vertrouwen van de regering Pierlot vanuit bevoorradingsstandpunt niet waard waren. Het feit alleen al dat de Britten reeds in 1941 via het Lend-Leaseakkoord beroep deden op de VS om hun oorlogsinspanningen economisch te ondersteunen, gaf aan dat de Britse economie niet ongeschonden uit de oorlog zou komen. Een sterker bondgenootschap met de Sovjet-Unie, die andere rijzende grootmacht, om de buitenlandse invoer voor te bereiden, lijkt òok geen optie te zijn geweest omwille van het feit dat de Russen geen enkele militaire verantwoordelijkheid droegen over het Belgische grondgebied bij de bevrijding. In feite kan men dus stellen dat de Kronacker-missies een ultieme poging waren om de foute inschattingen in Londen terug te draaien. Zo bewijst ook het feit dat Kronacker tijdens zijn missies maandelijks naar Washington afreisde. Tenslotte wil ik ook nog benadrukken dat het bovenstaande verhaal over de invloed van de internationale context op het ontstaan van de Kronacker-missies goed aangeeft dat men het theoretische determinisme van Waltz moet relativiseren. Het feit dat de uiteindelijke opdracht van Kronacker in ernstige mate verschilde van wat Erskine in gedachte had, geeft aan dat nationale regeringen van kleine landen zoals België toch nog een relatieve keuzevrijheid

---

¹⁰⁰ ROLL (E.). *op.cit.*, pp 11-12.; COOLSAET (R.). *op.cit.*, pp 323-325, 327, 331-332.; RUSSELL (J.E.). *World population and world food supplies*. Londen, Unwin Brothers Ltd, 1954, pp 353-355.; VANDEN BERGHE (Y.). “België en het buitenland.” In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 191.

hadden bij het maken van beleidskeuzes, en dus niet als passieve reactoren dienden te reageren op de prikkels van de internationale structuur¹⁰¹.

---

¹⁰¹ WALTZ (K.N.). *op. cit.*, pp 620-623.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, pp 321-322.; KENNEDY (P.). *The rise and fall of the great powers. Economic change and military conflict from 1500-2000*. Londen, Fontana Press, 1989, pp 460-464, 472-474.

Hoofdstuk III: Paul Kronacker: van alle markten thuis

Een biografische schets

Paul Georges Marie Kronacker werd op 5 november 1897 in Antwerpen geboren in een warm en welstellend gezin met drie kinderen. Hij groeide samen met zijn twee zussen op in de havenstad en op het familiedomein ‘Wolvenbosch’ in Kapellen. Onder het waakzame oog van zijn moeder, Marie-Laure Brunard, kende de kleine Kronacker een zorgeloze jeugd. Zijn vader, de advocaat en zakenman Leopold Kronacher, was vaak buitenshuis; dat verhinderde echter niet dat er zich een sterke band ontwikkelde tussen vader en zoon. Kronacker gaf aan een enorme vrijheid te hebben genoten tijdens zijn tienerjaren, zolang zijn schoolresultaten naar behoren waren. Die schoolresultaten behaalde hij eerst op het Institut Rachez en vervolgens aan het atheneum van Antwerpen waar hij zijn middelbare studies zonder al te veel problemen zou afronden. Net toen de jonge Kronacker begon te dromen over een carrière in de diplomatie, brak de Eerste Wereldoorlog uit en zag hij zijn plannen om verder te studeren gedwarsboomd¹⁰².

Danig verontwaardigd over de Duitse agressie tegenover het vaderland, gaf de 16 jarige Kronacker zich op voor vrijwillige legerdienst bij de cavalerie. Volgens De Schaepdrijver was hij zeker niet de enige die zo dacht. Zij geeft aan dat vele jongelingen die aan het sociologische profiel van Kronacker beantwoordden, in Brussel toestroomden eens het nieuws over het Duitse ultimatum aan België zich begin augustus 1914 verspreidde. In tegenstelling tot vele andere belgicistische *young potentials* uit de stedelijke burgerij, werd Kronackers aanvraag echter geweigerd wegens te jong. De gedreven Kronacker wou zich hier echter niet bij neerleggen en keerde in maart 1915 terug van het Engelse Kings College om zich nogmaals bij het Belgische leger aan te melden. Met succes deze keer, want een maand later mocht hij de manschappen van de derde artilleriebatterij aan de IJzer vervoegen. Na een lang en zwaar jaar aan het front werd Kronacker naar het Centre d'instruction des sous-lieutenants auxiliaires d'artillerie (CISLAA) in het Franse Onival gestuurd. Het strenge regime aan de CISLAA bracht Kronacker naast de graad van onderofficier ook een interesse voor natuurwetenschappen bij. Pas in september 1918 voltooide hij de opleiding en werd hij terug naar het front gebracht. Dit keer werd hij te paard toegevoegd aan de 49ste artilleriebatterij van commandant Dubar, die zich in de buurt van het West-Vlaamse Langemark-Poelkapelle bevond. Kronacker stond in voor de communicatie en munitiebedeling tussen verschillende legerentiteiten. Deze taak leek op het eerste gezicht maar beperkte risico's met zich te brengen, maar Kronacker zelf meent toch de dood enkele malen in de ogen te hebben gekeken wanneer hij onbewust in vijandelijk gebied verzeild geraakte. Na verschillende omzwervingen en avonturen slaagde hij er toch in zonder al te veel kleerscheuren het einde van de Eerste Wereldoorlog te halen¹⁰³.

Na dit mondiale bloedvergieten besloot Kronacker opnieuw zijn droom als diplomaat na te jagen door aan de ULB rechten te gaan studeren. Al gauw werd echter duidelijk dat deze studie hem totaal niet lag. Hij besloot zich dan maar toe te leggen op natuurwetenschappen. Dit zou een goede keuze blijken te zijn, want in 1923 studeerde hij met grootste onderscheiding af in de wetenschappen, en zijn eindverhandeling over aminozuren werd zelfs bekroond met de prestigieuze Jean Stas-prijs. Een mooie academische carrière lag in het

¹⁰² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 9-11.; VAN MOLLE (P.). *Het Belgische parlement (1894-1969)*. Gent, Drukkerij Erasmus, 1969, p. 206.; COOMANS de BRACHÈNE (O.). *État présent de la noblesse Belge. Annuaire de 1992. Première partie Kerv-Lamb*. Brussel, État présent, 1992, pp 124-125.

¹⁰³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 12-32.; KRONACKER (P.). “Après un an...”, p. 4.; DE SCHAEPDRIJVER (S.). *op. cit.*, pp 64-67.

verschiet, maar Kronacker bedankte voor een plaats als assistent van professor Chavanne. Hij had zijn diplomatieke ambities ondertussen ingeruild voor een carrière in de industrie¹⁰⁴.

Als biochemisch onderzoeker van de Tiense Suikerraffinaderij maakte hij snel carrière. En toen er in 1933 een plaats vrijkwam in de raad van beheer van dit bedrijf, kreeg Kronacker de kans om ook zijn zakelijke talenten te ontplooien. De Tiense Suikerraffinaderij mocht dan al decennia lang een internationaal gerenommeerd bedrijf zijn, onder impuls van Kronacker zou het tijdens het interbellum nog meer buitenlandse faam krijgen. Zo ging Kronacker bijvoorbeeld zetelen in diverse internationale organisaties en samenwerkingsverbanden die zich op de ene of de andere manier bezighielden met de suikerindustrie. In 1935 werd hij zelfs voorzitter van het *International Institute for Beet Research* (IIBR). Ook op persoonlijk vlak leverden deze posities hem enorm veel op. Zo kreeg hij als voorzitter van het IIBR reeds in 1936 de kans om de Russische cultuur op te snuiven. Op uitnodiging van het Russische suikerconcern Glavhsahar maakte hij een reis langs alle belangrijke suikerbedrijven. Op die manier was Kronacker in staat om zijn internationaal contactennetwerk uit te breiden. Een interessante figuur die Kronacker zo tijdens het interbellum voor de eerste keer ontmoette, was Chaim Weizmann. Deze voorman van de zionistische beweging, en tevens chemicus, had namelijk interessant onderzoek gedaan naar de productie van aceton en het was in het kader van dat onderzoek dat Kronacker hem van de Tiense Suikerraffinaderij moest opzoeken. Het zijn dit soort ontmoetingen die aangeven dat suiker heel wat deuren voor Kronacker in het buitenland opende¹⁰⁵.

De ambitieuze Kronacker zou het echter niet alleen bij suiker houden. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog had hij zijn zakenbelangen in diverse andere sectoren weten uit te breiden. Van een cementbedrijf tot een immobiliënkantoor, overal had Kronacker tijdens het interbellum financiële belangen weten op te bouwen. In 1935 had Kronacker met een aantal andere Antwerpse zakenpartners de Union Financière d'Anvers (BUFA) opgericht én het was als beheerder van deze vennootschap dat Kronacker zou uitgroeien tot een vleesgeworden kapitalist. De zakenwereld kende dus geen enkel geheim meer voor deze Tiense suikerindustriële. Toch koesterde hij nog andere aspiraties dan de verdere uitbouw van zijn kapitaalpatrimonium¹⁰⁶.

Terwijl hij aan het einde van de Eerste Wereldoorlog nog dacht dat er nooit meer zo een extreem geweld op het Europese continent zou plaatsvinden, was zijn kijk op de wereld enorm veranderd tijdens het interbellum. Toen Hitler vanaf 1933 steeds meer aanhang in Duitsland kreeg, wou Kronacker de situatie niet verder met lede ogen blijven aanzien. Als we Kronacker zelf mogen geloven, dan was het omwille van deze toenemende Duitse dreiging dat hij zich vanaf 1937 politiek ging engageren in de Liberale Partij. In 1939 werd hij door de Leuvenaars naar de Senaat gestuurd. Hij gebruikte zijn politiek mandaat voornamelijk om de aandacht te vestigen op de lamentabele staat waarin het Belgische leger verkeerde ten aanzien van de Duitse troepen. Die laatste waren in maart 1939 namelijk Tsjecho-Slowakije binnen gevallen, en Kronacker vreesde dat België weleens het volgende slachtoffer zou worden. Kronackers opmerkingen mochten echter niet baten: op 10 mei 1940 werd een slecht

¹⁰⁴ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 33-34.; KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 4.; ANONIEM. "M. Paul Kronacker." In: *Pourquoi Pas?*, n°1430, 26.04.46, pp 1043-1047.

¹⁰⁵ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 35-44.; BOURGEOIS (Pierre). "M. Paul Kronacker, ministre des Approvisionnements." In: *Le Face à Main*, Jrg. 33, 18.08.45, p. 3.; LARCIER. *Le livre bleu. Recueil biographique*. Brussel, Maison Larcier, 1950, pp 301-302. KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *Dictionnaire des patrons en Belgique: les hommes, les entreprises, les réseaux*. Brussel, De Boeck Université, 1996, p. 179. Merk op dat Kronacker zelf geen lemma heeft in dit voor de rest voortreffelijke naslagwerk.

¹⁰⁶ BOURGEOIS (Pierre). "M. Paul Kronacker, ministre des Approvisionnements." In: *Le Face à Main*, Jrg. 33, 18.08.45, p. 3.; BRUYLANT. *Recueil financier*. Brussel, Bruylant, 1939, pp 29-32. (DEEL I).

voorbereid België voor de tweede keer in nog geen dertig jaar het slachtoffer van Duitse expansiedrift¹⁰⁷.

Vòòr het zover was, had Kronacker zich in 1939 ook terug in zijn uniform gehesen. De legertop had hem de opdracht gegeven om een artilleriegroep samen te brengen in de omgeving van Leuven en Kronacker pendelde dus over en weer zodat hij ook zijn politieke verplichtingen in de senaat kon blijven nakomen. Toen hij door Generaal Blaise naar Den Haag werd gestuurd, werd die combinatie echter te moeilijk. Kronacker meende op dat moment dat zijn militaire opdracht van groter belang was dan het politieke mandaat dat hij van de kiezer had gekregen. Blaise had Kronacker namelijk als Chef Bevoorrading van het Belgische leger naar Nederland gestuurd. Het was dus reeds vooraleer de Nazi's België binnenvielen dat Kronacker zijn eerste ervaring betreffende ravitaillering opdeed. Natuurlijk in een totaal andere context dan na de oorlog het geval zou zijn¹⁰⁸.

Het was in de hoedanigheid van Chef bevoorrading dat Kronacker op 10 mei tijdens zijn ontbijt in een Parijs' hotel vernam dat Duitse troepen ons land waren binnengevallen. In allerijl keerde hij naar België terug om in de senaat de strategische plannen van de regering te aanhoren. Koning Leopold nam, naar het voorbeeld van zijn vader in de Eerste Wereldoorlog, zelf de leiding van het leger op en verklaarde via de radio dat het Belgische grondgebied met man en macht diende verdedigd te worden. De patriottische Kronacker was uiteraard dezelfde mening toegedaan. Hij werd toegevoegd aan de staf van Generaal Melen om de wapens op te nemen. Melen voerde het commando over het 6de artilleriecorps dat gestationeerd was op de befaamde Koningshooikt-Waverlinie. Terwijl Kronacker in de Eerste Wereldoorlog dankzij zijn officiersopleiding voor een groot deel van de tijd ver van het front had weten te blijven, leek het er op dat hij zich nu veel meer in het strijdgewoel zou moeten mengen¹⁰⁹.

Na een strijd van amper achttien dagen gaf de Belgische Generale Staf zich op 28 mei 1940 over. Dit was evenwel buiten Kronacker gerekend: hij vroeg acht dagen vrijaf aan Generaal Melen en besloot om zich bij de Engelse troepen in Duinkerke aan te sluiten. Helaas liep dit plan niet helemaal zoals hij gehoopt had. Ergens in de omstreken van Duinkerke werd hij onderschept door een Duits konvooi, maar na enkele weken gevangenschap werd Kronacker net als andere 'Vlaamse' wetenschappers en ingenieurs weer vrijgelaten om mee te helpen aan de wederopbouw van het Belgische land. De Nazi's die in Tienen hun intrek hadden genomen in Kronackers huis, hadden een grote rol voor hem in gedachten. Kronacker werd gevraagd om mee te helpen bij het vormen van een nieuwe regering in het bezette België, maar hij weigerde naar eigen zeggen alle medewerking¹¹⁰.

Op een gegeven moment werd het dwarsliggen Kronacker bijna fataal. Toen hij vernam dat de Duitsers de alcoholbrandstof opvorderden die geproduceerd werd in zijn alcoholstokerij te Ruysbroek, liet hij alle productie per directe stoppen. Deze daad van verzet werd hem niet in dank afgenomen, en er werd hem duidelijk gemaakt dat hij het Duitse geduld zo stilaan had opgesoupeerd. Kronacker stond voor een belangrijke keuze: in België blijven en collaboreren, of uit België ontsnappen en de oorlog alsnog verderzetten aan geallieerde zijde¹¹¹.

---

¹⁰⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 34, 51-55.; KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 4.; CRAEYBECKX (J.). "Hoofdstuk V: Van de grote depressie tot de Tweede Wereldoorlog." In WITTE (E.), CRAEYBECKX (J.) & MEYNEN (A.), eds. *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, pp 235-236.; DELZENNE (Y-W.) & HOUYOUX (J.), ed. *Le nouveau dictionnaire des Belges*. Brussel, Le Cri, 1998, p. 419.

¹⁰⁸ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 56-59.

¹⁰⁹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 60-63.; CRAEYBECKX (J.). "Hoofdstuk V...", pp 235-236.; ANONIEM. "M. Paul Kronacker." In: *Pourquoi Pas?*, n°1430, 26.04.46, pp 1043-1047.

¹¹⁰ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 64-66.

¹¹¹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 67-69.

De knoop werd snel doorgehakt door deze zelfverklaarde patriot. Aangezien hij zich slechts wekelijks bij de Nazi's in Tienen moest melden, was ontsnappen ook niet zo moeilijk. De vraag was echter waar moest hij naartoe vluchten? In een bezet Europa was het namelijk zeer moeilijk om ongemerkt via boot of vliegtuig naar Groot-Brittannië te reizen. Toch kwam er snel een oplossing uit de bus. Het appartement in Brussel waarin Kronacker zijn intrek had genomen na zijn vrijlating, lag naast de Spaanse ambassade. De zoon van Markies de Villalobar was een vriend van Kronacker en bekleedde een diplomatieke positie in de ambassade. Hij had Kronacker in het geheim van een diplomatiek visum voor Spanje weten te voorzien. Kronacker moest dus enkel zelf nog in dit Zuid-Europese land zien te geraken. Ook hiervoor werd snel een oplossing gevonden. Samen met zijn vaste chauffeur bouwde Kronacker de kofferbak van zijn oude Ford om in een groot tankreservoir. Op deze manier zou men pas een eerste maal moeten bijtanken in Bordeaux, en niet in Parijs waar de controle op het vervoer veel strenger was en Kronackers ontsnappingsplan zo in gevaar zou kunnen komen. Niet alles verliep volledig volgens plan, maar uiteindelijk kon Kronacker zich via de luchthaven van Madrid toch richting de VS begeven¹¹².

Na een kort verblijf in New York, waar Kronacker zich genoodzaakt zag om in de Amerikaanse pers enkele misvattingen weg te werken over wat er op 10 mei in het fort van Eben-Emael gebeurd was, kon hij zich in Londen bij de Belgische regering in ballingschap aanmelden. In de Britse hoofdstad zou Kronacker zijn politiek mandaat terug opnemen door geregeld de vergaderingen van de aldaar gevormde parlementaire groep te frequenteren. De voornaamste occupatie van Kronacker in Londen was echter van diplomatieke aard. Naast verbindingsofficier tussen het Nederlandse en Amerikaanse leger, zou Kronacker ook als militair-attaché van de Belgische regering worden ingezet en alzo zijn diplomatieke jongensdroom uiteindelijk toch nog verwezenlijken. Begin december 1944 werd hij door het opperbevel van de geallieerde legers naar Washington gestuurd om bij de *Joint chiefs of staff* over wapenleveringen aan de verzetsleden van de Witte Brigade in België te onderhandelen. Het was na deze opdracht, toen hij naar België teruggekeerd was, dat Pierlot hem zou vragen om als lid van diens regering het land van de nodige invoer te voorzien¹¹³.

Na de missies zou Kronackers aandacht terug voornamelijk uitgaan naar de suikerindustrie. De Tiense Suikerraffinaderij had immers niet al te veel schade ten aanzien van haar concurrenten opgelopen omwille van het feit dat de suikerprijzen in België tot 1948 streng gereguleerd waren gebleven. In feite kwam het einde van de Kronacker-missies net op tijd voor Kronacker om in januari 1949 het voorzitterschap op te nemen van het comité dat aan de basis van de naoorlogse *International Sugar Agreements* lag. In datzelfde jaar werd Kronacker overigens door zijn 'vriend' prins Karel tot Baron benoemd. Het geeft nogmaals aan dat de regent een enorm belang aan de activiteiten van de missies hechtte. Kronackers politieke loopbaan zou tot aan zijn dood op 3 februari 1994 altijd in de schaduw van zijn commerciële activiteiten blijven staan. Toch zou hij als voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers tussen 1958 en 1961 van dichtbij betrokken zijn geweest bij de onafhankelijkheid van Congo. Kronacker zelf was overigens niet echt opgezet met de snelle afwikkeling van dit koloniale dossier. In 1958 had hij met de oprichting van de SUCRAF namelijk een Congolese uitbreiding van zijn suikerimperium gerealiseerd. Door de chaos die uitbrak na de onafhankelijkheid van juni 1960 heeft hij nooit echt de vruchten kunnen

¹¹² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 67, 70-72.; LARCIER. *op.cit.*, pp 301-302.

¹¹³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 73-75, 125-130.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 320.; BOURGEOIS (Pierre). "M. Paul Kronacker, ministre des Approvisionnements." In: *Le Face à Main*, Jrg. 33, 18.08.45, p. 3.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 333.

plukken van deze investering. Tenslotte moet ik nog vermelden dat de Tiense suikerbaron in 1963 tot minister van staat benoemd werd¹¹⁴.

Waarom Kronacker?

Deze korte biografische schets heeft tot doel om een antwoord te kunnen geven op de vraag: waarom Kronacker? Waarom vond Pierlot hem de geschikte figuur om de handelsmissies in het buitenland te leiden?

In eerste instantie moeten we benadrukken dat de keuze voor Paul Kronacker wel degelijk van Pierlot kwam, want om onduidelijke redenen geeft Bourgeois in zijn *Miscellanea Archivistica* studie omtrent het ministerie van ravitaillering foutief aan dat het Erskine was die Kronacker als geschikte persoon naar voren schoof. De primaire bronnen (waarnaar Bourgeois zelf ook verwijst) geven echter duidelijk aan dat het Pierlot was¹¹⁵.

De redenen hiervoor lijken voor de hand te liggen. Ten eerste had Kronacker tijdens de Eerste maar vooral Tweede Wereldoorlog een enorm aantal Angelsaksische legerofficieren leren kennen. Dit zou hoe dan ook zeer goed van pas komen bij de oprichting van de missies aangezien de oorlog nog lang niet ten einde was toen Kronacker zijn missie aanvaardde. Het militaire prestige dat Kronacker door middel van zijn militair-diplomatieke opdrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog had weten op te bouwen, blijkt ook uit de verschillende militaire eretekens die Kronacker kreeg. Naast een Amerikaanse benoeming als officier in de *Legion of Merit* in 1946 had hij eind jaren '30 ook al militaire onderscheidingen van Frankrijk, Nederland en Hongarije gekregen¹¹⁶.

Bovendien was Kronacker de Engelse taal meer dan machtig. Zijn korte verblijf aan het Kings College had hem op jonge leeftijd al veel bijgebracht op dat gebied, en ook zijn internationale contacten in de suikerindustrie verliepen doorgaans in het Engels. Vandaag de dag lijkt een degelijke kennis van het Engels een minimumvereiste voor Belgische toppolitici, maar ten tijde van de missies was behoorlijk Engels spreken nog een relatief zeldzame kwaliteit. Zo zou eerste minister Pierlot na vier jaar in Londen te hebben verbleven nog steeds een abominabele kennis van het Engels hebben gehad. Kronacker had zijn vooraanstaande positie in de internationale zakenwereld natuurlijk niet enkel aan zijn talenknobbel te danken, zijn uitstekende wetenschappelijke scholing, waarvan de prestigieuze Jean Stas-prijs het bewijs was, dwong respect af bij eenieder die met hem zaken wou doen¹¹⁷.

Zonder te willen beweren dat er zich niemand anders in de Belgische politiek aandienende die over evenveel troeven als Kronacker beschikte, meen ik toch te kunnen stellen dat de keuze voor Kronacker meer dan logisch was. Met contacten en aanzien in academische, militaire, politieke en industriële middens, valt het te begrijpen dat Pierlot in Kronacker de aangewezen persoon zag om de bevoorradingsdeuren in het buitenland te openen. Kronacker was, zoals de titel van dit hoofdstuk al weggaf, namelijk van alle markten thuis.

Bovendien beschikte Kronacker, die in 1939 als senator verkozen was, over een zekere politieke legitimiteit om de fel bekritiseerde regering Pierlot te vervoegen. In feite deed

¹¹⁴ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 191-262.; BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 87.; VAN MOLLE (P.). *op.cit.*, p. 206.; VITON (A.). *The international sugar agreements. Promise and reality*. Purdue, Purdue University Press, 2004, pp 10-11, 31.; LIBERAAL ARCHIEF. *Paul Kronacker (1897-1994): inventaris van het archief (1919-1985)*. Gent, Liberaal Archief, 2007, p. 3.

¹¹⁵ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 131.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 38.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 8 december 1944, n° 30, p. 473.

¹¹⁶ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 129.; LIBERAAL ARCHIEF. *op.cit.*, p. 21.

¹¹⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 135.; ANONIEM. "M. Paul Kronacker." In: *Pourquoi Pas?*, n°1430, 26.04.46, pp 1043-1047.

Pierlot dus net hetzelfde als de Nazi's hadden proberen te doen tijdens de bezetting: de legitimiteit die vasthing aan het parlementaire mandaat van Kronacker proberen te gebruiken om zijn eigen 'regering' van meer stabiliteit te voorzien. Nadat de KPB in november 1944 met slaande deuren uit de regering Pierlot was gestapt, zag de eerste minister zich genoodzaakt om de kloof tussen de bevrijde burgers en zijn regering terug te dichten. Kronackers ontsnappingsverhaal werd dan ook uitvoerig gebruikt om hem als een soort van verzetsheld te kunnen portretteren¹¹⁸.

Tenslotte wil ik de apologetische toon van de biografische schets enigszins nuanceren. Het feit dat Kronacker aan het einde van de Tweede Wereldoorlog 'van alle markten thuis was', had hij niet enkel te danken aan zijn talenkennis, zijn wetenschappelijk genie of eender welke andere vormen van persoonlijke verdiensten. Zijn vader, Leopold Kronacher, was al sinds de 19e eeuw een belangrijke naam in de Belgische suikerindustrie. Kronackers blitzcarrière in de Tiense Suikerraffinaderij valt in het licht van dit gegeven dan ook beter te begrijpen. Ook politiek had Paul Kronacker familiale voorgangers. Zijn grootvader van moederszijde, Hubert Brunard, was hem als senator uit Brussel reeds lange tijd voorafgegaan in de Liberale Partij. Dit doet in geen geval iets af van de zakelijke kwaliteiten die Kronacker zeker en vast bezat, maar het plaatst ze wel in een breder perspectief. Kronacker was verre van een *selfmade man*, eerder iemand die het maximum wist te halen uit de bevoordeelde positie waarin hij was opgegroeid. Deze laatste noot moest onvermijdelijk in dit korte hoofdstuk worden bijgevoegd omdat het voor de historicus al te makkelijk is om Kronacker als een soort van uitzonderlijke held voor te stellen in de ontstaansgeschiedenis van de missies¹¹⁹.

De keuze van Kronacker

Zowel Giovanni Levi als Pierre Bourdieu, een vooraanstaand historicus en één van de belangrijkste sociologen van de 21ste eeuw, wijzen op de gevaren die komen kijken bij het schrijven van een biografie. Vooral het feit dat biografen de neiging hebben om het leven van een individu voor te stellen als een doelmatig rechtlijnig traject stuit op hevige kritiek. Bourdieu vergelijkt dit soort biografie zelfs met het traject van een metro, dat via verschillende haltes of levensgebeurtenissen naar een welbepaald einddoel evolueert. Hij beschouwt deze neiging zelfs als onoverkomelijk en als een van de redenen om te stellen dat het schrijven van een biografie een onmogelijke wetenschappelijke opgave is. Levi is genuanceerder: hij erkent dat dit teleologische aspect van vele biografieën problematisch is, maar weigert hieruit te concluderen dat de biografie *an sich* een nutteloze wetenschappelijke bezigheid is. Levi roept op om een biografie met dezelfde epistemologische bescheidenheid te benaderen als moderne historici de hele geschiedenis benaderen. Bij eender welke geschiedenis is het onmogelijk om een totaal en honderd procent waarheidsgetrouw relaas te geven van wat er gebeurd is. De biograaf moet net als de historicus onvermijdelijk selecteren bij het opstellen van een leesbaar narratief, en zal het leven van de persoon die in zijn werk centraal staat daardoor altijd vanuit een bepaalde invalshoek beschrijven. Levi stelt dan ook dat biografen meer aandacht moeten besteden aan de twijfel of overwegingen die meespelen bij de beslissingen of keuzes die de gebiografeerden tijdens hun leven maakten. Op deze

¹¹⁸ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 66.; ANONIEM. "Les Trusts au Gouvernement" In: *Drapeau Rouge*, 13.12.44.

¹¹⁹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 51.; BOURGEOIS (Pierre). "M. Paul Kronacker, ministre des Approvisionnements." In: *Le Face à Main*, Jrg. 33, 18.08.45, p. 3.

manier kan men wat tegengewicht geven aan de teleologische neiging die in elke biografie insluit¹²⁰.

De korte biografische schets van Kronackers leven aan het begin van dit hoofdstuk lijkt duidelijk in de val van de teleologie te lopen. Uiteindelijk was het ook niet mijn bedoeling om een genuanceerd en volledig overzicht te geven van Kronackers leven; deze thesis is tenslotte geen biografie van Kronacker. Het deeltje had wel degelijk een duidelijke functie, namelijk in het levensverhaal van Kronacker zoeken naar aspecten die verklaren waarom Pierlot hem de geschikte persoon vond om de handelsmissies te leiden. Dat mag dan wel net het tegengestelde zijn van wat Levi verwacht van een degelijke historische biografie, toch meen ik dat Levi's oproep voor meer aandacht voor de persoonlijke, irrationele keuzes die mensen maken van toepassing is in dit hoofdstuk. De enige 'levenskeuze' van Kronacker die van belang is voor deze thesis is namelijk zijn keuze om de opdracht van Pierlot te aanvaarden. Het feit dat hij een week bedenktijd vroeg, geeft aan dat er meer meespeelde dan enkel Kronackers rationele ambitie om als lid van de regering meer politieke macht te kunnen uitoefenen¹²¹.

André De Staercke, de secretaris van de prins-regent, beschreef Kronacker als een energiek en ongeduldig persoon, maar wat zijn politieke carrièreplanning betrof, legde Kronacker duidelijk wel genoeg kalmte aan de dag. Pierlot had Kronacker namelijk in Londen al eens gevraagd om in de naoorlogse regering de functie van minister van Economische Zaken op zich te nemen. Kronacker weigerde omwille van het feit dat hij na vier lange oorlogsjaren liever terugkeerde naar zijn familie. Bovendien vond hij zichzelf niet de geschikte persoon om deze functie in te vullen omdat hij tijdens de oorlog de voeling met de socio-economische belangengroepen in België was kwijtgespeeld¹²².

Met betrekking tot het accepteren van de invoermisatie speelde Kronacker om heel wat andere redenen 'hard to get'. Eerst en vooral was Kronacker zelf heel pessimistisch over de slaagkansen van zijn missie. Zoals we in de eerste twee hoofdstukken zagen was dit pessimisme ook meer dan begrijpelijk. Aangezien de SHAEF de Belgische regering eind 1944 op de hoogte had gebracht van het feit dat ze zich niet aan haar bevoorradingsafspraken kon houden, was het te verstaan dat Kronacker ervan uitging dat hij de Belgische invoerorganisatie van de grond af moest opbouwen¹²³.

Alvorens de opdracht te accepteren, vond Kronacker het belangrijk om er enkele prominenten uit economische middelen over te hebben geraadpleegd. Onder hen bijvoorbeeld Maurice Frère, gouverneur van de Nationale Bank, en Maurice Van Der Rest, voorzitter van de FIB (opvolger van de CCI, zie hoofdstuk II). Slechts als hij er na deze consultaties van overtuigd was dat de missie 50 procent kans op slagen had, zou hij ze aanvaarden. Vooral het gesprek met Van Der Rest lijkt voor Kronacker van belang te zijn geweest. Hoogstwaarschijnlijk wou Kronacker aantoetsen of zijn 'handelsmonopolie' niet te kritisch onthaald zou worden door de werkgevers. Tenslotte maakte deze groep een belangrijk segment uit van het kiespubliek van de Liberale Partij. Op persoonlijk vlak moest hij er ook voor zorgen niet te veel industriëlen

¹²⁰ LEVI (G.). "Les usages de la biographie" In *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations (Annales ESC)*. Jrg. 44, 1989, n° 6, pp 1326-1328.; BOURDIEU (P.). "L'illusion biographique" In *Actes de la recherche en sciences sociales*. Jrg. 12, 1986, n° 62-63, pp 69-72.

¹²¹ LEVI (G.). *op.cit.*, p. 1334.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 132.

¹²² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 124.; DE STAERCKE (A.). *Tout cela a passé comme une ombre. Mémoires sur la Régence et la Question royale. Textes et documents édités par Jean Stengers et Ginette Kurgan- van Henteryk*. Brussel, Racine, 2003, p. 179.

¹²³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 130-131.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 320.

tegen de borst te stuiten, indien hij na de missies, zoals gepland, zijn activiteiten in de suikerindustrie zonder problemen wou hervatten¹²⁴.

Met het doel om eventuele kritiek de kop in te drukken zou Kronacker ook altijd en overal de moeilijkheidsgraad van zijn opdracht benadrukken. Zo vertelde hij in 1945 op een persconferentie in Washington dat een Nederlandse diplomaat voorspelde dat hij de meest gehate man van België zou worden omwille van twee redenen. Hij zou de handel monopoliseren en bovendien niet slagen in zijn opdracht om in de bevoorrading van België te voorzien. Los van het feit of deze anekdote al dan niet waargebeurd is, probeerde Kronacker er zijn toehoorders op deze manier van te overtuigen dat Pierlot hem een erg moeilijke opdracht had toevertrouwd¹²⁵. Eenzelfde conclusie valt ook te destilleren uit de brieven waarmee Kronacker antwoordde op de verschillende felicitaties die hij kreeg eens bekend werd dat hij de opdracht aanvaard had. *Le tâche que j'ai entreprise est lourde et je ne me fais guère d'illusion sur les difficultés qu'elle presente. Je ferai néanmoins tout mon possible*¹²⁶.

Naast de moeilijkheidsgraad van de opdracht en de eventuele kritiek waaraan hij zou blootstaan, had Kronacker nog een andere reden om niet onmiddellijk in te gaan op de vraag van Pierlot. Zoals het een volleerde zakenman betaamt, stelde Kronacker zelf enkele eisen alvorens zich zomaar voor Pierlots kar te laten spannen. Zo wou hij in eerste instantie zelf zijn medewerkers benoemen zodat hij wist welk vlees hij in de kuip had. Hij wou ook de garantie dat de opdracht tijdelijk was. Eens de bevoorrading van België gegarandeerd was, wou hij zich terug aan zijn privéactiviteiten kunnen wijden. Bovendien wou hij dat elk overheidsoptreden in het buitenland met betrekking tot ravitaillering, invoer én transport onder zijn gezag werd geplaatst. Op dezelfde manier eiste hij tenslotte ook nog dat alle ambassadeurs, diplomaten en andere Belgische afgevaardigden in het buitenland rechtstreeks verslag aan hem zouden uitbrengen omtrent diezelfde drie actiedomeinen. Pierlot ging volgens Kronacker onmiddellijk op deze eisen in. Nochtans geeft een nota in Kronackers privéarchief aan dat de totstandkoming van de officiële opdracht nog tot het laatste moment voeten in de aarde heeft gehad. Op 13 december stuurde Kronacker nog een verouderde versie van het document naar het kabinet van Pierlot terug, waarin hij de punten waarmee hij het niet eens was, had aangeduid. Op dat moment ging het echter enkel nog over details, want Kronacker geeft in het document aan dat hij de definitieve versie vóór vrijdag 15 december in zijn bezit moest hebben aangezien hij zaterdag reeds naar het buitenland vertrok om zijn missie aan te vatten¹²⁷.

Wars van alle legitieme bedenkingen die Kronacker zich maakte, moet er dus toch een belangrijke reden zijn geweest waarom Kronacker uiteindelijk wel op Pierlots verzoek inging. De opdracht waarmee Kronacker belast werd, bracht ontegensprekelijk een vorm van staatshandel met zich mee (zie *Bijlage III*), hetgeen toch in contradictie lijkt te staan met Kronackers liberale ideeëngoed. Olivier Boehme stelt in zijn boek over economisch nationalisme dat het voor een marktdenker niet uitmaakt of een bepaalde dienst nu door een organisatie van eigen bodem wordt aangeboden of niet, zolang de dienst maaër aangeboden wordt. Uiteraard was Kronacker intelligent genoeg om te beseffen dat het geen al te best idee

¹²⁴ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 132-133.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, pp 68-69.

¹²⁵ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3, Extraits de Discours, p. 10.

¹²⁶ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.4.3, Brief van Kronacker aan commandant Monjoie, 15 december 1944, 1 p. Eenzelfde soort antwoord komt ook voor in de brief: LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.4.3, Brief van Kronacker aan Raymond Janssens, 12 december 1944, 1 p.

¹²⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 133-134, 297-299.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 321.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 10.2, "Note pour Monsieur Charles Roger", 13 december 1944, 4 p.

was om ondoordacht te gaan liberaliseren in de extreme omstandigheden (internationale en economische context) waarin België zich aan het eind van de bezetting bevond, maar dan nog. Waarom moest net hij, een naar eigen zeggen overtuigd anti-dirigist, in een tijd van opkomend communisme gaan bewijzen dat de wetten van vraag en aanbod niet de beste garantie waren voor een eerlijke verdeling van goederen en diensten¹²⁸?

Kon men misschien twijfelen aan het feit dat Kronacker wel een overtuigd liberaal was? Niets wijst in elk geval in die richting. Zelfs tijdens de missies zou Kronacker op een lezing van de *Société d'Economie politique de Belgique* nog vol zelfvertrouwen als volgt antwoorden op de vraag of hij nu een liberaal of een dirigistisch economisch model nastreefde. *Faut-il vraiment que je vous dise à quel système vont mes sympathies*¹²⁹? En ook na de missies bleek hij het liberale ideeëngoed niet te hebben afgezworen. Zo pleitte hij op 9 juli 1947 in de Kamer dat de heropbouw van huizen in België op een totaal inefficiënte manier gebeurde. Met een traditionele Smithiaanse retoriek probeerde hij zijn toehoorders ervan te overtuigen dat de arbeidstijd behoorlijk kon worden ingekort indien men het arbeidsproces meer zou centraliseren¹³⁰.

De eventuele voordelen die gekoppeld waren aan een succesvolle afloop van Kronackers opdracht, zoals meer politieke macht, een groter internationaal contactennetwerk en een goede reputatie, lijken in een rationele kosten-batenanalyse niet op te wegen tegen de enorme nadelen die een slechte afloop met zich zouden brengen. Kronacker had aan het einde van de Tweede Wereldoorlog al relatieve politieke macht, een internationale kennissenkring en een goede reputatie. Hij leek dus vooral veel te kunnen verliezen als hij Pierlots opdracht aanvaardde. Volgens mij moet er dus een irrationele factor geweest zijn die Kronackers beslissing om de opdracht te accepteren, beïnvloed heeft. Die irrationele factor was, naar mijn mening, de enorme vaderlandsliefde die Kronacker erop nahield.

Anthony Powell, een Britse schrijver die tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Engelse War Office actief was geweest en op die manier met Kronacker in contact was gekomen, beschrijft in zijn memoires hoe hard Kronacker leed onder zijn vooroorlogse affiliaties met de Duitsers. Naast de zakelijke en persoonlijke relaties die Kronacker er met prominente Duitsers zoals Kolonel von Stauffenberg¹³¹ op na had gehouden, was ook zijn vader van Duitse origine. Zelf was hij in 1928 met de Oostenrijkse gravin Blanka Deym von Stritez getrouwd. Toen de Duitsers België voor de tweede maal in de twintigste eeuw annexeerden, maakte Kronacker voorgoed komaf met alles wat hem aan Duitsland linkte. Zo wist hij in maart 1940 zijn naam nog in allerijl te veranderen van Kronacher in Kronacker en trad hij in februari 1948, een maand nadat hij van de gravin scheidde, voor een tweede keer in het huwelijksbootje. Deze keer was Elisabeth Good de gelukkige. Niet toevallig de zus van Frédéric Good, waarvan later nog sprake (zie *Bijlage II*)¹³².

Waarschijnlijk dienen we Kronackers beslissing om de opdracht van Pierlot te aanvaarden dus ook in het licht van deze feiten te zien. Kronacker schoot nogmaals zijn teerbemide vaderland te hulp. Nadat hij zich tijdens de Eerste Wereldoorlog op zestienjarige leeftijd bij het Belgische leger voor het eerst had aangemeld om tegen de Duitse troepen te strijden, wou hij ook op het einde van de Tweede Wereldoorlog de economische strijd voor het vaderland

¹²⁸ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 137.; KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 16.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3, Extraits de Discours, pp 29-36. BOEHME (O.). *De welvaart en trots van naties. Een geschiedenis van het economische nationalisme*. Antwerpen, De Bezige Bij, 2013, p. 7.

¹²⁹ KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 15.

¹³⁰ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 89, 9 juli 1947, pp 31-32.

¹³¹ Het is niet toevallig dat Kronacker in zijn memoires net deze Duitser vermeldt, vermits hij een aanslag op Hitler pleegde.

¹³² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 48.; COOMANS de BRACHÉNE (O.). *op. cit.*, pp 124-125.; POWELL (A.). *To keep the ball rolling. The memoirs of Anthony Powell*. Chicago, Chicago University Press, 1983, pp 296-298.

verderzetten. Op deze manier hoopte hij vermoedelijk dat men hem ook als *grand serviteur du pays* zou herinneren, zoals hij Camille Gutt in zijn memoires betitelt¹³³.

---

¹³³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 131.

Deel II: De werking van de missies

Hoofdstuk IV: De missies op papier

De organisatie van de Kronacker-missies

Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen, had Kronacker enkele voorwaarden gesteld vooraleer hij wou ingaan op het voorstel van Pierlot. Zo eiste hij onder andere de totale bevoegdheid over alle personen en dossiers die betrekking hadden op de invoer van goederen en producten uit het buitenland. Dat deze eis werd ingewilligd wil niet zeggen dat Kronacker de alleenheerschappij had over alle handelsrelaties met het buitenland. De officiële missieopdracht geeft duidelijk aan dat *La négociation des accords commerciaux restera du ressort exclusif des Affaires étrangères. Les négociations à l'étranger de M. Kronacker intéressant le Ravitaillement, les Affaires économiques, les Transports, se limiteront donc à tout ce qui ne constitue pas des accords commerciaux proprement dits*¹³⁴. Kronackers macht werd trouwens niet enkel ingeperkt als het om grote bilaterale handelsakkoorden ging, ook met betrekking tot de invoer van allerlei goederen in de directe naoorlog bestonden er uiteindelijk vier verschillende invoerkanalen.

In eerste instantie waren er natuurlijk de Kronacker-missies waarvoor Kronacker zelf de gehele verantwoordelijkheid droeg. Samen met zijn medewerkers concentreerde hij zich voornamelijk op de invoer via maritieme handelsroutes. Vandaar ook de nadruk op transport in zijn opdracht. Het leeuwenandeel van de Belgische import kwam uiteraard vanuit overzeese gebieden, en dus vormden de Kronacker-missies het voornaamste kanaal waarlangs de Belgische invoer gebeurde. Zoals reeds aangegeven, werden de missies in functie van het bredere ravitaillingsbeleid in het leven geroepen. Dit invoerkanaal werd door de regering dus gebruikt om een specifieke politiek te voeren. De drie andere invoerkanalen stonden veel minder onder dergelijke rechtstreekse ministeriële invloed. Toch wil ik ook hier nogmaals benadrukken dat de Kronacker-missies juridisch gezien geen onderdeel waren van het ministerie van Ravitaillering¹³⁵.

Op het tweede plan had men binnen het ministerie van Economische Zaken ook een *Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen* opgericht. Deze dienst hield zich bezig met de invoer van producten uit gebieden waar Kronacker geen missie had voor voorzien. Het betreft hier voornamelijk Europese buurlanden waarmee het goederentransport via binnenwateren werd georganiseerd. Bovendien nam deze dienst (zoals we nog zullen zien) geleidelijk aan ook in belang toe in de overzeese gebieden waar de Kronacker-missies al actief waren. Dit invoerkanaal functioneerde als een dienst die privépersonen via de nodige vergunningen ondersteunde bij het hervatten van private handelstransacties. Deze dienst maakte dus niet echt deel uit van de bredere ravitaillingspolitiek. Hij hield zich net bezig met de invoer van goederen die aan minder reglementeringen onderhevig waren en dus buiten het beleid vielen. Een voorbeeld hiervan vond ik in het archief van het Kabinet van de ministers van Economische Zaken. Het lijkt erop dat de Tiense Suikerraffinaderij via Kronacker geprobeerd had een vergunning te verkrijgen voor de invoer van gouden horloges uit Zwitserland. De

¹³⁴ Zie Bijlage III: in deze bijlage is de officiële missieopdracht of charter der missies opgenomen.

¹³⁵ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 12-13.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 39.

Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen liet aan het ministerie weten dat dit niet de manier van handelen was, en dat dergelijke invoervergunningen niet aan de orde waren¹³⁶. Ondanks de matige invoerprestaties van de militaire autoriteiten in 1944 bleven ze nog enkele maanden een belangrijke speler in de bevoorrading van België. Vanaf het moment dat Kronacker zijn opdracht aanvaardde tot augustus 1945 werkten beide invoerkanalen naast elkaar. In feite was het de bedoeling dat de Kronacker-missies de civiele bevoorradingstaak van de SHAEF zouden overnemen. Van december 1944 tot augustus 1945 ging de invoer dus door een transitieperiode waarbij het belang van de SHAEF afnam en de Kronacker-missies net in belang toenamen. Desalniettemin slaagde de SHAEF er toch in om tijdens deze transitieperiode voor 692.000 ton aan voedsel en hulpgoederen in te voeren. Bij de start van de missies was het alsnog invoeren van de hulpstock die de militaire autoriteiten voor België hadden aangelegd namelijk één van Kronackers voornaamste bekommernissen. De eerlijkheid gebiedt mij hier trouwens te zeggen dat de geringe invoerresultaten van de SHAEF tussen de bevrijding en december 1944 ook te wijten waren aan het feit dat de Antwerpse haven pas vanaf begin december voor haar volledige capaciteit kon gebruikt worden¹³⁷. Tenslotte hield de *Dienst voor Onderlinge Hulpverlening* zich bezig met de invoer van producten die de geallieerde legers wisten te recupereren uit voormalige Duitse gebieden. De invoer vanuit deze gebieden bestond voornamelijk uit steenkool, maar beperkte zich hier geenszins toe. Deze dienst speelde overigens ook een belangrijke rol bij de interne verdeling van goederen die door de Kronacker-missies werden aangekocht, maar op dit aspect komen we later terug¹³⁸.

Het mag dus wel duidelijk zijn dat elk van deze invoerkanalen zijn specifiek actiedomein had, maar dat het niet zo was dat ze helemaal niets met elkaar te maken hadden. Het zou ons veel te ver leiden om een overzicht te geven van de manieren waarop al deze invoermechanismen in de praktijk onderling verweven waren. Het punt dat ik hier wil maken, is dat Kronacker dus zo nu en dan moest samenwerken met deze verschillende invoerkanalen. Ik hoop dat enkele aspecten van deze samenwerking nog duidelijker zullen worden in het vervolg van deze thesis.

Kronackers macht werd niet enkel ingeperkt door het feit dat er nog andere invoerkanalen naast de missies bestonden. Ook de beslissingen over wat er moest ingevoerd worden, viel bijna volledig buiten zijn verantwoordelijkheid. In de officiële missieopdracht werd Kronackers macht in dit verband als volgt afgebakend: *Ces pouvoirs seront limités par le cadre du programme tracé par le gouvernement, et par le montant des crédits mis à sa disposition par celui-ci pour les achats à l'étranger*¹³⁹. Dat Kronacker duidelijke orders kreeg van de ministerraad wil echter niet zeggen dat hij enkel de passieve uitvoerder van het bevoorradingsbeleid was. Tussen het opstellen van de trimestriële handelsprogramma's en de aankomst van specifieke goederen in de havens van Gent en Antwerpen lag een lange en moeilijke weg. De Kronacker-missies konden hun invloed in verschillende stadia van de invoer laten gelden. Bourgeois gaat dan ook veel te kort door de bocht wanneer hij Kronacker

¹³⁶ TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 16, 46-47.; BERNARDO Y GARCIA (L.A.). *Inventaire des archives de cabinet des ministres des Affaires économiques. 1944-1952 (1935- 1962)*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008, pp 22-23.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 12-13.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1030, "Note au Kabinet de M. le Ministre", 1 februari 1947, 1 p.

¹³⁷ TAVERNIER (F.). *op. cit.*, p. 12.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 12-13.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 69.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 333.; KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 16.

¹³⁸ TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 16, 46-47.; BERNARDO Y a (L.A.). *op. cit.*, pp 22-23.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 12-13.

¹³⁹ Zie Bijlage III

als een soort keukenhulp voorstelt die met een boodschappenlijstje van de Ministeries van Ravitaillering en Economische Zaken op pad werd gestuurd om noodzakelijke producten op de wereldmarkt te kopen. Deze metafoor kan misschien dienen om de positie van Kronacker tegenover de ministerraad te duiden, maar om de complexiteit van zijn opdracht aan te geven schiet ze mateloos te kort¹⁴⁰.

Om te beginnen hadden de trimestriële invoerprogramma's reeds een turbulent parcours afgelegd vooraleer de Kronacker-missies ermee aan de slag konden gaan. Het Prioriteitencomité, waarin de missies en verschillende ministeries vertegenwoordigd waren, stelde een eerste prioriteitenlijst op. Deze lijst werd vervolgens voorgelegd aan het *Four Party Supply Committee* dat door de SHAEF bijna onmiddellijk na de bevrijding was opgericht. Voorgezeten door Erskine, bestond dit internationale comité (zoals de naam doet vermoeden) uit vier leden. Naast een afgevaardigde van de missies (meestal Frédéric Osterrieth, de missiechef van Brussel) zonden ook het Belgische ministerie van Economische Zaken en de ambassades van Groot-Brittannië en de VS hun vertegenwoordiger af. Bij discussie zou de afgevaardigde van het ministerie van Economische Zaken het Belgische standpunt vertegenwoordigen. Het was overigens de reeds genoemde Jean-Charles Snoy et d'Oppeurs die voor Economische Zaken deel uitmaakte van het *Four Party Supply Committee*. Nadat er door dit orgaan een akkoord bereikt was, ging het voorgestelde handelsprogramma naar het hoofdkwartier van de SHAEF in Versailles. Pas als het hier goedgekeurd werd, mocht de missie van Brussel het finale handelsprogramma naar de missies in Londen en Washington sturen¹⁴¹.

Wanneer de trimestriële handelsprogramma's in Londen en Washington aangekomen waren, kon het onderhandelingswerk eindelijk beginnen. Vooral in Washington moesten de beste onderhandelaars van de missie worden ingezet aangezien de Combined Boards hier permanent zetelden. De verschillende landen moesten met deze internationale instellingen onderhandelen om de nodige toewijzingen ('allocations') te verkrijgen. Pas als men de toelating had om een bepaald product aan te kopen, konden de missies de onderhandelingen met landen die het product aanboden, van start laten gaan¹⁴².

Het was voornamelijk missiechef Jennen die bij de Combined Boards over toewijzingen onderhandelde. Er waren vier dergelijke Boards waarmee de missiechef in Washington vaak aan tafel zat. Ten eerste was er natuurlijk de Combined Food Board die toewijzingen voor voedingsmiddelen afleverde. Hetzelfde gold voor de Combined Production and Resources Board, maar dan met betrekking tot afgewerkte industriële producten. De toewijzingen voor de invoer van belangrijke industriële grondstoffen moest men zien te verkrijgen bij de Combined Raw Materials Board. Ten slotte moest men zich tot de Combined Shipping Adjustment Board wenden om zich van de nodige scheepsruimte voor goederentransport te voorzien¹⁴³.

Zoals ik reeds benadrukte, was de internationale samenwerking in de Combined Boards niet wat de CEPAG had gehoopt. In tegenstelling tot een internationale goederen 'pool' waarmee

¹⁴⁰ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 38.; ANONIEM. "M. Paul Kronacker." In: *Pourquoi Pas?*, n°1430, 26.04.46, pp 1043-1047. Bourgeois haalde de metafoor trouwens uit een stuk over Kronacker dat in 1946 in de *Pourquoi Pas?* verscheen. Dit magazine was uiterst geschikt om de Franstalige burgerij in de jaren '40 met politieke satire te vermaken, maar om ons als historische bron wat meer te vertellen over Kronackers opdracht is het magazine veel minder van waarde.

¹⁴¹ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 5-8.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 11, 51-56.; BERNARDO Y GARCIA (L.A.). *op.cit.*, pp 22-23.; Zie Bijlage III.

¹⁴² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 131-132.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 324-328.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 51-56.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 5-8.

¹⁴³ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 131-132.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 323.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 51-56.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 5-8.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1945-1946*, n° 6, 4 december 1945, p. 69.

aan de noden van elk behoeftig land kon worden voldaan, hadden de Combined Boards een veel beperktere ambitie. In feite werden deze instellingen tijdens de Tweede Wereldoorlog in het leven geroepen als een soort van permanent kader voor de Lend-Leaseakkoorden tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De hele bedoeling was dus om de oorlogsinspanningen van de twee Angelsaksische grootmachten te verdelen én dus niet om de naoorlogse heropbouw van kleine staten zoals België te ondersteunen. Het feit dat Groot-Brittannië en de Verenigde Staten (en soms ook Canada) de enige permanente leden in de Combined Boards waren, bevestigt nogmaals het bilaterale karakter van deze instellingen. Het moet voor Jennen en de andere missieafgevaardigden in Washington dan ook niet gemakkelijk geweest zijn om toewijzingen te verkrijgen bij deze instellingen, al hadden de Belgen met de haven van Antwerpen wel een belangrijke troef in handen tijdens de onderhandelingen. Maar daarover meer in het laatste hoofdstuk¹⁴⁴.

Eens men de toewijzing had verkregen om een bepaald product aan te kopen, begon het werk voor de plaatselijke missies. In de bronnen en literatuur is er discussie over waar Kronacker allemaal missies had opgericht. Toch kan men op basis van het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken besluiten dat er naast Brussel, Washington en Londen ook in Stockholm, Kopenhagen, Lissabon, Madrid, Montréal en Buenos-Aires missies werden opgericht. Dit wil geenszins zeggen dat er enkel in de landen van deze steden goederen werden aangekocht, maar wel dat de activiteiten in een bepaalde regio van daaruit geleid werden. De missies moesten een handelscontract zien te onderhandelen met de overheidsdiensten van het land waar men een product wou aankopen. Nadat men dergelijke handelscontracten afgesloten had, moest men ervoor zorgen dat de aangekochte goederen op een afgesproken datum in de haven waren waar men de nodige scheepsruimte had voorzien om de goederen naar België te verschepen. De taak van de missies zat er pas op als de goederen in de Belgische havens waren aangekomen¹⁴⁵.

We kunnen onmogelijk ingaan op alle specifieke nationale instanties waarmee de missies op die manier in contact kwamen, maar we kunnen de missie van Washington wel als voorbeeld gebruiken om er toch een idee van te krijgen. In Washington werden namelijk niet enkel toewijzingen van de Combined Boards verkregen. Deze missie was ook verantwoordelijk voor maar liefst dertig procent van alle handelscontracten die onder Kronackers bewind werden afgesloten. De missieafgevaardigden moesten eerst onderhandelen met de *Foreign Economic Administration*. Deze instantie besliste onder welk financieel regime de aankoop viel. Indien men hierover een akkoord bereikte, werden de missieafgevaardigden doorverwezen naar specifiekere organismen zoals de *Treasury Procurement* voor industriële aankopen en het *Agricultural Departement* voor de aankoop van voedingswaren. Deze specifieke organismen brachten de missieafgevaardigden dan in contact met Amerikaanse leveranciers waarmee een handelscontract kon worden afgesloten. Het mag dus wel duidelijk zijn dat er aanzienlijk veel tijd verstreek vooraleer de beoogde goederen in België aankwamen¹⁴⁶.

We dienen hier nog op te merken dat de Kronacker-missies ook een speciale rol vervulden bij het invoeren van goederen vanuit Belgisch-Congo. *M. Kronacker n'enverra pas pour le moment de mission au Congo. Son délégué dans la colonie sera le gouverneur général avec*

¹⁴⁴ ROLL (E.). *op. cit.*, pp 63-70.; McKEE ROSEN (S.). *op. cit.*, pp 257-258.

¹⁴⁵ Zie Bijlage III.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 31-33.; BOURGEOIS (P.). *op. cit.*, pp 39-41.; Archives du Ministère Belge des Affaires Etrangères (AMBEA), *serie politico-economique*, "B" n° 7235/I/1-4, *passim*; AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/II/5-7, *passim*. Het ministerie van Buitenlandse Zaken is de meest betrouwbare bron om te weten te komen hoeveel missies er uiteindelijk bestonden aangezien de personeelskosten van de missies bij de begroting van dat ministerie werden geteld.

¹⁴⁶ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, p. 6, 77.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.2.1., *Schema: "Program of Requirements"*, 1 p.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 66-67.

*lequel il pourra correspondre directement. Le ministère des Colonies donnera les instructions nécessaires à cet effet*¹⁴⁷. Zo stond te lezen in Kronackers officiële missieopdracht. In tegenstelling tot wat Bourgeois dus beweert, bestond er geen missie in Congo. De plaatselijke Gouverneur-generaal, Ryckmans, werd verantwoordelijk gesteld voor het verzamelen van Congolese bevoorradingsgoederen voor België. Toch speelden Kronackers medewerkers ook een rol bij de invoer van goederen uit de kolonie. Voor het transport van Congolese goederen was men namelijk aangewezen op de onderhandelingscapaciteiten van de missie in Londen. Gezien de schaarste aan schepen was het aandeel van de Kronacker-missies bij het invoeren van Congolese goederen dus zeker niet te onderschatten. Kronacker vond overigens zelf dat zijn medewerkers erg goed werk leverden op dit gebied. Terwijl er voor de oorlog maar vier schepen per maand vanuit Congo in België arriveerden, wist men dit aantal in de directe naoorlog te verdubbelen¹⁴⁸.

Het lijkt mij ook nog interessant om twee belangrijke aspecten van Kronackers opdracht te belichten die vreemd genoeg verzwegen werden in het Charter.

Toen Kronacker een jaar nadat hij zijn opdracht aanvaard had in het prestigieuze gezelschap van de *Société d'Economie politique de Belgique* een voorlopige balans opmaakte van wat hij en zijn medewerkers tot dan toe verwezenlijkt hadden, overliep hij enkele objectieven die hij bij de aanvang voorop had gesteld. Het is interessant om te zien dat Kronacker expliciet aangaf dat een zo spoedig mogelijke terugkeer naar vrijhandel één van zijn voornaamste bekommernissen was. Natuurlijk moet men er rekening mee houden dat Kronacker zijn toevoorders in de *Société d'Economie politique de Belgique* gemakkelijk op de hand kreeg met dit soort uitspraken. Toch meen ik dat Kronacker met deze uitspraak meer beoogde dan enkel zijn publiek te plezieren. Zoals reeds in het vorige hoofdstuk werd aangegeven, zal Kronacker er als rasechte liberaal wel echt van overtuigd zijn geweest dat staatshandel slechts een tijdelijke oplossing was¹⁴⁹.

Het is dan ook uitermate opvallend dat het Charter der missies met geen woord rept over de geprefereerde handelsdoctrine of over de langetermijndoelstellingen van de missies *tout court*. Ook in andere bronnen - zoals de notulen van de ministerraad - vindt men geen enkele aanwijzing die de visie van de regering Pierlot in dit verband zou kunnen verraden. Waarschijnlijk heeft de preciaire nationale en internationale context waarin België zich na de bevrijding bevond, ertoe bijgedragen dat Pierlot vooral snel wou ageren op de voedselproblematiek. Met een aantal socialisten in de regering zou een belofte voor vrijhandel de creatie van de missies overigens onnodig bemoeilijkt hebben.

Toch kan er geen twijfel over bestaan dat de regering Pierlot in praktijk ook een snelle terugkeer naar vrijhandel voorstond. Dat blijkt onder andere uit de verschillende handelsverdragen die men in deze periode begon te onderhandelen met andere landen zoals Nederland en Frankrijk. In geen van deze akkoorden was er sprake van een handelsdoctrine waarbij de staat centraal stond als actieve actor in de naoorlogse internationale handel. Ook de houding van de CEPAG in Londen spreekt voor zich in dit verband. *La nécessité de réduire les obstacles à la circulation des biens et des capitaux à travers le monde n'est plus discutée en théorie*¹⁵⁰. Met dit soort stellingen gaven Van Zeeland en zijn collega's aan dat zij

¹⁴⁷ Zie Bijlage III

¹⁴⁸ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 7 januari 1947, n° 42, p. 8.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 27 januari 1947, n° 48, pp 95-99.; BOURGEOIS (P.). *op.cit.*, p. 40.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 74.

¹⁴⁹ KRONACKER (P.). "Après un an...", p. 16.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68. Ook in de Kamer gaf Kronacker aan een snelle liberalisering van de buitenlandse handel na te streven. Natuurlijk ging hij voor dit heterogenere publiek minder diep in op dit specifieke aspect van zijn opdracht.

¹⁵⁰ BELGIQUE. CEPAG. Premier Rapport, juillet 1941, p. 6.

vrijhandel als een absolute voorwaarde voor meer welvaart en minder oorlog zagen. Er lijkt weinig twijfel over te bestaan dat de regering Pierlot er dezelfde liberale denkbeelden op nahield. Van een plotse protectionistische reflex bij de politieke elite in de directe naoorlog kan dus geen sprake zijn, integendeel zelfs: vrijhandel werd meer dan ooit tevoren omarmd als motor van de vooruitgang¹⁵¹.

Een tweede belangrijk aspect waarover niets in het charter der missies werd gezegd, is het Groothertogdom Luxemburg. Kronacker gaf in zijn memoires zelf aan dat de missies ook de bevoorrading van het Groothertogdom Luxemburg op zich namen en andere bronnen bevestigden dit. Zo wees de CVP'er Albert Parisis er in 1948 bij de begrotingsbesprekingen in de Kamer op dat de Luxemburgers nog een uitstaande schuld van 453 miljoen BEF hadden bij het OCRA. Een aanzienlijk bedrag, wat aangeeft dat de Kronacker-missies vaker goederen invoerden ten behoeve van het Groothertogdom dan men op het eerste gezicht zou denken. Dat het wel degelijk om meer ging dan de sporadische doorverkoop van het OCRA aan het Groothertogdom, blijkt ook uit het feit dat de Amerikaanse delegatie het over *a Belgian-Luxembourg proposal* had bij Lend-Leasebesprekingen van maart 1945¹⁵².

Dat er over deze samenwerking die iets weg had van een soort Belgische bevoorradingsvoogdij over het Groothertogdom Luxemburg, niets in het charter staat, valt echter logisch te verklaren. Toen Kronacker zijn opdracht officieel accepteerde op 15 december 1944 stond de economische samenwerking tussen België en het Groothertogdom Luxemburg nog maar in haar kinderschoenen. Op 6 oktober 1944 mocht het Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel dan wel het licht gezien hebben, dat was echter maar een kleine stap op weg naar het grotere Benelux-akkoord waarvan de aanzet reeds in Londen was gegeven. Bovendien hield dit Instituut zich enkel bezig met de controle van de buitenlandse bezittingen die België en Luxemburg erop nahielden. In feite werd dit orgaan dus opgericht om meer openheid en samenwerking tussen de twee buurlanden te promoten met het oog op nauwere economische samenwerking eens de economie terug aan het privé-initiatief was overgelaten. Het was dan ook te begrijpen dat Pierlot, die Kronackers macht wou inperken in omvangrijke internationale handelsakkoorden, niets over Luxemburg in het Charter der missies liet opnemen. Ergens in februari 1945 moet Kronacker met de taak belast zijn geworden om ook de invoer naar Luxemburg te voorzien. Net in de periode dat Van Acker het roer van Pierlot overnam, moeten de VS en Groot-Brittannië er bij beide landen hebben op aangedrongen om hun eisen samen voor te stellen bij het Combined Board. Naar alle waarschijnlijkheid verliepen de invoerafspraken tussen België en het Groothertogdom Luxemburg wel niet op het niveau van de Kronacker-missies, maar op het niveau van het OCRA. Kronackers medewerkers moesten zich dus niet rechtsreeks tot het Groothertogdom richten om te weten welke producten ze voor Luxemburgse rekening dienden in te voeren. Opvallend is wel dat er in december 1946 een financieel controleur van het Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel naar de missie in Buenos-Aires werd gestuurd. Was er reden voor achterdocht bij de Luxemburgers, of diende deze reis net als bewijs van de openheid en samenwerking tussen België en Luxemburg? Deze vraag behoeft geen antwoord in deze thesis. Wel is het van belang te onthouden dat niet alles wat de Kronacker-missies invoerden per definitie voor België bestemd was. Een relatief klein deel van de invoer kwam

¹⁵¹ Zie Bijlage III.; SUETENS (M.). *op. cit.*, pp 349-350, 358.

¹⁵² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 184.; UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. *op.cit.*, p. 97.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1947-1948, n° 21, 22 januari 1948, p. 11.; VAN MOLLE (P.). *op.cit.*, p. 261.

de Luxemburgers ten goede. Een begrotingsbron die ik vond in Kronackers privéarchief geeft aan dat slechts één 29ste van de invoer door het Groothertogdom diende betaald te worden¹⁵³.

Waren er alternatieven voor nationale handelsmissies?

Sinds het premierschap van Margaret Thatcher in Groot-Brittannië is de slogan *there is no alternative* alom bekend om aan te geven dat het kapitalistische systeem, met vrijhandel als een van de basisvereisten, het enige economische systeem is dat welvaart kan genereren. Ook in de hedendaagse Belgische politieke context wordt deze slogan tegenwoordig vaak van onder het stof gehaald. Verschillende wetenschappers, journalisten, politici en gewone burgers stellen zich echter vragen bij deze deterministische visie op de maatschappij en gaan net wel op zoek naar alternatieven. Dat mag -en moet misschien zelfs-, maar in deze thesis krijgen we net de kans om het omgekeerde te doen. Zoals ondertussen wel duidelijk moet zijn, bracht Kronackers opdracht impliciet een vorm van staatshandel met zich mee. Op dezelfde manier als men heden ten dage het heersende economische paradigma in vraag stelt, ga ik in dit deel na welke alternatieven Pierlot in de naoorlogse periode voor nationale invoermissies voorhanden had¹⁵⁴.

In theorie was er met de *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (UNRRA) een alternatief op internationaal niveau beschikbaar. De UNRRA was er namelijk in geslaagd de ‘pooling’ van niet-militaire goederen toch enigszins te garanderen. Uiteindelijk zouden de doelstellingen van de CEPAG en het Leith-Rosscomit e op deze manier dan toch min of meer verwezenlijkt worden toen het UNRRA op 9 november 1943 op de conferentie van Atlantic City het licht zag. Het probleem was echter dat de UNRRA even machteloos tegenover de militaire autoriteiten stond als de Belgische regering. Zolang het Rundstedt-offensief in de Ardennen aan de gang was, moest de UNRRA de strikte toelating van de SHAEF hebben om België van goederen te voorzien. Daarbij moest ook de UNRRA een groot deel van haar goederenstock via onderhandelingen met de Combined Boards zien te verkrijgen. Dat alles gaf de UNRRA, waarin 48 landen vertegenwoordigd waren, het uitzicht van een liefdadigheidsorganisatie. Ondanks het feit dat ze een aanzienlijk deel van de goederentaart kon opeisen, zorgde de verdeling onder 48 leden ervoor dat de concrete opbrengst per land beperkt bleef¹⁵⁵.

Aangezien de SHAEF gefaald had om haar vooropgestelde beloftes in te lossen tegen december 1944, was het te begrijpen dat de Belgische regering niet opnieuw afhankelijk wou worden van een internationale instelling of organisatie om de Belgische invoer te garanderen. De UNRRA was bovendien, zoals net aangegeven, ook afhankelijk van de Angelsaksische Combined Boards. Waarschijnlijk vond Pierlot het hoog tijd dat België zelf haar belangen ging verdedigen bij deze organisaties. Toch wil ik hier niet beweren dat België helemaal niets te maken had met de UNRRA. Hoewel ons land zelf maar zelden gebruik heeft gemaakt van de diensten van deze internationale hulporganisatie, heeft België andere hulpbehoevende landen wel vaak geholpen via de UNRRA. In het laatste hoofdstuk kan men hiervan een voorbeeld vinden. Ten slotte mogen we ook niet vergeten dat de UNRRA ook beroep moest

¹⁵³ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 12 december 1946, n° 36, p. 576.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 6.4.1.2., “Wetsontwerp...”, 10 december 1947, p. 22.; SUETENS (M.). *op.cit.*, p. 351.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 33-34.

¹⁵⁴ S.F. “De Wever: er is geen alternatief voor ons beleid” In: *De Morgen*, 07.11.2014.

¹⁵⁵ BELGIQUE. CEPAG. Cinquième Rapport, Août 1943, p. 112.; GROSBOIS (T.). *op.cit.*, p. 330.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 18-24.; ROLL (E.). *op. cit.*, pp 156-158.

doen op de haven van Antwerpen, en dat aanzienlijk wat Belgen dus werk vonden in de administratie van deze internationale organisatie¹⁵⁶.

Wat was het antwoord van andere Europese landen op de naoorlogse bevoorradingsproblemen? Zoals reeds gesteld, was België een van de laatste West-Europese landen die een speciale delegatie naar de Combined Boards afvaardigde. Nederland en Frankrijk hadden met Max Steenberghe en Jean Monnet niet de minsten afgevaardigd om hun nationale belangen in Washington te verdedigen. Wie waren deze personen? En vooral wat was hun opdracht¹⁵⁷?

Net zoals dat het geval is met de Kronacker-missies kunnen we voor een antwoord op deze vragen niet terugvallen op de historiografie. Aangezien een comparatieve studie op basis van primair bronnenmateriaal ons veel te ver zou leiden, zal het hier geschetste beeld van de buitenlandse aanpak dan ook erg beknopt zijn. Toch kunnen we enkele algemene vaststellingen formuleren.

Ten eerste moeten we erop wijzen dat de opdracht van de *British Food Mission* niet te vergelijken valt met die van Kronacker. We zagen al dat de Britten, als vast lid van de Combined Boards, een heel andere positie innamen in de internationale politiek. Ondanks het feit dat de Britse economie onmiskenbaar verzwakt uit de oorlog was gekomen, had Groot-Brittannië natuurlijk nog wel haar buitenlandse gebieden en kolonies die heel wat bodemrijkdommen bezaten. De functie van Sir Ben Smith, de Britse minister van Voedsel die de ministeriële bevoegdheid had over de *British Food Mission*, was dus van een totaal andere aard dan die van Kronacker¹⁵⁸.

Ook over de opdracht van de Nederlandse Max Steenberghe is weinig of niets geweten. Kronacker geeft bijvoorbeeld aan dat een zekere Van Hengel onder diens gezag stond. Enig opzoekingswerk bracht niets bij over wie Van Hengel precies was, maar blijkbaar was hij toch belangrijk genoeg om door Kronacker vermeld te worden. Steenberghe zelf daarentegen was verschillende malen minister van Economische Zaken geweest tijdens het interbellum in Nederland. De officiële functie die hij voor de Nederlandse regering van 1942 tot 1946 zou uitoefenen was die van voorzitter van de Nederlandse economische, financiële en scheepvaartmissie te Washington en New York. Deze opdracht lijkt op het eerste gezicht vergelijkbaar met die van Kronacker. Het is dan ook des te spijtig dat er nog geen onderzoek naar werd verricht. De biografische schets die ik over Steenberghe vond op de site van het Nederlandse parlement (die door het Parlementair Documentatie Centrum van de Universiteit Leiden wordt onderhouden) heeft een interessante en opvallende conclusie. Men stelt namelijk dat de conservatieve Max Steenberghe altijd meer ondernemer dan politicus is geweest. Ik meen dat het derde hoofdstuk in deze thesis heeft aangetoond dat hetzelfde min of meer gezegd kon worden van Paul Kronacker¹⁵⁹.

Ten slotte nog de Franse aanpak. Jean Monnet, de vader van Europa, is de meest opvallende persoon die Kronacker vermeldt. Ondanks het feit dat Monnet inderdaad belast werd met de taak om de Franse bevoorradingsbehoeften bij de Combined Boards te gaan verdedigen, was diens opdracht niet echt te vergelijken met die van Kronacker. Ten eerste was de context waarin beide heren hun opdracht kregen totaal verschillend. Zoals we in het eerste deel zagen,

¹⁵⁶ TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 18-24.; ROLL (E.). *op. cit.*, pp 156-158.

¹⁵⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 131, 142.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.

¹⁵⁸ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.; ROLL (E.). *op. cit.*, pp 13-16.

¹⁵⁹ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.; "Mr. M.P.L. (Max) Steenberghe" In *Parlement & Politiek*, http://www.parlement.com/id/vg09II99I9zx/m_p_I_max_steenberghe, geraadpleegd op 29 april 2015.

kwam Kronackers opdracht van de regering Pierlot. In Frankrijk daarentegen was het veel minder duidelijk wie de politieke legitimiteit bezat om zich als spreekbuis van het land op te werpen. Het was net in het kader van deze problematiek dat de Amerikaanse president Roosevelt Monnet in februari 1943 vroeg naar Algiers te gaan om een eensgezind Frans uitvoerend orgaan op te richten. Zonder dieper in te gaan op het concrete verloop van deze opdracht, mag het wel duidelijk zijn dat Monnet vanwege het Franse machtsvacuüm aanzienlijk meer bewegingsruimte genoot dan Kronacker toen hij in november 1943 terugkeerde naar Washington. Bovendien functioneerde Monnet in Washington als één van de voornaamste Franse woordvoerders in tal van aangelegenheden. De Franse bevoorrading was dus maar één van de vele zaken waarmee Monnet zich diende bezig te houden¹⁶⁰.

Niettegenstaande de opdracht van Monnet en Kronacker dus in aanzienlijke mate verschilde, zou het toch interessant zijn om later een comparatieve studie aan de verwezenlijkingen van beide heren te wijten. Het economische herstelbeleid van Frankrijk was helemaal het tegenovergestelde van dat van België. Vooral op monetair vlak had Gutt een snelle stabilisatie van de Belgische Frank beoogd, terwijl Plevin de stabilisatie van de Franse munt voorbarig vond zolang men de rest van het economische leven niet terug had genormaliseerd. De bevoorradingstaak van Kronacker en Monnet hing natuurlijk in ernstige mate samen met het monetaire beleid. Beide heren waren er dan ook rotsvast van overtuigd dat de weg die hun land had ingeslagen de juiste was. Volgens Kronackers memoires ging dit vertrouwen in het eigen gelijk zelfs zo ver, dat Monnet en Kronacker een weddenschap afsloten over welk land het eerst uit de economische moeilijkheden na de oorlog zou geraken. De inzet van de weddenschap zag er als volgt uit. Monnet, die afkomstig was van het Franse Cognac, zou Kronacker een kist cognac geven indien België sneller dan Frankrijk zijn vooroorlogse economische groei kon evenaren. In het omgekeerde geval zou Kronacker een kist champagne aan Monnet geven. Kronacker sloeg zich in zijn memoires fier op de borst dat België met haar 'economische mirakel' bewezen had dat men de juiste keuzes gemaakt had. Hij voegde er ook fijntjes aan toe dat hij Monnet (noch diens cognac) nooit meer terugzag eens zijn opdracht erop zat¹⁶¹.

Ten slotte kunnen we ons nog afvragen of men geen lessen kon trekken uit de geschiedenis. Hoe had de Belgische regering aan het einde van de Eerste Wereldoorlog op de bevoorradingproblematiek gereageerd? Volgens Kronacker had men de invoer van bevoorradingsgoederen in 1919 toevertrouwd aan een commerciële firma. Kronacker gaf aan deze optie te hebben overwogen bij aanvang van zijn opdracht. Hij kwam echter al gauw tot de conclusie dat professionele handelaars niet over de diplomatieke capaciteiten beschikten die van primordiaal belang waren voor een succesvolle uitvoering van de bevoorradingstaak. Bovendien wenste de Combined Boards zelf ook enkel met politieke vertegenwoordigers van België te onderhandelen. Een gehele uitbesteding van de invoeropdracht aan een private firma zou dus betekend hebben dat men deze personen van vergaande politieke mandaten diende te voorzien. Om al deze redenen werd er dus voor gekozen om de invoermisaties toch onder een vrij strakke staatscontrole te laten opereren¹⁶².

In dit deel heb ik proberen aan te tonen dat er in theorie wel wat alternatieven bestonden voor de Kronacker-missies. De UNRRA was wellicht het meest praktisch toepasbare alternatief,

¹⁶⁰ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 68.; BROWN WELLS (S.). *Jean Monnet. Unconventional statesman*. Londen, Lynne Rienner Publishers, 2011, pp 69-87.

¹⁶¹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 157-158.; DUJARDIN (V.). *op. cit.*, p 1277.

¹⁶² PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 69.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 6.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, pp 29-31.

maar ter verdediging van de Belgische belangen niet de meest veilige optie. We zagen namelijk dat het bevoorradingsbeleid van andere landen ook steeds kaderde in een bredere economische politiek. De beleidskeuzes waren ingegeven door de specifieke context en positie waarin het desbetreffende land zich na de oorlog bevond. Het is dan ook omwille van de marginale internationale positie waarin België zich bevond dat de vorm van staatshandel die door de Kronacker-missies uitgevoerd werd, een meer dan logische keuze van de Belgische regering was.

Hoofdstuk V: De missies op het terrein

De interne werking van de missies.

Dat de Kronacker-missies juridisch gezien geen onderdeel uitmaakten van het ministerie van Ravitaillering had als eerste voordeel dat ze ter beschikking stonden van niet één maar verschillende ministeries. Een tweede voordeel van het feit dat noch Kronacker noch zijn medewerkers binnen de logge structuur van een ministerie moesten functioneren, was kortweg flexibiliteit. Één van de objectieven van dit deel is dan ook om een beeld te schetsen van de flexibele interne organisatie van de missies¹⁶³.

Deze flexibele organisatievorm kwam het best tot uiting in de geografische spreiding van de verschillende missies. Zoals reeds werd aangegeven, waren er in totaal negen officiële Kronacker-missies. Niet alle missies waren echter even belangrijk. De drie belangrijkste operatiecentra waren de missies van Brussel, Londen en Washington. Kronacker zelf omschreef de missie van Brussel als het centrale administratiecentrum. Ze zou tot 1952 hebben bestaan om de ontbinding van de andere missies te overzien. Londen zou de draaischijf van de hele operatie geweest zijn. De missies van Stockholm, Kopenhagen, Lissabon en Madrid werden van hieruit aangestuurd omwille van twee redenen. Ten eerste omdat de 'pool' van schepen van het Combined Shipping Adjustment Board verdeeld was in twee regio's. In Washington beschikte men over de schepen van het westelijke halfrond, en in Londen over die van het oostelijke halfrond. Toch waren schepen niet de enige reden voor deze verdeling, ook het monetaire aspect speelde een belangrijke rol. De dollar en de pond waren na Bretton Woods (juli 1944) de twee sterkste munten van de wereld. In feite kon men dus in elke missie in het westelijke halfrond met Amerikaanse dollars betalen, en in elke missie in het oostelijke halfrond met Britse pond. Kronacker omschreef de missie in Washington ook als het zenuwcentrum van de hele organisatie omwille van het feit dat de toewijzingen van de Combined Boards hier werden onderhandeld. Naast deze diplomatieke functie en de aanzienlijke goederenimport die deze missie wist te verwezenlijken, was de missie van Washington natuurlijk ook bevoegd voor de coördinatie van de missies van Montréal en Buenos-Aires¹⁶⁴.

De flexibiliteit van deze organisatievorm werd ook duidelijk bewezen door het verschil in levensduur van elke missie. Zoals reeds gezegd, bestond de centrale missie van Brussel tot 1952 om de ontbinding van de andere missies te overzien. De missies van Stockholm, Kopenhagen, Lissabon, Madrid, Montréal en Buenos-Aires sloten alle hun deuren vòòr het einde van 1948, terwijl de missies van Washington en Londen het pas rond 1950 voor bekeken hielden. Omwille van het feit dat deze twee hoofdmissies verantwoordelijk waren voor het regelen van het scheepstransport is het logisch dat ze langer bemand dienden te blijven¹⁶⁵.

Binnen elke missie waren er natuurlijk ook heel duidelijke afspraken over wie precies wat deed. In theorie beschikte elke missie, ook de kleinere, over een missiehoofd en vier afdelingen. De eerste afdeling hield zich bezig met de problemen omtrent verscheping. Een tweede afdeling met de onderhandelingen over voedingswaar en een derde afdeling met de onderhandelingen omtrent industriële producten en grondstoffen. Tenslotte was er normaal

¹⁶³ BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, p. 39.

¹⁶⁴ KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 324-328.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 31-33.; BOURGEOIS (Pascale). *op.cit.*, pp 39-41. LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 4-5.; BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, pp 9-10.

¹⁶⁵ NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 22, November (01/11) 1947, Vol. 2, n° 5, pp 195-197.; AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/I/1-4, *passim*.; AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/II/5-7, *passim*.

gesproken ook een financiële afdeling voorzien en in sommige gevallen werd er ook een persafgevaardigde aangeduid¹⁶⁶.

Zoals we in *Bijlage II*, zien verschilden het aantal afdelingen en hun activiteiten in de praktijk erg van missie tot missie. Vooral de kleinere missies werden eerder geleid door een aantal specifieke missiemedewerkers die zich met diverse onderhandelingen bezighielden. Zo zien we bijvoorbeeld dat Maurits Naessens, hoofd van de financiële afdeling in Brussel, vaak naar de kleinere missies werd gestuurd om daar het financiële luik van hun activiteiten te overzien. Op deze manier hoefde er niet overal een vaste financiële afdeling opgericht te worden.

Ook de organisatie binnen elke missie werd gekenmerkt door flexibiliteit. Zo werd het werk van de voedselafdeling van de missie van Londen al voor het einde van 1946 afgerond, ondanks het feit dat de andere afdelingen in de missie nog een tijdlang werkzaam bleven. De taak die door de persafdelingen van de verschillende missies werd uitgevoerd, verdient ook een extra woordje uitleg. Logischerwijs hielden deze medewerkers zich bezig met het opstellen van toespraken en perscommuniqués, maar uit de analyse van enkele archiefstukken blijkt dat ze nog een heel andere taak te vervullen hadden. Verschillende malen werden er door Kronackers medewerkers enorm uitgebreide persverslagen naar het kabinet van de minister van Economische Zaken gestuurd. Het lijkt erop dat de persafdelingen dus ook dienst deden als een soort van inlichtingendiensten. Hoe België en zijn economisch beleid in het buitenland werden gepercipieerd, en vooral de spanningen tussen de verschillende grootmachten met betrekking tot scheepvaart en voedsel stonden centraal in deze persanalyses. Men deed hiervoor vooral beroep op artikels die in de belangrijkste Britse, Amerikaanse en Franse kranten en tijdschriften verschenen. Zo was er bijvoorbeeld erg veel interesse in een artikel dat op 24 maart 1945 in *The Economist* verscheen en waarin beweerd werd dat de VS de vrachtschepen van het 'Liberty-type' enkel op basis van een huurovereenkomst aan andere landen wou afstaan. Volgens *The Economist* wilden de Amerikanen niet weten van de verkoop van dergelijke schepen om de dominante positie van hun handelsvloot na de oorlog te garanderen. Dit soort berichten werd waarschijnlijk verzameld om het Belgische beleid inzake scheepsbouw op de internationale context af te stemmen¹⁶⁷.

In het vorige deel zagen we dat Kronacker aan Pierlot de garantie vroeg om zelf zijn personeel te mogen rekruteren vooraleer hij de ministeriële opdracht aannam. Hij was erg veeleisend betreffende de competenties van zijn medewerkers, want zij waren van vitaal belang voor het al dan niet slagen van zijn opdracht. Kronacker was zo principieel op dit vlak dat het 'personeelsbeleid' van de missies zelfs eenmaal het onderwerp van een ministerraad was. Of Kronacker de meer dan 800 personeelsleden die uiteindelijk voor de missies gewerkt hebben allemaal persoonlijk heeft gerekruteerd, valt te betwijfelen. Niet in het minst omdat verschillende specialisten door belanghebbende ministeries werden afgevaardigd. Toch mag men ervan op aan dat Kronacker zich in verregaande mate bezighield met zijn medewerkers. Zo blijkt ook uit een brief die Kronacker van een werkneemster ontving. De vrouw beweerde

¹⁶⁶ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 136-142.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 324-328.

¹⁶⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 136-142.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 324-328.; (PHB), *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 6.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan Janne, 3 april 1945, 22 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1698, "Bulletin de nouvelles et revus de presse", 20 december 1946, 2 p.

ten onrechte te zijn ontslagen door het vervangend missiehoofd in Londen en vroeg Kronacker deze beslissing ongedaan te maken¹⁶⁸.

*Avec des collaborateurs d'élite qui furent des vrais amis*¹⁶⁹, met dit citaat beschreef Kronacker de relatie met zijn personeel. Het geeft aan dat Kronacker niet enkel streng en veeleisend was voor zijn medewerkers, maar hen ook enorm respecteerde. In de verschillende bronnen die Kronacker ons naliet, werd de kwaliteit en gedrevenheid van zijn vaste administratie tot in den treure bewierookt. Hij liet het niet na zijn voornaamste medewerkers (zie *Bijlage II*) met naam en toenaam te vermelden, en gaf aan dat hij met vele van hen intense contacten na de missies bleef onderhouden. Natuurlijk moeten we oppassen met het beeld dat wordt geschetst in zijn memoires. Op Léon Degrelle na, leek Kronacker zowat met iedereen perfect overweg te kunnen. Op deze manier construeerde hij het beeld een vriendelijke, aimabele man te zijn. Niet dat ik hier wil beweren dat dit beeld onjuist is, maar het spreekt voor zich dat iedereen op deze manier de geschiedenis wil ingaan¹⁷⁰.

Toch zijn er enkele redenen om aan te nemen dat het samenhorigheidsgevoel dat wordt opgeroepen in zijn memoires, min of meer in overeenstemming was met de realiteit. Een eerste voorbeeld waaruit blijkt dat Kronacker het echt goed meende met zijn medewerkers is het feit dat hij op de ministerraad van 19 augustus 1946 vroeg om alle missiehoofden officieel op een lijst te plaatsen voor een eervolle onderscheiding. Op dezelfde manier vroeg Kronacker in de Kamer aandacht voor meneer Schijns, een medewerker van de missies die omkwam in een vliegtuigcrash. Het zijn dit soort zaken die aangeven dat Kronacker echt wel begaan was met zijn medewerkers¹⁷¹.

Het lijkt er ook op dat de 'vriendschap' tussen Kronacker en zijn medewerkers wederzijds was. Een bron in zijn privéarchief, getiteld 'Extraits de Discours', is veelzeggend in dit verband. Alle belangrijke toespraken die Kronacker tijdens zijn opdracht gaf, werden hierin samengebundeld. Het lijkt erop dat zijn medewerkers dit document hebben opgesteld als een soort van afscheidsgeschenk aan hem. Verschillende aspecten van de missies worden er in belicht aan de hand van de informatie uit de redevoeringen, maar de weergave van de informatie volgt een narratieve structuur. Mijn inziens wou men hiermee een soort van 'geschiedenis van de missies' construeren. De bron geeft impliciet en (waarschijnlijk) onbewust ook informatie over de relatie tussen Kronacker en zijn medewerkers. Zo staat op de eerste pagina van de bundel het volgende te lezen: *A monsieur le ministre Paul G. Kronacker. Avec l'expression de leurs sentiments affectueux et dévoués. Le Cabinet et Les missions*. Met kabinet wordt Kronackers 'vliegende kabinet' bedoeld. Dit waren de medewerkers die het dichtst bij Kronacker stonden zoals zijn persoonlijke secretaresse, Marie Haerens. Zij 'vloegen' dus letterlijk met Kronacker mee als hij naar Washington, Londen of naar waar dan ook ter wereld moest afreizen. Heel de bundel lijkt zowel qua vorm als qua inhoud een eerbetoon te zijn van zijn medewerkers aan hem. De inleiding bij het eerste hoofdstuk lijkt de algemene teneur van de bundel goed te vatten. *Comment leur Chef, en un temps record, gagna la bataille des approvisionnements, condition première du relèvement de*

¹⁶⁸ ARA, *Notulen van de ministerraad*, 6 april 1945, n° 14, p. 237.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 297-299.; AMBEA, *serie politico-economique*, film n°- "B" P 345, Df 402, *passim*.; AMBEA, *serie politico-economique*, film n°- "B" P 375, Df 404, Brief van Mies Madeleine aan Kronacker, 5 november 1946, 4 p.

¹⁶⁹ KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", p. 332.

¹⁷⁰ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 49-50, 135-141.; KRONACKER (P.). "Souvenirs d'une mission...", pp 326-327.

¹⁷¹ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 5.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 19 augustus 1946, n° 5, p. 242.;

la Belgique. De admiratie die het personeel voor Kronacker lijkt te hebben gehad, komt in dit soort passages goed naar voren¹⁷².

De invloed van economische elitegroepen

De vraag die ons natuurlijk nog rest is: Wie waren zijn medewerkers nu precies? Welke achtergrond hadden ze? Was het een homogene of eerder heterogene groep? Om dit soort vragen enigszins gemakkelijk van een antwoord te voorzien heb ik in *Bijlage II* een lijst opgesteld van de voornaamste medewerkers die in de missies actief waren. Uiteraard is deze lijst is verre van volledig. Ten eerste moet er gewezen worden op het feit dat de missies een groot personeelsverloop kenden. Verschillende personen zijn dus op verschillende plaatsen en in verschillende functies actief geweest. Bovendien vormen de egodocumenten die Kronacker achterliet een belangrijke basis voor de opgestelde lijst. Medewerkers met wie Kronacker niet graag samenwerkte, maar die wel een belangrijke functie uitoefenden, zullen dus naar alle waarschijnlijkheid niet in de lijst zijn opgenomen. Ten slotte moet ik er ook nog op wijzen dat de lijst enkel aandacht heeft voor de topmedewerkers. Missiehoofden en missieafgevaardigden die zich effectief bezig hielden met onderhandelingen en aankopen staan erin centraal. Voor het overgrote deel van de medewerkers zoals boekhouders, dactylo's, administratief medewerkers en dergelijke was er spijtig genoeg geen plaats in deze lijst¹⁷³.

Als we de lijst aandachtig analyseren, kunnen we grofweg twee grote groepen onderscheiden. In eerste instantie had men natuurlijk de medewerkers die hun sporen reeds in de diplomatie of in andere overheidsdiensten hadden verdiend. We denken dan natuurlijk aan mensen zoals Marcel-Henri Jaspas en Maurits Naessens die een duidelijke politieke kleur hadden, maar ook Joseph Jennen en Heyne behoorden tot deze categorie. Deze mensen werden veelal vanuit andere ministeries aan de missies toegevoegd en hadden net die politieke en diplomatieke kwaliteiten die Kronacker miste bij mensen uit de privésector¹⁷⁴.

De tweede groep medewerkers had duidelijke affiliaties met het patronaat. De opvallendste personen in dit verband waren Marcel Le Clercq en Jean Jussiant. Toch zijn er ook andere mensen in de missies actief geweest die zich in deze milieus begaven, maar waarvoor de term 'patronaat' tekort schiet om hun socio-economische achtergrond treffend weer te geven. We denken dan in eerste instantie aan iemand als Théo Gruterling. Voor hij als hoofd van de industriële afdeling van de missie in Londen werd aangesteld, was hij een trouwe topmedewerker geweest van de Antwerpse handelsfamilie Kreglinger. Deze connectie tussen de Kronacker-missies en het Antwerpse handelsmilieu komt in de bronnen vaak terug. Net als Frère en Van Der Rest werden ook Frédéric Osterrieth, voorzitter van de Antwerpse Kamer van Koophandel, en Frédéric Good, voorzitter van de Vereniging van Reders, geraadpleegd vooraleer de missies van start gingen. Meer nog, niet enkel hun mening werd gevraagd, maar ook zijzelf gingen actief deel uitmaken van de missies¹⁷⁵.

Gezien het belang van scheepvaart en handel in de werkzaamheden van de missies is het niet onlogisch dat deze mensen bij de activiteiten van de Kronacker-missies betrokken werden. Zij beschikten namelijk over de technische kennis en het uitgebreid contactennetwerk dat enorm van pas kwam bij de activiteiten van de missies. Toch lijkt dit niet de enige reden waarom net

¹⁷² LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours, passim.*; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 141.

¹⁷³ AMBEA, *serie politico-economique*, film n°- "B" P 345, Df 402, *passim.*; AMBEA, *serie politico-economique*, film n°- "B" P 345, Df 402, *Personeelslijst*, 20 juli 1946, 16 p.

¹⁷⁴ Zie *Bijlage II*.

¹⁷⁵ Zie *Bijlage II.*; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 137.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, *Brief van Osterrieth aan De Smaele*, 17 maart 1945, 1 p.

deze heren de rangen van de Kronacker-missies vervoegden. In het derde hoofdstuk zagen we namelijk dat Kronacker voor de oorlog beheerder was geworden van het Antwerpse vennootschap BUFA. Nu wil het ‘toeval’ dat Good een medevenoot van Kronacker was. Dit soort persoonlijke relaties die aan de missies voorafgingen, zijn echter zelden zwart op wit uit de bronnen te destilleren. Dat Kronacker zelf in vergaande mate verbonden was met het Antwerpse handelsmilieu lijkt echter geen enkele twijfel. In zijn memoires verwijst hij zelf in dit verband bijvoorbeeld naar *mes amis d’Anvers* of zelfs *le clan d’Anvers*¹⁷⁶.

Als Kronacker dus beweerde dat veel van zijn medewerkers uitgroeiden tot echte vrienden, dan moeten we hierbij de volgende kanttekening maken. In het geval van Naessens bijvoorbeeld kan deze stelling kloppen. Naessens en Kronacker hadden een zeer verschillend parcours afgelegd vooraleer ze elkaar in de missies ontmoetten en bovendien gaf Kronacker in zijn memoires zelf aan dat hun ‘vriendschap’ van na de missies dateerde. In het geval van Good en andere Antwerpse zakenlieden die deel uitmaakten van de missies, lijkt de stelling eerder omgedraaid te moeten worden. Dit waren ‘echte vrienden’ die werden aangesproken om als medewerker deel te gaan uitmaken van de missies. Zonder dieper te willen ingaan op het concept ‘vriendschap’, wil ik hiermee enkel aangeven dat een belangrijk deel van Kronackers medewerkers tot de economische elite behoorde. Zij waren bewust door Kronacker uitgekozen en behoorden tot het selecte clubje van rijke Antwerpse zakenlui (reders, bankiers, industriëlen,...) Het was dus zeker niet zo dat het gehele patronaat in de missies vertegenwoordigd was¹⁷⁷.

Natuurlijk was er voor de *Drapeau Rouge* geen reden om deze nuance toe te voegen aan hun analyse van de Kronacker-missies. Volgens het communistische blad waren de missies een erfenis van de bourgeoisie-regeringen van Pierlot. Kronackers medewerkers werden gekarakteriseerd als belangenbehartigers van het grootkapitaal die zich niet konden inleven in de dagelijkse levensomstandigheden van de gewone arbeider. Zoals gezegd, waren deze uitvallen aan het adres van de Kronacker-missies echter relatief schaars. Bovendien was deze beeldvorming van de missies ook niet helemaal uit de lucht gegrepen. Het moet ondertussen wel duidelijk zijn dat de missies niet bevolkt werden door de doordeweekse ambtenaren die men in andere overheidsdiensten vond. Wie een blik werpt op *Bijlage II*, beseft direct dat zowat alle medewerkers van goeden huize waren. Het elitaire karakter van de Kronacker-missies wordt nogmaals onderstreept door figuren zoals de academici De Keyser en Kauch, en ook Baron Philippe de Gerlache de Gomery werd overal met de nodige egards ontvangen¹⁷⁸.

In één specifiek geval werd het elitaire imago van de missies als een voordeel uitgespeeld. Het missiehoofd van Madrid, Pierre Grisar, werd namelijk niet naar Spanje gestuurd om goederen invoer te voorzien. Deze reserveofficier van de Ardense Jagers werd op vraag van de Belgische Staatsveiligheid aan de Kronacker-missies toegevoegd met een heel specifieke opdracht. Grisar moest enkele Belgische Nazi-collaborateurs die naar Spanje gevlucht waren, lokaliseren. Blijkbaar was het probleem van naar Spanje gevluchte collaborateurs trouwens geen *fait-divers*. Kronacker gaf in de Kamer aan dat de entourage van Pierre Daye, die zich in de omgeving van Madrid bevond, alles in het werk stelde om de Kronacker-missies in diskrediet te brengen en hun onderhandelingen te boycotten. Wat er ook van zij, de missie van Madrid was toch goed voor 2 procent van de totale invoer die door de Kronacker-missies

¹⁷⁶ BRUYLANT. *Recueil financier*. Brussel, Bruylant, 1939, pp 29-32. (DEEL I.); KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 169.

¹⁷⁷ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 137.; PAUWELS (P.) *Maurits Naessens (1908-1982). Een menhir in het Zuid-Nederlandse culturele landschap: verzamelen, mecenaat en kunstpromotie in de jaren 1950-1975*. Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven masterthesis, 2008-2009, pp 13-31.

¹⁷⁸ ANONIEM. “Questions et Réponses sur les importations et sur la production du sucre” In: *Drapeau Rouge*, 17.03.45.; ANONIEM. “Le bon marché monopolise certains approvisionnements” In: *Drapeau Rouge*, 31.10.45.;

verwezenlijkt werd in de 28 maanden dat Kronacker deel uitmaakte van de regering. Het was dus zeker niet zo dat de missie enkel als dekmantel voor Grisars activiteiten was opgericht. Bovendien beantwoordde Grisar als afstammeling van een belangrijke Antwerpse handelaarsfamilie perfect aan het profiel van een missiehoofd. Enkel de *Drapeau Rouge* maakte wat ophef rond zijn aanstelling, maar deze kritiek werd snel in de kiem gesmoord eens Lalmand op de hoogte werd gebracht van de ware toedracht van Grisars benoeming¹⁷⁹.

Een andere opvallende zaak betreft de figuur André Peltzer, een wolnijveraar uit Verviers, die deel uitmaakte van de missies van Washington en Londen. De naam van Peltzer viel in geen van Kronackers geschriften waarin hij de loftrumpet over zijn diensten afstak en daarom werd hij door mij ook niet opgenomen in de lijst van annex II. De reden hiervoor is duidelijk. Peltzer werd na de bevrijding opgepakt voor vermeende economische collaboratie. Hij zelf beweerde net dat zijn fabrieken ettelijke malen door de Nazi's op de vingers werden getikt wegens economische sabotage. Wegens onvoldoende bewijzen werd Peltzer op 27 augustus 1945 voorwaardelijk in vrijheid gesteld, maar de zaak tegen hem liet men nog niet vallen. De minister van Justitie, Grégoire, was dan ook in alle staten toen hij in de pers moest lezen dat Peltzer begin januari 1946 werd toegevoegd aan de missie van Washington. Hoe de hele zaak rond André Peltzer uiteindelijk afliep, valt niet op te maken uit de bronnen. Feit is wel dat de missies duidelijk te maken kregen met de problematiek rond collaboratie en repressie die zo brandend actueel was in het naoorlogse België¹⁸⁰.

Dat de Kronacker-missies bevolkt werden door figuren uit de hoogste economische kringen, mag dan wel buiten kijf staan, één specifieke patronale 'groep' was duidelijk niet welkom. Ondanks het feit dat de missies (zoals we later nog zullen zien) een enorme bijdrage hebben geleverd aan de heropstart van de textielsector, zat het er vrij snel bovenarms op tussen de missies en de textielbazen. Zo werd er snel kritiek gegeven op de wol die door de missies werd ingevoerd. Die was van dermate slechte kwaliteit dat zelfs de legertop geweigerd had deze te gebruiken voor de uniformen van haar soldaten. Volgens Kronacker bleek na onderzoek echter dat de desbetreffende wol niet door zijn diensten werd ingevoerd. Het zou om wol zijn gegaan die de *Dienst voor Onderlinge Hulpverlening* uit Duitse gebieden wist te recupereren¹⁸¹.

Terwijl Kronacker erin slaagde om de hete aardappel in deze zaak snel naar de *Dienst voor Onderlinge Hulpverlening* door te schuiven, werd hij kort daarna met een veel hardnekkiger incident geconfronteerd. De wol die door de missies vanuit Australië werd ingevoerd, stond onder de controle van een speciaal organisme, *Wool Control Britannique*. Begin oktober 1945 liet de Belgische consul in Sydney aan Spaak weten dat er dringend een Belgische delegatie naar Australië moest worden gestuurd omdat de *Wool Control Britannique* België anders met de slechtste wol zou opzadelen. De bal ging aan het rollen toen de brief van de consul op het bureau van Kronacker belandde, want wat bleek: Kronacker had de aankoop en controle van de Australische wol die België door de *Wool Control Britannique* werd aangeboden, reeds lange tijd toevertrouwd aan één van de firma's van de familie Kreglinger. Verschillende wolfabrikanten zoals Max Brunninghausen en Maurice Gilet waren natuurlijk niet te spreken

¹⁷⁹ Zie Bijlage II.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 189.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 72.; VAN MOLLE (P.). *op.cit.*, p. 60.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, p. VI. Invoer door Kronacker-missies van 1945 tot en met maart 1947: Totale invoer 8.840.729 ton, invoer door de missie van Madrid 175.280 ton.

¹⁸⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 455, Brief van Grégoire aan De Smaele, 14 januari 1946, 1 p, Annex "Auditorat Général", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 455, "Ordre de mission", 18 januari 1946, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 455, "Requête de mise en liberté provisoire", 27 augustus 1945, 2 p.

¹⁸¹ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 71.; NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 20, juli-augustus (01/07) 1945, Vol. 2, n° 1-2, p. 23.

over deze gang van zaken. De oprichting van een dergelijk monopolie was hen natuurlijk een doorn in het oog. De missies werden door het ministerie van Economische Zaken echter in het gelijk gesteld nadat men *nota bene* Théo Grutering om meer uitleg vroeg over het controleprivilege van Kreglinger. Grutering beweerde dat de *Wool Control Britannique* slechts met één firma of overheidsinstantie wou onderhandelen. Aangezien een permanente missie in Australië veel te duur was, hadden de missies ervoor gekozen de taak aan de firma Kreglinger uit te besteden. Het ministerie oordeelde dat deze keuze van de missies ‘gezien de omstandigheden’ te verantwoorden viel, maar voegde er wel aan toe dat de vrije invoer van Australische wol direct hersteld diende te worden eens *Wool Control Britannique* haar taak neerlegde. Het spreekt voor zich dat Brunninghausen en Gilet niet erg tevreden waren met dit oordeel¹⁸².

Naarmate er meer scheepsruimte voorhanden was, kon er meer en specifiekere ingevoerd worden door de missies. Dat heeft ervoor gezorgd dat de textielsector zich meer kon gaan mengen in de activiteiten van de missies. Zoals we eerder zagen, waren de missies verantwoordelijk voor de invoer zolang de goederen niet in de Belgische havendokken waren aangekomen. De interne verdeling van de ingevoerde goederen behoorde dus niet meer tot het takenpakket van de missies. Er stelde zich echter een probleem wanneer de verdeling reeds gebeurde in de landen waar de goederen werden aangekocht. Aan de hand van een voorbeeld zal ik duidelijk proberen te maken wat ik hiermee bedoel¹⁸³.

Het mag ondertussen wel duidelijk zijn dat de textielsector niet echt tevreden was met de textielinvoer die door de missies verwezenlijkt werd. Bovendien was de textielsector net één van de sectoren waarin het patronaat zich in de maanden na de bevrijding veel sterker dan voor de oorlog op nationaal vlak was gaan organiseren. Dit had ervoor gezorgd dat men eind 1945 vier specifieke handelscoöperatieven wist op te richten waarin alle verschillende Belgische textielverkopers uit de sector in theorie vertegenwoordigd waren. *Socoimportex* groepeerde de groothandelaars in stoffen, *Magbel* de grootwarenhuizen zoals de Grands Magasins de la Bourse, *Storesco* de winkels met meerdere afdelingen en *Socoprotex* de kledingfabrikanten. Ten slotte deed het *Comité Intercoopératif* dienst als verbindingsorganisme tussen deze vier handelscoöperatieven. Deze handelscoöperatieven moesten een lijst opstellen van de producten die ze voor hun leden dienden aan te kopen. Na goedkeuring van deze lijst door het ministerie van Economische Zaken werden afgevaardigden van deze handelscoöperatieven toegevoegd aan één van de Kronacker-missies om hun aankopen in het buitenland uit te voeren. De missies moesten deze handelscoöperatieven dan ondersteunen in hun opdracht door het transport te voorzien of alsnog de juiste buitenlandse vergunningen en toewijzingen te bemachtigen¹⁸⁴.

In feite werd de opdracht van de missies dus steeds meer uitgehold door rechtstreekse inmenging van patronale groeperingen uit de textielindustrie. Kronacker evenwel had van in den beginne begrepen dat de missies spoedig met private personen zouden moeten samenwerken, maar niet al zijn medewerkers waren even opgezet met dit soort bemoeienissen. Een opvallend incident tussen Charles Jonckheere, voorzitter van een patronale organisatie

¹⁸² ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, Brief van Jansen aan Spaak, 6 oktober 1945, 2 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, Brief van Brunninghausen en Gilet aan Grutering, 12 oktober 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, Brief van Van Ruymbeke aan De Jaer, 19 december 1945, 2 p.

¹⁸³ Zie Bijlage III

¹⁸⁴ VANTHEMSCHÉ (G.). “De Belgische patronale groeperingen...”, pp 318-321.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, Brief van Grands Magasins de la Bourse aan De Smaele, 4 december 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, “Mission d’achat des groupements de grands organismes de distribution”, onbekende datum, 3 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, “Projèt de M. Bernheim”, 28 augustus 1945, 3 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454, Brief van Van Ruymbeke aan Harrewijn, 6 november 1945, 1 p.

die de leerlooiers vertegenwoordigde, en missiehoofd Jennen is een schoolvoorbeeld van de gespannen relatie tussen de textielbazen en de missies. De leerlooiers hadden namelijk de toestemming gekregen om een afgevaardigde naar de missie in Washington te laten afreizen en het daar aangekochte leer te controleren. Jonckheere beweerde echter dat Jennen er alles aan deed om de controleopdracht van deze afgevaardigde, meneer Matuzewitz, te saboteren. Jennen zou eerst en vooral geweigerd hebben om met Matuzewitz samen te werken. De brief die Matuzewitz aan Jennen schreef is veelzeggend in dit verband. *Je vous réitère par la présenté ma demande verbale de me confirmer que vous n'avez pas reçu d'instructions de Bruxelles, et que vous n'avez pas besoin de mes services (...). Pour justifier mon retour à Bruxelles sans mission accomplie*¹⁸⁵. Na tussenkomst van het ministerie van Economische Zaken werd Jennen verplicht de aankopen door Matuzewitz te laten controleren. Dit wou echter niet zeggen dat de plooiën glad gestreken waren, integendeel. Jennen moet blijkbaar allerlei streken met Matuzewitz hebben uitgehaald die een professionele werkrelatie onmogelijk maakten. Zo werd Matuzewitz bijvoorbeeld naar een loods gestuurd onder het voorwendsel een aangekochte partij leer te controleren. Wanneer hij ter plaatsten kwam, bleek de loods leeg te zijn omdat de missie van Washington hem 'per ongeluk' het verkeerde adres had opgegeven. Matuzewitz kloeg er bij Jonckheere ook over telkens opnieuw buiten de aankooponderhandelingen van de missies te worden gehouden. Het minste wat men dus kan zeggen is dat de integratie van de private textielhandelaars in de missies niet van een leien dakje verliep. Het valt dan ook te begrijpen dat de textielbazen hun buitenlandse benodigdheden zo spoedig mogelijk buiten het kader van de Kronacker-missies wilden laten invoeren¹⁸⁶.

De slechte ervaringen van de textielsector met de Kronacker-missies mogen wel niet representatief geacht worden voor het contact dat de missies er met andere industriële sectoren op nahield. Zoals eerder werd aangegeven, had Kronacker een gesprek gehad met Van Der Rest vooraleer hij de opdracht van Pierlot aanvaardde. Wat er exact in dat gesprek gezegd werd, valt niet te achterhalen, maar dat Kronacker tevreden was met wat hij gehoord had, staat buiten kijf. De analyse van de relatie tussen de Kronacker-missies en de voorman van de patronale belangenorganisatie (CCI/FIB) levert dan ook enkele interessante inzichten op.

Ten eerste moeten we erop wijzen dat de Kronacker-missies zelden of nooit publiekelijk bekritiseerd werden door het patronaat en ook intern lijkt kritiek aan het adres van de missies zeldzaam te zijn geweest. In de verslagen en notulen van de hoogste organen van het CCI en het FIB werden Kronacker en zijn missies nooit officieel vermeld. Men hield zich uiteraard wel bezig met thema's als ravitaillering, import en industriële relance, maar het bleven altijd vrij algemene besprekingen. De stand van zaken, de resultaten en de benodigdheden werden sporadisch bediscussieerd, maar Kronackers bijdrage in de goedereninvoer werd nooit echt in vraag gesteld. Sterker nog, in een voorbereidend jaarverslag van 1947 lijkt men Kronackers staatshandel impliciet goed te keuren. Er werd in opgemerkt dat een unilaterale terugkeer naar de vrijhandel onwenselijk was. De landen waarmee België reeds handelsverdragen had afgesloten, zouden een enorm voordeel gehad hebben, mocht België te naïef en geïsoleerd begonnen zijn met het liberaliseren van zijn markten. We kunnen dus concluderen dat de missies geen *issue* vormden voor het patronaat. Individuele werkgevers zullen de Kronacker-

¹⁸⁵ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 450, Brief van Matuzewitz aan Jennen, 2 november 1945, 1 p.

¹⁸⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 450, Brief van Jonckheere aan Janne, 12 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 450, Brief van Jonckheere aan De Smaele, 12 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 450, Brief van Jonckheere aan De Smaele, 14 December 1945, 1 p, Annex " Rapport Complémentaire...", 2 p.

missies weleens vervloekt hebben omwille van slechte persoonlijke ervaringen, maar van een georganiseerd discours om de missies in diskrediet te brengen, was nooit sprake¹⁸⁷.

Het lijkt er zelfs op dat Van Der Rest probeerde om potentiële kritiek uit de patronale ‘achterban’ preventief in de kiem te smoren. Het *Bulletin du CCI de Belgique* lichtte haar leden opmerkelijk vaak in over de invoermisssies en hun noodzakelijkheid. Hierbij lag de nadruk op de aanwezigheid van industriëlen en ondernemers in de diensten van Kronacker. Op deze manier probeerde men de zakenwereld te overtuigen van het tijdelijke karakter van de missies. Witte geeft aan dat de angst voor een communistische ‘machtsgreep’ er in sommige patronale middens serieus inzat¹⁸⁸.

De goede band die Van Der Rest met de Kronacker-missies onderhield, kwam ook in de omgekeerde richting tot uiting. De officiële missieopdracht gaf aan dat gespecialiseerd technisch personeel, indien niet door Kronacker zelf aangesteld, voorgedragen kon worden door het ministerie van Economische Zaken. In de praktijk verliepen deze aanstellingen op een heel andere manier. Met maar liefst vijf verschillende ministers van Economische Zaken gedurende de 28 maanden dat Kronacker lid was van de regering, was het voor het ministerie van Economische Zaken niet vanzelfsprekend om ook deze taak naar behoren te vervullen. Van Der Rest wierp zich in deze dus op als officieuze Minister van economische Zaken. Verschillende keren verscheen er een brief van Van Der Rest op het bureau van Kronacker waarin een lijst met namen werd gegeven die hij graag toegevoegd zag worden aan de missies¹⁸⁹.

Waarom waren er nu net problemen met de textielsector? Om deze vraag te beantwoorden moet er nog meer onderzoek verricht worden naar de missies, maar misschien ook naar de sectoriële organisatievormen van de textielbazen, want het zou heel goed kunnen dat interne vetes gewoon naar de missies geëxporteerd werden. Wat we wel kunnen besluiten uit dit hoofdstuk, is dat de missies een zekere evolutie doormaakten. Terwijl Kronacker de bevoorradingsstaak had aangevangen met een erg duidelijke opdracht en enkele zeer capabele medewerkers, gingen de missies alsmaar groter en flexibeler worden. De eerste maanden was hijzelf voortdurend in het buitenland om de lijnen van zijn missie op het terrein uit te zetten, maar naarmate de internationale situatie verbeterde en er meer ingevoerd kon worden, kon hij zich vanuit België meer met de coördinatie van zijn missies bezighouden. Illustratief in dit verband is dat Kronacker vanaf augustus 1945 in de tweede regering Van Acker officieel minister van Invoer werd, hetgeen Erskine reeds van in het begin had voorgesteld¹⁹⁰.

¹⁸⁷ ARA 2, FEB, n° 507, Rapport annuel. Exercice 1947, 18 februari 1948, p. 4.; ARA 2, FEB, n° 13, Procès-verbal de la séance du 20 mars 1946, 2 p.; ARA 2, FEB, n° 13, Procès-verbal de la séance du 27 mars 1946, 2 p.; ARA 2, FEB, n° 82, *passim*.; ARA 2, FEB, n° 87, *passim*.; ARA 2, FEB, n° 560, *passim*.

¹⁸⁸ ARA 2, FEB, n° 1751, *Bulletin du Comité Central Industriel de Belgique*, jrg. 51, 31 januari 1945, n° 1-2, pp 39-42.; ARA 2, FEB, n° 1751, *Bulletin du Comité Central Industriel de Belgique*, jrg. 51, 15 april 1945, n° 6, p. 88.; WITTE (E.). “Tussen restauratie...”, p. 22.

¹⁸⁹ Zie Bijlage III.; LUYKX (T.). *op.cit.*, pp 554-556.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 441, Brief van Van Der Rest aan Kronacker, 26 oktober 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 445, Brief van Van Der Rest aan De Smaele, 8 oktober 1945, 3 p.

¹⁹⁰ Zie Bijlage I.

Deel III: De resultaten

Onder het motto: één beeld zegt meer dan duizend woorden, heb ik ervoor gezorgd dat er op het einde van deze paper nog een annex bijgevoegd is waarin de cijfergegevens die in dit deel aan bod kwamen grafisch worden weergegeven. Op deze manier zijn ook alle berekeningen die ik gemaakt heb beter te verifiëren.

Hoofdstuk VI: Wat werd er ingevoerd? Een beknopt overzicht

Aangezien het onmogelijk is om alle goederen en producten die door de Kronacker-missies werden ingevoerd afzonderlijk te bespreken, moet er geselecteerd worden. Ik heb ervoor gekozen om een selectie te maken op basis van een interessant statistisch document uit het archief van het Kabinet van de ministers van Economische Zaken. In dit document worden de 21 goederen aangegeven die door de Kronacker-missies het meest zouden zijn ingevoerd. Zoals we zullen zien, kunnen er vraagtekens geplaatst worden bij de prominente plaats die aan sommige goederen gegeven werd. Desalniettemin is het een interessante bron omdat het betrouwbare, (en vooral) globale cijfers bevat over de hoeveelheden waarin deze ‘top 21’-goederen werden ingevoerd¹⁹¹, hetgeen een groot probleem is in de rest van het bronnenmateriaal. Verschillende bronnen geven wel cijfers over de aankoop of invoer van een bepaald product in een bepaalde maand, trimester of semester, maar globale cijfergegevens zijn zeer schaars. Om de globale analyse (zie *volgens hoofdstuk*) van de missie-invoer enigszins mogelijk te maken, moeten we deze 21 goederen natuurlijk gestructureerd bespreken. Zoals we in hoofdstuk II, zagen werd de invoer door Erskine en Pierlot destijds opgedeeld in *matières premières* en *vivres*. Met *matières premières* werden goederen bedoeld die nog een behoorlijke bewerkingsfase dienden te ondergaan vooraleer ze als ‘afgewerkt’ product voor voedings- en/of industriële consumptie gebruikt konden worden. *Vivres* daarentegen waren afgewerkte producten die noodzakelijk zijn voor het menselijk bestaan. Voor sommige van de 21 goederen is het duidelijk tot welke categorie ze behoorden, maar voor de meeste goederen is het heel moeilijk om 70 jaar na datum na te gaan of ze nu als *matières premières* of als *vivres* werden aangeduid. Per slot van rekening diende men ook tarwe eerst met andere ingrediënten te mengen vooraleer men brood bekwam en zijn niet-eetbare producten zoals kledij levensnoodzakelijke *vivres*. Het is omwille van deze onduidelijkheden dat ik ervoor gekozen heb de alternatieve opdeling in eetbare en niet-eetbare producten te gebruiken¹⁹².

Onder deze eerste grote opdeling tussen eetbare (voedsel) en niet-eetbare producten (industriële producten), zal ik de 21 goederen nogmaals groeperen in vrij homogene productgroepen. Bovendien zullen ook goederen die niet tot deze ‘top 21’ behoren, maar waarvan andere bronnen aangeven dat ze door de missies uit het buitenland werden ingevoerd,

---

¹⁹¹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p. Deze bron geeft ons echter enkel informatie over de hoeveelheid die er van elk product tussen 1945 en 1947 werd ingevoerd. Aangezien deze bron jaarcijfers bevat, kunnen we dus niet inschatten hoeveel er van elk product nog werd ingevoerd in de eerste drie maanden van 1947, toen de missies ook nog onder het gezag van Kronacker stonden. Tezamen was de ‘top 21’ goed voor 5.052.227 ton invoer tussen 1945 en 1947.

¹⁹² ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p. Ook in deze bron werd de invoer opgedeeld in eetbare en niet-eetbare goederen. Deze alternatieve classificatie is dus niet helemaal uit de lucht gegrepen.

in dit hoofdstuk aan bod komen. Deze invoergoederen, waarvan we geen globale cijfergegevens ter beschikking hebben, zullen met een ‘*’ worden aangeduid om verwarring te voorkomen. De ‘top 21’-goederen waren: tarwe, rogge, gerst, haver, sorghum, maïs, tarwemeel, koffie, veevoeder, boter, pindaolie, palmnoten, vee, gezouten paardenvlees, ingeblikt vlees, ingevroren vlees, wol, ruw katoen, jute, fosfaat en steenkool.

De eetbare producten

Om te beginnen dienen we de voedselinvoer te bespreken. Per slot van rekening was het nijpende tekort aan voedsel één van de voornaamste redenen waarom de Kronacker-missies in het leven werden geroepen.

Granen waren een eerste groep voedingswaren die alomtegenwoordig waren in de ‘top 21’. Zoals we in het eerste hoofdstuk zagen, hadden de Nazi’s ons een enorm landbouwareaal met granen nagelaten. Omwille van diverse redenen kon de Belgische bevolking er echter niet onmiddellijk beroep op doen na de bevrijding. Er moest dus worden uitgekeken naar alternatieven uit het buitenland en Kronacker was de man die met deze taak belast werd.

Maar liefst zes verschillende graansoorten behoorden tot de 21 meest ingevoerde producten. Naast tarwe en het afgeleide tarwemeel werden ook rogge, gerst, haver, sorghum en maïs aan de lopende band ingevoerd. Tezamen maakten deze zes graansoorten maar liefst 34 procent uit van het totaal aantal goederen die door de missies in 1945 werden ingevoerd. Met 1.004.651 ton aan granen konden de missies echter net niet voldoen aan de 1.030.000 ton die volgens Tavernier door de regering voorop was gesteld. Bovendien beweert Tavernier ook dat de 97.386 ton rogge die men in het eerste jaar na de bevrijding invoerde hoofzakelijk voor het vee bestemd was en niet zozeer voor de bevolking. In 1946 zou de invoer van deze zes graansoorten ‘maar’ 895.609 ton bedragen. Dat is een daling van 11 procent in vergelijking met het jaar daarvoor. Ook in de totale invoer die door de missies in 1946 gerealiseerd werd, zakte het aandeel van graan opvallend. De zeven besproken graanproducten bedroegen slechts 18,6 procent van alle goederen die dat jaar door de Kronacker-missies naar België werden verscheept¹⁹³.

Op gerst en tarwemeel na, zakte de absolute invoer van alle graanproducten uit de ‘top 21’ aanzienlijk in het tweede jaar van de missies. Het lijkt erop dat Kronacker op de graanconferentie in Kopenhagen van september 1946, toen de werkzaamheden van het Combined Food Board reeds ten einde waren, erin geslaagd was om een interessante deal te sluiten met Fiorello La Guardia, het hoofd van de UNRRA. België had tot dan toe namelijk enkel maïs toegekend gekregen door de UNRRA, maar het had veel meer nood aan tarwemeel om brood van te maken. Kronacker slaagde erin om de producten te ruilen en daarom kon er in 1946 voor 91.311 ton aan tarwemeel worden ingevoerd. Een enorme stijging in vergelijking met 1945 aangezien er toen geen gram van dit graanproduct naar België verscheept werd¹⁹⁴.

Dat de missies langzamerhand minder graan invoerden, valt logisch te verklaren. De oogst van graansoorten die men niet gebruikte bij de bereiding van brood, en dewelke de bezetter

¹⁹³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 42-43. Invoer betreffende 1945: Totale invoer 2.970.058 ton, de zes graansoorten 1.004.651 ton. Invoer betreffende 1946: Totale invoer 4.811.618 ton, de zes graansoorten 895.609 ton.

¹⁹⁴ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 179-180.; ROLL (E.). *op.cit.*, p. 249.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 19 augustus 1946, n°5, p. 241.

had geofferd ten voordele van broodgranen, bereikte in 1946 stilaan terug zijn vooroorlogse niveau. Ook de tarwe-invoer, het voornaamste broodgraan, viel van 569.666 ton in 1945 terug tot 443.229 ton in 1946. Toch bleef het ook in dat jaar de graansoort die het meest werd ingevoerd door de missies. Het ingevoerde graan bleek schijnbaar voldoende te zijn, want tegen februari 1946 bereikte het dagelijkse broodrantsoen in België een maximum van 450 gram per persoon. De situatie zou echter snel omslaan eens eind 1946 duidelijk werd dat de toegenomen mondiale vraag naar granen het aanbod van uitvoerlanden zoals Argentinië en Canada oversteeg. Het is duidelijk dat België, dat rond deze periode al lang niet meer over de overvloedige broodgraangewassen van de bezettingsperiode beschikte, terug enorme hoeveelheden graan moest invoeren. Het is wel niet duidelijk welk aandeel Kronacker had in de 575.820 ton tarwe die de missies in 1947 in België invoerden, aangezien hij slechts het eerste trimester van dat jaar aan het hoofd van deze organisatie stond¹⁹⁵.

Zoals we zagen, was het relatieve aandeel van de zeven graanproducten in de totale invoer van de missie van 34 procent in 1945 naar 18,6 procent in 1946 gedaald. Ook in 1947 maakten de granen, ondanks de hausse van tarwe-invoer die we net bespraken, slechts 13 procent van de totale missie-invoer uit. Dat het relatieve aandeel van graanimport tussen 1945 en 1947 terugviel, geeft aan dat de missies hun focus gingen verleggen. In de eerste maanden van 1945 was de invoer van graanproducten nog van primordiaal belang om de Belgische bevolking van het nodige voedsel te voorzien. De maanden en jaren erna, toen er meer schepen ter Kronackers beschikking stonden en de inheemse landbouwproductie in België mondjesmaat verbeterde, kon er ook steeds meer naar andere goederen worden uitgekeken. Een brief die Kronacker in april 1945 aan De Smaele (minister van Economische Zaken in de regering Van Acker I, zie *Bijlage I*) stuurde, bewijst deze stelling. In de bijgevoegde annex deelt Kronacker mee welke goederen men in de maand april in België mocht verwachten. Zo was een schip dat op 15 april in Antwerpen aanmeerde met maar liefst 5.840 ton graan gevuld. Dit is des te opmerkelijk als men weet dat er op dit schip slechts 6.061 ton ladingsruimte voor de Belgische missies voorzien werd. Bovendien bereikten er in april slechts acht à negen dergelijke ladingen de Antwerpse haven, want de totale invoer van de missies bedroeg die maand maar 56.404 ton. Deze bron geeft ook aan dat er op 9 april 72 ton rijst* werd ingevoerd. Met deze ene vermelding weten we echter niets over de globale impact van deze Aziatische graansoort op de invoer van de missies. Op het einde van 1946 gaf Kronacker in de Kamer trouwens aan dat de toekomst van de mondiale rijstproductie er niet rooskleurig uitzag. We mogen dus met enig voorbehoud concluderen dat rijst* slechts sporadisch en in relatief kleine hoeveelheden werd ingevoerd¹⁹⁶.

Een tweede belangrijke groep voedsel dat werd ingevoerd, was vlees. In de ‘top 21’ heeft men het over gezouten paardenvlees, ingeblikt vlees en ingevroren vlees. Tezamen maakten deze vleesproducten 0,9 procent van de totale missie-invoer in 1945 uit, en bijna 2 procent van de

¹⁹⁵ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, pp 1-2.; NBB, *Jaarverslag*, 1946, pp 43-45.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.), *op.cit.*, p. 238.

¹⁹⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Kronacker aan De Smaele, 9 april 1945, 1 p, Annexe “Secret”, 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 2. Invoer betreffende 1947: Totale invoer 6.199.840 ton, de zes graansoorten 801.980 ton.

totale missie-invoer in 1946. Dit is aanzienlijk minder dan het aandeel dat graan vertegenwoordigde in de importactiviteiten van de Kronacker-missies. Nochtans was er in België een grote nood aan vlees om het dagelijkse dieet van de bevrijde bevolking met de nodige calorieën aan te vullen¹⁹⁷.

Dat de missies slechts zo weinig vlees in 1945 en 1946 konden invoeren, heeft alles te maken met het feit dat de vleesproductie er in heel Europa slecht aan toe was. De totale Europese vleesproductie zou zelfs in 1947 nog 3.500.000 à 4.000.000 ton minder bedragen dan in 1939 het geval was geweest. We herinneren ons bijvoorbeeld dat de Belgische varkensstapel (en dus varkensvlees) gehalveerd uit de bezetting was gekomen. Dit soort toestanden was illustratief voor de vleesmalaise die in heel Europa heerste. Het spreekt voor zich dat het in dergelijke omstandigheden niet evident was om een snelle aangroei van de veestapel te verwezenlijken. Bovendien kon er met vlees ook veel minder gemanoeuvrerd worden dan met graan. Terwijl Kronacker erin geslaagd was om maïs (hetgeen relatief gezien voldoende voorhanden was in België) te ruilen voor tarwemeel, was vlees in het algemeen veel te schaars om dergelijke deals mogelijk te maken. De vleessituatie in Europa (met uitzondering van Denemarken en Ierland dat België wel van beperkte hoeveelheden ingevroren vlees kon voorzien) was zo dramatisch dat Europese landen elkaar niets konden bieden. Ze waren alle afhankelijk van invoer vanuit de VS of Canada (Nieuw-Zeeland, Australië en Argentinië in mindere mate), waar de vleesproductie in 1947 reeds 3.000.000 ton hoger lag dan in 1939¹⁹⁸. Natuurlijk beschikten deze Noord-Amerikaanse landen ondanks hun enorme vleesproductie niet over voldoende vleesvoorraden om heel Europa te voeden. Kronacker en zijn medewerkers dienden dus enorm hard te onderhandelen met het Combined Food Board om België toch van enkele vleeswaren te voorzien. Jennen, Kronackers missiehoofd in Washington, liet Kronacker op 24 mei 1945 per telegram weten dat hij er nog niet in geslaagd was een toewijzing van het Combined Food Board te verkrijgen om in het tweede semester van 1945 over te gaan tot de aankoop van vlees. Uiteindelijk wisten de missies voor het einde van dat jaar toch een toewijzing ter waarde van 62.500 ton vlees in de wacht te slepen. Zoals we eerder zagen, moest er na zo'n toewijzing van de Combined Boards echter nog een lange weg afgelegd worden vooraleer het toegewezen product uiteindelijk in de haven van Antwerpen zou aankomen. Het kan daarom niet verbazen dat de missies in 1945 slechts 27.053 ton vlees wisten in te voeren. De moeilijkheden die gepaard gingen met het verkrijgen van vleestoewijzingen, zette Kronacker ertoe aan om de aankooponderhandelingen met exportlanden vroegtijdig aan te vatten. Omwille van deze reden kunnen we dus besluiten dat hij toch nog een aanzienlijke bijdrage heeft geleverd aan de invoer van 48.373 ton vlees die in 1947 door de missies werd gerealiseerd¹⁹⁹.

¹⁹⁷ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948." 1 p. Invoer betreffende 1945: Totale invoer 2.970.058 ton, de drie vleesproducten 27.053 ton. Invoer betreffende 1946: Totale invoer 4.811.618 ton, de drie vleesproducten 95.371 ton.

¹⁹⁸ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 183-184.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, pp 2-3; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan Janne, 9 april 1945, 1 p, Annex "Summary of the london press n° 20", 3 p.; RUSSELL (J.E.). *op. cit.*, pp 487-492.

¹⁹⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Six aan De Smaele, 24 mei 1945, 1 p, Annexe "Télégramme n°446", 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 73.

De enorme stijging van 27.053 ton ingevoerd vlees in 1945 naar 95.371 ton ingevoerd vlees in 1946 was dus voornamelijk te wijten aan de traagheid waarmee toewijzingen van het Combined Food Board werden verkregen. Deze internationale situatie had er dus voor gezorgd dat de missies weinig hadden kunnen toevoegen aan de Belgische vleesconsumptie in het jaar na de bevrijding. Met enige zin voor overdrijving kan men dus stellen dat de vleesinvoer van de missies *too little too late* was. De gestegen vleesinvoer van 1946 was verre van overbodig (de varkensstapel bijvoorbeeld overschreed het vooroorlogse niveau pas in 1949), maar toch was men er niet in geslaagd om België van voldoende vlees te voorzien in de meest nijpende periode²⁰⁰.

Ten slotte dien ik nog één opmerkelijk en interessant aspect van de vleesinvoer die door de missies in 1945 en 1946 gerealiseerd werd, te bespreken. De invoer van gezouten paardenvlees, die in 1945 nog 4.847 ton bedroeg, viel in 1946 terug tot 3.888 ton. Een opvallende vaststelling aangezien ik net aangaf dat de totale vleesinvoer net 3,5 keer meer bedroeg dan het jaar voordien. Deze omgekeerde evolutie van de invoer van gezouten paardenvlees valt cultureel te verklaren. Canadezen, net als Amerikanen en Britten, aten namelijk geen paard. Dat had tot gevolg dat men er bij het Combined Food Board, dat door deze Angelsaksische landen gedomineerd werd, niet aan gedacht had om ook een toewijzing voor gezouten paardenvlees in het leven te roepen. De lepe Kronacker sloeg er in 1945 in om een unilateraal handelscontract met Canada af te sluiten ter waarde van zo'n 10.000 ton gezouten paardenvlees. Aangezien er geen toewijzing voor dit product nodig was, kon het veel sneller naar België verscheept worden dan de twee andere vleesproducten waarvoor wel een toewijzing nodig was. Toen men eind 1945 dan toch een toewijzing van 20.500 ton ingeblikt vlees en 41.500 ton ingevroren vlees van het Combined Food Board verkreeg, achtte Kronacker het waarschijnlijk niet meer financieel voordelig (goederen zonder toewijzing vielen niet onder het Lend-Leasesysteem en dienden dus effectief betaald te worden) om verdere paardenvlees-contracten met de Canadezen af te sluiten²⁰¹.

Het belang van gezouten paardenvlees in de vleesinvoer die door de missies in 1945 gerealiseerd werd, blijkt ook uit een anekdote die Kronacker in zijn memoires neerschreef. Volgens Kronacker zou Heyne, zijn missiehoofd in Montreal, 'zonder zijn medeweten' een slachthuis ergens in het Canadeze Saskatchewan met Belgische staatssteun gesponsord hebben in ruil voor een wekelijkse oplage paardenvlees. Natuurlijk vielen dergelijke vergaande Belgische inmengingen in het Canadese economische leven niet te rijmen met de opdracht die Kronacker van Pierlot gekregen had en daarom nam hij er in zijn memoires dan ook duidelijk afstand van. Toch is het twijfelachtig of Kronacker effectief niets wist over de hele affaire. Als de *aanzienlijke kwantiteiten* paardenvlees van deze slagerij wel degelijk wekelijks naar België verscheept werden, zoals Kronacker beweerde, dan is het bijna ondenkbaar dat hij dit niet onmiddellijk doorhad aangezien er bijna dagelijks gedetailleerde ladingsaktes op zijn bureau verschenen²⁰².

²⁰⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnes et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, p. 36.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 236.

²⁰¹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnes et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 183-184.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 73.; ROLL (E.). *op.cit.*, pp 63-70.; De 'kleine 10.000 ton' paardenvlees waarover Kronacker het in de Kamer had, lijkt een beetje overdreven. In realiteit wisten de missies tussen 1945 en 1948 een totaal van 9.280 ton gezouten paardenvlees in te voeren.

²⁰² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 183-184.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 66, 15 mei 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432,

Ook vetten vormden een belangrijke groep van eetbare producten die werden ingevoerd door de missies. De twee vetproducten die volgens de ‘top 21’ het meest werden ingevoerd, zijn boter en pindaolie. Tezamen maakten deze twee producten slechts 0,27 procent uit van de gehele invoer die door de missies tussen 1945 en 1947 verwezenlijkt werd. Toch lijkt het erop dat er nog een hele reeks andere vetstoffen werden ingevoerd die niet tot de ‘top 21’ behoorden. Daarom zijn deze twee vetproducten, die nochtans het meest van alle vetten werden ingevoerd, dus niet helemaal representatief voor de gehele vetinvoer die door de missies gerealiseerd werd. Bovendien werd pindaolie in 1945 voornamelijk ter vervanging van boter werd ingevoerd. De invoer van beide producten maakte tussen 1945 en 1947 namelijk een omgekeerde evolutie door. Terwijl de boterinvoer met 293 procent steeg, daalde de invoer van pindaolie met maar liefst 73 procent. De absolute waarde van hun gezamenlijke invoer steeg daarentegen ‘slechts’ 13 procent. Beide producten maakten 0,34 procent van de gehele missie-invoer in 1945 en 0,23 procent van de gehele missie-invoer in 1946 uit. Vetten werden dus relatief minder belangrijk in de werkzaamheden van de Kronacker-missies²⁰³.

Dat er echter nog andere vetproducten werden ingevoerd door de missies, blijkt uit verschillende andere bronnen. Volgens Tavernier zou de invoer van alle vetten (boter en pindaolie inclusief) in 1945 op 13.231 ton gelegen hebben. Dat zou betekenen dat er bovenop de 10.180 ton boter en pindaolie nog eens 3.051 ton andere vethoudende producten werden ingevoerd. Plantaardige oliën zoals palmolie*, maïsolie*, olijfolie* en lijnzaadolie* lijken op basis van diverse ladingsaktes geregeld naar België verscheept te zijn geweest als aanvulling op boter en pindaolie²⁰⁴.

Palmolie* is hiervan het meest opvallende product. Het is niet uit de bronnen af te leiden welke hoeveelheid palmolie* er in totaal in België werd ingevoerd, maar het is wel vrij duidelijk dat er sporadisch een lading van enkele ton uit Belgisch-Congo in Antwerpen aankwam gedurende heel de periode dat de missies onder het gezag van Kronacker stonden. Het is niet toevallig dat dit product net uit onze kolonie kwam. Verschillende producten die afkomstig zijn van de palmfamilie werden daar namelijk op grote schaal geteeld. Volgens Russel was palm zelfs het derde meest verbouwde gewas in Belgisch-Congo ten tijde van de Kronacker-missies²⁰⁵.

---

ladingsakte 43, 14 mei 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 63, 15 mei 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 42, 15 mei 1945, 1 p. Dit zijn slechts enkele van dergelijke ladingsfiches. In ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456 zijn er nog veel meer te vinden. Naarmate de invoer toenam werden er logischerwijs ook meer ladingsfiches opgesteld.

²⁰³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnes et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importés par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p. Invoer betreffende 1945: Totale invoer 2.970.058 ton, boterinvoer 3.312 ton, pindaolie-invoer 6.868 ton. Invoer betreffende 1946: Totale invoer 4.811.618 ton, boterinvoer 9.712 ton, pindaolie-invoer 1.832 ton.

Ook in 1947 zette deze evolutie zich verder met 11.449 ton aan boter en slechts 912 ton aan pindaolie.

²⁰⁴ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 44, 30 april 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 664, 27 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 828, 22 november 1945, 1 p.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, p. 42.

²⁰⁵ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 44, 30 april 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, ladingsakte 43, 15 mei 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1027, ladingsakte 2401, 9 september 1946, 1 p.; RUSSELL (J.E.). *op. cit.*, pp 274-275.

Bovendien behoorde een ander palmproduct, namelijk palmnoten, wel tot de ‘top 21’ die centraal staat in deze analyse. Met een massa van 64.950 ton, waren palmnoten goed voor 0,83 procent van de totale invoer die tussen 1945 en 1947 door de missies bewerkstelligd werd. In tegenstelling tot palmolie*, werden palmnoten echter niet voor voedingsdoeleinden gebruikt en eigenlijk dient dit product dan ook in het volgende deel besproken te worden. Omwille van de logische band tussen beide producten, en omwille van het feit dat ze bijna uitsluitend vanuit Belgisch-Congo werden ingevoerd, heb ik er toch voor geopteerd om ze samen aan bod te laten komen. Het zijn vooral deze palmproducten en andere plantaardige teelten zoals koffie, cacao* en kinine* die ervoor gezorgd hebben dat de kolonie met 6,8 procent van de totale missie-invoer het derde ‘land’ was waaruit het meest ingevoerd werd door de missies²⁰⁶.

Natuurlijk werd koffie, dat ook tot de ‘top 21’ goederen behoorde, niet uitsluitend uit Belgisch-Congo ingevoerd. Met 0,87 procent van de totale goedereninvoer (1945-1947) deed koffie het aanzienlijk beter dan boter en pindaolie. Bovendien verdubbelde de koffie-invoer van 21.845 ton in 1945 naar 45.898 ton in 1946. In 1947, toen Kronacker het na drie maanden voor bekeken hield, werd echter nog maar 13.302 ton koffie ingevoerd²⁰⁷.

Een ander interessant verhaal betreft kinine*. Uit een telegram dat Jennen aan Osterrieth stuurde, blijkt dat de VS een groot tekort had aan dit product dat vooral voor militaire en medische aangelegenheden werd gebruikt (malaria werd onder andere behandeld met kinine*). Belgisch-Congo realiseerde in de naoorlog daarentegen een overproductie van kinine*. Bijgevolg werd Congolese kinine* één van de goederen waardoor België haar kolonie als diplomatieke troefkaart ten aanzien van de VS kon uitspelen (*zie volgend hoofdstuk ‘Reverse Lend-Lease’*)²⁰⁸.

De laatste belangrijke groep eetbare producten die door de Kronacker-missies werd ingevoerd, is vee en veevoeder. Het is misschien vreemd dat ik deze groep hier bespreek aangezien een groot deel van het vee dat werd ingevoerd niet onmiddellijk op het bord van de Belgen belandde, en veevoeder al helemaal geen rechtstreekse bijdrage leverde aan het dagelijkse dieet. Toch is het duidelijk dat deze invoer-groep op termijn voor menselijke voedselconsumptie bestemd was. Bovendien is er een geval bekend van ingevoerde melkkoeien wiens teleurstellende melkproductie ervoor gezorgd heeft dat ze vrij snel naar de slachtbank geleid werden. Ondanks het feit dat vee en veevoer dus voornamelijk werden ingevoerd om de kweek op gang te brengen, kunnen we er niet omheen dat deze producten in principe eetbaar zijn. Het is omwille van die reden dat ze hier aan bod komen²⁰⁹.

²⁰⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, p. VI. Invoer door Kronacker-missies van 1945 tot en met maart 1947: Totale invoer 8.840.729 ton, invoer uit Belgisch-Congo 605.338 ton.

²⁰⁷ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p. Invoer door Kronackermisies (1945-1947):Totale invoer 7.781.676 ton, koffie-invoer 67.743 ton.

²⁰⁸ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan De Smaele, 31 maart 1945, 1 p, Annex “Télégramme n°124”, 1 p.

²⁰⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions

De 24.659 ton vee die door de missies tussen 1945 en 1947 werd ingevoerd, maakte slechts 0,32 procent van de gehele missie-invoer uit. Met 5.154 ton in 1945 en 19.505 ton in 1946 werd de vee-invoer wel bijna verviervoudigd op een jaar tijd. Als de lezer even terugbladert naar p. 17, waar ik de situatie van de Belgische veestapel na de bezetting besprak, zal hij vaststellen dat de vee-invoer van de missies slechts in zeer kleine mate heeft bijgedragen tot het herstel ervan. Het is dan ook te verstaan dat men ervoor opteerde om het merendeel van de ingevoerde dieren niet onmiddellijk voor vleesconsumptie te gebruiken. Deze 24.659 ton vee bestond vooral uit runderen (vaarzen, melkkoeien, stieren) en paarden. Het merendeel ervan werd uit Ierland, Denemarken en Canada ingevoerd²¹⁰.

Voor de invoer van paarden valt op, aangezien het totale aantal paarden in België zo goed als ongewijzigd uit de bezetting was gekomen. Toch had men Kronacker opgedragen deze viervoeters naar België te verscheppen en wel om de volgende reden. De paarden die de Duitsers hadden opgevorderd, waren bij de bevrijding namelijk in de greep van de zwarte markt gevallen. De prijzen die ervoor betaald werden, vlogen de pan uit en de modale boer kon zich dus geen paard veroorloven om zijn veld te bewerken. Door via invoer terug meer paarden in het officiële circuit te introduceren, hoopte de regering de woekerprijzen toch enigszins de kop in te drukken. Kronacker had zelf nog een leper plan bedacht om de zwarte markt een hak te zetten. Hij verspreidde een informatiefilm in de Belgische filmzalen waarop 50.000 Amerikaanse en Canadese paarden te zien waren die naar België verscheept zouden worden. In werkelijkheid was dit natuurlijk een veel te dure onderneming en werden er slechts 5.000 paarden uit Canada aangekocht. Het psychologische effect van de filmbeelden had echter wel zijn doel bereikt. In enkele dagen tijd deden vele malafide handelaars hun paarden tegen veel lagere prijzen van de hand uit angst dat de prijs helemaal zou kelderen eens de 50.000 imaginaire paarden in België zouden aankomen. Deze anekdote bewijst nogmaals het belang van paarden als productiemiddel (en dus niet enkel als eetbaar product), maar geeft ook aan dat we de cijfergegevens die Kronacker verspreidde niet altijd mogen vertrouwen. Ondanks het feit dat er dus nooit sprake was van 50.000 ingevoerde paarden, werd dit getal dus wel voor waar aangenomen in landbouwmiddens. Zo bewijst het feit dat Kronacker door de katholieke oppositie in de Kamer voor zijn overbodige paardeninvoer op de vingers werd getikt²¹¹.

Terwijl de vee-invoer van Kronacker slechts op termijn bijdroeg tot de restauratie van de veestapel, hebben de missie-inspanningen er wel vrij snel voor gezorgd dat het Belgische vee van voldoende voeding kon worden voorzien. Met 87.839 ton in 1945 en 95.592 ton in 1946 was veevoeder goed voor 2,3 procent van de totale invoer die op die eerste twee jaar door de missies gerealiseerd werd. Zoals reeds aangehaald, werd ook rogge volgens Tavernier

---

Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Kronacker aan De Smaele, 9 april 1945, 1 p, Annexe "Secret", 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 3, 15.

²¹⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948." 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 664, 27 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 826, 22 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 831, 22 november 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, ladingsakte 915, 10 december 1945, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 436, "Tableau recapitulatif des marchandises importées par les Missions Economiques Belges. Janvier à juillet (inclus)", 1 p.

²¹¹ KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 159-160.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 15.; *De Boer*, jrg. 52, 28 september 1946, n° 39 , p. 3.

voornamelijk ingevoerd om als veevoeder te worden gebruikt. Een bron met statistische gegevens over de missie-invoer in de eerste zeven maanden van 1945 geeft aan dat er nog een veel groter deel van de graaninvoer voor het vee bestemd was. Volgens deze gegevens zou het tot dan toe ingevoerde graan voor maar liefst 61 procent aan het vee besteed worden. Ondanks het feit dat er enkele grote vraagtekens geplaatst kunnen worden bij cijfergegevens in deze bron²¹², geeft ze aan dat men de graaninvoer van de missies met voorzichtigheid dient te analyseren²¹³.

Alvorens over te gaan naar het overzicht van de niet-eetbare invoer die door de Kronacker-missies gerealiseerd werd, wil ik hier nog afsluiten met een hele reeks andere voedingswaren die door de missies ingevoerd werden, maar niet tot de 'top 21' behoorden. We weten bijvoorbeeld dat melk*, aardappelen*, eieren*, tabak*, alcohol*, azijn* en waarschijnlijk nog vele andere goederen in variërende hoeveelheden door de missies werden ingevoerd. Desalniettemin bestaan er geen exacte betrouwbare cijfers die ons iets kunnen vertellen over het aandeel dat deze goederen hadden in de gehele invoer die onder Kronackers bewind gerealiseerd werd. Zo gaf Kronacker eind 1946 in de Kamer aan dat de missies voor 63.000 ton aardappelen hadden ingevoerd. Indien deze bewering juist was, dan is het vreemd dat aardappelen niet tot de 'top 21' behoorden. Zoals de invoer van paarden echter duidelijk maakte, moet men de publieke verklaringen van Kronacker met een flinke dosis scepsis benaderen, zeker als ze cijfergegevens bevatten²¹⁴.

De niet-eetbare producten

Ten eerste vormden grondstoffen een groep niet-eetbare producten die een belangrijk deel van de missie-invoer uitmaakten. De twee meest ingevoerde grondstoffen waren fosfaat en steenkool. Fosfaten waren zeer belangrijk voor de landbouw. Ze werden in combinatie of ter vervanging van meststof gebruikt om de uitgeputte Belgische landbouwgrond vruchtbaarder te maken. Zoals we eerder zagen, waren de enorme graangewassen die de Duitsers ons nalieten niet enorm productief. Het kwam er dus op aan om deze productiebelemmering zo snel mogelijk het hoofd te bieden zodat de tegenvallende oogst van 1945 zich niet zou herhalen²¹⁵.

De Kronacker-missies sloegen er op twee jaar tijd (1945-1947) in om 454.190 ton te importeren. Daarmee was fosfaat goed voor 5,8 procent van de totale invoer die door de

²¹² ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 436, "Missions Economiques. Resultats generaux du premier semestre 1945", p. 3. Deze bron maakt gewaar van een totale graaninvoer van 540.337 ton in de eerste zeven maanden van 1945, dit lijkt fel overdreven aangezien de betrouwbaardere bronnen van hieronder het hebben over slechts 425.763 ton aan voedingsmiddelen in dezelfde periode. Waarschijnlijk is dit verschil te wijten aan het feit dat deze bron geen onderscheid maakt tussen de graanaankoop en de graaninvoer.

²¹³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948." 1 p.

²¹⁴ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, pp 1-4.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, pp 72-73.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 436, "Tableau recapitulatif des marchandises importées par les Missions Economiques Belges. Janvier à juillet (inclus)", 1 p.

²¹⁵ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 13-14.; NBB, *Jaarverslag*, 1944, pp 31-33.; *De Boer*, jrg. 52, 30 maart 1946, n° 13, p. 1.; *De Boer*, jrg. 52, 6 april 1946, n° 14, p. 1.

missies in die twee jaar gerealiseerd werd. Bovendien verdubbelde de absolute invoer van fosfaat ook in deze periode, en steeg haar relatieve aandeel in de totale missie-invoer van 5 procent in 1945 naar 6,3 procent in 1946²¹⁶. Toch waren de boeren niet tevreden. Volgende passage in *De Boer* geeft echter aan dat hun onvrede meer te maken had met de distributiecapaciteiten van Lalmand dan met de invoerresultaten van Kronacker. (...) *Tot daar de regeeringsverklaring. Schone woorden, maar wat is de werkelijkheid? (...) Nutteloze en verkeerde distributiemaatregelen voor stikstofmeststoffen, maar vrijlating van de fosforzuur-meststoffen op een ogenblik dat er dringende behoefte aan is en grote hoeveelheden uitgevoerd worden.* Deze bemerking werd aangevuld met de niet mis te verstane vingerwijzing: *Waar wij door ondervinding weten dat de Communistische Partij, in zake burgerlijke, democratische principes zoals vrijheid, verdeelende rechtvaardigheid, particulier initiatief, er zeer speciale interpretaties op nahoudt, is het niet overbodig een waarschuwend stem te laten hooren: boeren en tuinders, waakt op uw zaak*²¹⁷!

De meest ingevoerde grondstof, en het meest ingevoerde product *tout court*, was natuurlijk steenkool. Eens de nieuwbakken premier Achille Van Acker vanaf 12 februari 1945 een ‘steenkoolstrijd’ proclameerde, werd ook van Kronacker verwacht dat hij zijn duit in het zakje deed. Met maar liefst 498.826 ton in 1945 en 1.573.951 ton in 1946, was steenkool goed voor 26,6 procent van de totale missie-invoer tussen 1945 en 1947²¹⁸.

Wat de aankoop van steenkool betrof bestond er overigens een afwijkend internationaal systeem. In tegenstelling tot bij andere goederen, waarbij de missies eerst een toewijzing bij één van de Combined Boards dienden te verkrijgen, werden Kronackers medewerkers in geval van steenkool niet bij deze procedure betrokken. Aangezien het verslagen Duitsland over enorme steenkoolvoorraden beschikte, werd na VE-day een informele Europese organisatie opgericht die tot doel had de vrijgekomen Duitse steenkool ‘eerlijk’ onder de geallieerde mogendheden te verdelen. Het was diezelfde organisatie die de steenkoolbelangen van de Europese landen als één front in Washington ging verdedigen. In het Coal Commodity Committee van het Combined Raw Materials Board was er dus geen rechtstreekse vertegenwoordiging van de missies voorzien. Kronacker en zijn mannen werden pas later ingezet om de verkregen toewijzingen aan te kopen en naar België te verscheppen. Zelfs nadat het Combined Raw Materials Board eind 1945 ontbonden werd, zou deze Europese organisatie (die op 4 januari 1946 de officiële naam European Coal Organisation kreeg) de Europese steenkoolbedeling blijven overzien zolang Kronacker de missies leidde²¹⁹.

De Kronacker-missies stonden dus enkel in voor het aankopen en verscheppen van de overzeese steenkool die België werd toegewezen. Deze kwam voornamelijk uit de Verenigde

²¹⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p. Fosfaat-invoer door Kronackermissies (1945-1947): 148.804 ton in 1945, en 305.386 ton in 1946.

²¹⁷ *De Boer*, jrg. 52, 6 april 1946, n° 14, p. 1.

²¹⁸ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p.

²¹⁹ NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 20, juli-augustus (01/07) 1945, Vol. 2, n° 1-2, p. 8.; McKEE ROSEN (S.). *op. cit.*, pp 67-70, 189.; TAVERNIER (F.). *op.cit.*, p. 17.; EUROPEAN COAL ORGANISATION. “Agreement for the Establishment of the European Coal Organistaion” in *Library of Congress*, <http://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000004-0001.pdf>, geraadpleegd op 14 april 2015.

Staten en in mindere mate uit Groot-Britannië. Het ministerie van Economische Zaken was echter niet helemaal tevreden over de steenkool die door de missies werd ingevoerd. Verschillende malen werd er bij Kronacker op aangedrongen om te kijken naar het soort steenkool dat werd ingevoerd. Het ministerie betoogde namelijk dat het aandeel vetkool veel te laag was in de steenkoolvrachten die vanuit de VS aankwamen. Nochtans waren deze vetkolen broodnodig om de Belgische cokesproductie terug op gang te brengen²²⁰.

Ondanks dit kwalitatieve pijnpunt hebben de missies wel een enorm aandeel gehad in de steenkoolslag. Als de cijfers van de Nationale Bank kloppen, dan zou de European Coal Organisation België tussen 1945 en 1947 zo'n 5.327.000 ton steenkool hebben toegewezen. Bijgevolg zouden de missies verantwoordelijk zijn geweest voor de invoer van 39 procent (2.072.777 ton) van de totale steenkool die tussen 1945 en 1947 in België werd ingevoerd. Bovendien hebben de missies de steenkoolslag nog op een andere manier enorme diensten bewezen²²¹.

De schaarste aan hout* om mijngangen te stutten was ook een probleem dat de missies voorgeschoteld kregen. Ondanks het feit dat mijnhout* niet tot de 'top 21' behoorde, hebben we toch enkele bronnen die bevestigen dat de missies er een aanzienlijke hoeveelheid van hebben ingevoerd. Tavernier beweert zelfs dat er in 1945 meer dan 125.000 ton mijnhout* werd ingevoerd. Op zich kan dit getal kloppen; het is dan echter wel gissen naar de reden waarom het niet tot de 'top 21' behoorde. Ik ga mij er dan ook niet aan wagen om een getal te kleven op de hoeveelheid mijnhout* die er exact werd ingevoerd door de missies. Hier houden we het op de holle omschrijving: 'een behoorlijke hoeveelheid'²²².

Dit gebrek aan eenduidige cijfergegevens mag ons echter niet verhinderen om een woordje uitleg te geven bij de herkomst van het ingevoerde mijnhout*. Vooral Zweden en Finland bleken interessante landen om hout* uit te importeren. Het probleem stelde zich echter dat er in de officiële missieopdracht van 15 december 1944 (zie *Bijlage III*) geen plaats was voorzien voor de oprichting van een Scandinavische missie. Mede omwille van de nood aan mijnhout* werd er op 1 juni 1945 een toevoeging aan Kronackers officiële missieopdracht aangebracht zodat er ook naar Zweden een missiehoofd kon worden afgevaardigd²²³.

Ook in de VS werd uitgekeken naar hout* dat geïmporteerd kon worden om de Belgische mijngangen te stutten. De Amerikaanse aankopen waren wel merkbaar duurder dan de Scandinavische omwille van de langere zeeroute, en omdat de missies voor houtaankopen* moesten concurreren met de Amerikaanse papierfabrieken. Toch liet de Belgische afgevaardigde van de European Coal Organisation aan Kronacker weten dat de aankoop van Amerikaans mijnhout* kost wat kost verder gezet diende te worden als men het risico niet

²²⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1027, Brief van Liebaert aan Kronacker, 28 december 1946, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1027, "Note à monsieur le ministre. Charbon américain.", 17 december 1946, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1027, "Note pour le ministre." (van Buyse, Belgische afgevaardigde bij de European Coal Organization), 5 november 1946, 2 p.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 88.

²²¹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; NBB, *Jaarverslag*, 1946, p. 28.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, p. 23. Cijfers Nationale Bank: geen voor eerste semester 1945, gemiddeld 400.000 ton per maand voor de tweede semester van 1945 (=2.400.000 ton), 1.721.000 ton voor eerste semester 1946 en tenslotte 1.206.000 ton voor tweede semester 1946. Dit geeft een totaal van 5.327.000 ton.

²²² TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 15-16.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonrages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.

²²³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Buisseret aan De Smaele, 1 juni 1945, 1 p, Annexe "Note", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Kauch aan De Smaele, 26 mei 1945, 1 p.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 1 juni 1945, n° 33, p 354.

wou lopen de heropgestarte steenkoolindustrie stokken in de wielen te steken. Bovendien werd het Amerikaanse hout* niet enkel als mijnhout* ingevoerd. Ook voor de reparatie van spoorwegen en communicatiepalen werd er beroep op gedaan²²⁴.

Een groep grondstoffen die apart aan bod komt in de 'top 21' zijn textielgrondstoffen. Jute, wol en ruw katoen werden tezamen voor 95.991 ton in 1945 en 44.078 ton in 1946 ingevoerd. Deze drie textielgrondstoffen waren dus goed voor 1,8 procent van de totale missie-invoer tussen 1945 en 1946. Hoewel de gehele invoer van de drie textielgrondstoffen meer dan halveerde op een jaar tijd, bleven de onderlinge verhoudingen ongeveer gelijk. Gedurende twee jaar bleef ruw katoen koploper met een totaal van 63.961 ton, gevolgd door wol en jute met respectievelijk 45.330 en 30.778 ton. Dat de missie-invoer van textielgrondstoffen op een jaar tijd halveerde, moet overigens ook niet verbazen. Nadat het Combined Raw Materials Board op het einde van 1945 ontbonden werd, was het niet meer nodig om eerst een toewijzing te verkrijgen voor men textielgrondstoffen kon aankopen. Hiermee was het diplomatieke aspect van de missiewerkzaamheden voor een groot deel afgehandeld. De meest welvarende Belgische textielbedrijven konden bijgevolg terug zelf instaan voor de aankoop van hun benodigdheden. Deze vrijmaking van de internationale textielmarkt zette zich dus vanaf 1946 gestaag voort. Zo bewijst ook het feit dat er geen jute, wol of ruw katoen meer werd ingevoerd door de missies in 1947²²⁵.

Het lijkt er trouwens op dat de voorkeursbehandeling van de textielindustrie (op de steenkoolindustrie na werd er voor geen enkele andere sector zo veel inspanning geleverd door de missies) snel zijn vruchten afwierp. Vandeputte heeft het bij het rechte eind wanneer hij stelt dat de wolproductie en katoennijverheid reeds in 1947 haar vooroorlogse niveau benaderde door de enorme invoer van textielgrondstoffen die gerealiseerd werd. Gezien de grote Europese vraag naar textielgoederen (vooral Frankrijk) konden sommige textielfabrieken zelfs aan uitvoer denken. De regering stelde echter alles in het werk om deze exportdrang zoveel mogelijk te belemmeren. Zij zag de textielproductie net als speerpunt van haar *politique d'abondance* die erop gericht was de nationale markt overvloedig te bevoorraden. Ook in 1948, toen Kronacker zijn opdracht al lang had vervuld en zich terug op suiker was gaan toelagen, bleef de regering de textielsector een prominente plaats in het herstelbeleid geven. Zo bewijst de 16 miljard BEF aan staatssteun waar de textielbazen tot 1957 konden op rekenen²²⁶.

Bovendien voerden de missies niet enkel grondstoffen voor de nationale textielnijverheid in, de binnenlandse textielmarkt werd ook bevoorrad door afgewerkte textielproducten zoals kledij* en schoenen*. Reeds in april 1945 was men begonnen met de aankoop van Britse sweaters, maar ook de invoer van kleren uit Spanje werd onderzocht. Vooral in de eerste zeven maanden van Kronackers opdracht was de invoer van kledij* (1.424 ton) groter dan de invoer van textielgrondstoffen (840 ton). Daarna moet de verhouding vrij drastisch veranderd zijn aangezien er tegen het eind van het jaar 95.991 ton aan wol, jute en ruw katoen werd ingevoerd. In het licht van deze cijfers is het te verstaan dat Vandeputte het gebrek aan

²²⁴ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 71, 76.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 435, "Rapport de la division industrielle de la Mission économique belge de Washington sur la situation des achats au premier octobre 1945", p. 6.

²²⁵ McKEE ROSEN (S.). *op. cit.*, pp 67-70, 189.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948." 1 p. De invoer van textielgrondstoffen in 1945: jute 20.046 ton, wol 30.894 ton, ruw katoen 45.051 ton. De invoer van textielgrondstoffen in 1946: jute 10.732 ton, wol 14.436 ton, ruw katoen 18.910 ton.

²²⁶ VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, pp 16-17.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, p. 88.

grondstoffen in de eerste maanden na de bevrijding naar voren schuift als een van de vele bottlenecks die een nog sneller herstel van de textielsector in de weg stond. Toch was de beslissing van Kronacker (en de regering wiens invoerplannen hij uitvoerde) om in de eerste maanden de voorkeur te geven aan afgewerkte kledij* te begrijpen als we rekening houden met hoe hij de situatie zag. *Monsieur le président, mesdames, messieurs, sans doute vous rappelez-vous ces journées de décembre 1944. (...) L'offensive von Rundstedt se préparait, le ravitaillement était déficitaire, (...) le peuple manquait de vêtements, de souliers (...)*²²⁷. Op deze manier begon Kronacker zijn toespraak in de kamer op 4 december 1945. Het citaat geeft aan dat de schaarste aan kledij niet veel moest onderdoen voor de voedselproblematiek, althans in Kronackers ogen²²⁸.

Ook betreffende niet-eetbare producten is er een enorme lijst op te stellen van goederen of grondstoffen waarvan we weten dat de Kronacker-missies ze invoerden, maar waarvoor het bronnenmateriaal geen of weinig globale cijfergegevens bevat. Wat grondstoffen met betrekking tot de landbouw en/of industriële sector betreft, kunnen we alvast volgende producten vermelden: pyriet* (een ijzermineraal), kalium* (voor in meststof), Caoutchouc* (sap voor rubberproductie), cement* (bouw materiaal), asbest* (onder andere als bouw materiaal) en lood* (voor metaalproductie). Vooral lood* schijnt erg schaars te zijn geweest, want Jennen liet vanuit Washington weten dat de toewijzingen voor dit product erg moeilijk te bemachtigen waren. Hij geeft dan ook aan dat men zo veel mogelijk alternatieve metaalproducten moest voorzien in de invoerprogramma's die nog zouden volgen²²⁹.

Ook andere zeer specifieke industriële producten zoals *billes et roulements** (soort van mechanische scharnieren die gebruikt werden bij het bouwen en repareren van industriële machines) dienden ingevoerd te worden. Uit een telegram van 15 mei 1945 bleek echter dat de invoer van deze producten zware vertragingen zou oplopen aangezien de missie-afgevaardigden in Washington niet in staat waren om adequaat uit te leggen aan het Combined Production and Resources Board voor welke goederen men nu net toewijzingen nodig had. Jennen vroeg dan ook aan Osterrieth om zo snel mogelijk specialisten aan de missie in Washington toe te voegen die dit probleem konden verhelpen²³⁰.

Een andere belangrijke groep van niet-eetbare producten die niet in de 'top 21' voorkomen, zijn transportgoederen. Als we de cijfers mogen geloven die Kronacker op het einde van 1946 in de Kamer meedeelde, dan werden er op twee jaar tijd 12.375 vrachtwagens*, 6.000 treinwagons* en 300 locomotieven* door de missies ingevoerd. Op basis van enkele telegrammen in het archief van het Kabinet van de ministers van Economische Zaken kunnen we aannemen dat deze cijfers inderdaad vrij waarheidsgetrouw zijn. De toewijzingen voor deze goederen waarover men in de telegrammen communiceerde, komen ongeveer overeen met bovenstaande cijfergegevens. Bovendien kunnen we de cijfers op basis van het bronnenmateriaal nog van enkele interessante aanvullingen voorzien. Zo lijkt het er bijvoorbeeld op dat de invoer van locomotieven* en wagons* later op gang kwam dan die van

²²⁷ PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1945-1946*, n° 6, 4 december 1945, p. 68.

²²⁸ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan Janne, 3 april 1945, 1 p, Annexe "Commandes passées, Marchandises au Grand-Bretagne", 4 p.; ARA, *Archief van het Ministerie van Economische Zaken (AMEZ): Industriële bevoorrading, deelbestand "Missie Kronacker"*, (Voorlopige) n°124, "Chaussures importées", 27 januari 1947, 3 p.; VANDEPUTTE (R.). *op.cit.*, p. 16.

²²⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 436, "Tableau recapitulatif des marchandises importées par les Missions Economiques Belges. Janvier à juillet (inclus)", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan De Smaele, 31 maart 1945, 1 p, Annex "Télégramme n°125", 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1945-1946*, n° 6, 4 december 1945, pp 70-71, 76.

²³⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan Janne, 22 mei 1945, 1 p, Annexe "Télégramme n° 411", 1 p.

vrachtwagens*. Tevens zouden het totaal van 12.375 vrachtwagens*, die voornamelijk uit Canada afkomstig waren, ook voor een minderheid (2.585) uit Amerikaanse tractors* bestaan hebben²³¹.

---

²³¹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan De Smaele, 31 maart 1945, 1 p, Annex "Télégramme n°131", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief van Delobe aan De Smaele, 31 maart 1945, 1 p, Annex "Télégramme n°129", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432, Brief "Programme bloc d'achat aux Etats-Unis, locomotives, wagons" van Osterrieth aan De Smaele, 2 juni 1945, 1 p.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 71.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1946-1947, n° 6, 21 november 1946, p. 4.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, pp 149-150.

Hoofdstuk VII: De Kronacker-missies en het ‘economische mirakel’

Een globale analyse van de goederenimport

In het vorige hoofdstuk werd een selectie besproken van de goederen die door de Kronacker-missies werden ingevoerd. Voor het opstellen van een representatieve selectie deed ik voornamelijk beroep op een statistische bron die een overzicht beweerde te geven van de 21 goederen die het meest door de missies werden geïmporteerd. De enorme meerwaarde van deze bron zat in het feit dat er globale invoercijfers werden gegeven van de tonnages waarin deze goederen in 1945 en 1946 werden ingevoerd. Het vorige hoofdstuk had dan ook vooral tot doel om een idee te geven welke goederen werden ingevoerd, in welke hoeveelheden en waarom.

Het is ondertussen wel duidelijk geworden dat de ‘top 21’ niet 100 procent representatief is voor de gehele invoer die door de missies verwezenlijkt werd. Belangrijke goederen zoals mijnhout en eieren zijn er namelijk niet in opgenomen, terwijl schijnbaar minder belangrijke producten zoals palmnoten en pindaolie er wel deel van uitmaakten. Bovendien geeft de ‘top 21’ ook op een andere manier een heel vertekend beeld van de realiteit. Steenkool bijvoorbeeld is er als homogeen product in opgenomen en niet apart als bruinkool, antraciet, vetkool of andere soorten steenkool. Graan daarentegen is wel in aparte soorten in de ‘top 21’ opgenomen en dat terwijl de graansoort sorghum slechts voor 0,72 procent van de gehele missie-invoer tussen 1945 en 1947 goed was. Het zijn dit soort vaststellingen die ons eraan herinneren dat ook cijfergegevens, die een vals gevoel van objectiviteit geven, altijd met de nodige scepsis uit de archieven dienen opgevestigd te worden²³².

Het is omwille van deze redenen dat we de observaties van het vorige hoofdstuk moeten aanvullen met de informatie uit een andere statistische bron (*zie Bijlage IV*) om in dit deel een globale analyse te kunnen geven van de invoer die door de Kronacker-missies gerealiseerd werd. Deze tweede statistische bron bevat de maandelijkse tonnages die werden ingevoerd en geeft aan hoe eetbare en niet-eetbare goederen zich tegenover elkaar verhielden in deze invoer. Het nadeel is dan weer dat deze bron niets zegt over welke specifieke goederen ingevoerd werden. Zo is het in deze bron bijvoorbeeld volledig onduidelijk of veevoeder onder eetbare of niet-eetbare producten werd geplaatst²³³.

Wat direct opvalt bij het analyseren van deze tweede bron, is dat er alleen in het eerste semester van 1945 meer eetbare dan niet-eetbare producten door de missies werden ingevoerd. Vanaf juli 1945 nam de invoer van niet-eetbare producten duidelijk de bovenhand op de voedselinvoer. Enkel in juni 1946 werden de rollen nog eens eenmalig omgedraaid. Globaal gezien werden er van januari 1945 tot en met maart 1947 maandelijks gemiddeld 120.077 ton eetbare en 193.636 ton niet-eetbare producten ingevoerd. Voedsel vertegenwoordigde dus 36,7 procent en industriële goederen 59,1 procent van de totale missie-invoer²³⁴.

²³² ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p.

²³³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p.

²³⁴ *Ibidem*. De invoer van de Kronacker-missies van januari 1945 tot en met maart 1947: Totale invoer 8.840.729 ton, Voedsel-invoer 3.242.069 ton, Industriële invoer 5.228.176 ton, ‘Transfer’-invoer 370.484 ton.

Dat industriële goederen reeds na zes maanden het leeuwendeel van de invoer gingen uitmaken, lijkt moeilijk te rijmen met de ‘top 21’. In het vorige hoofdstuk zagen we namelijk dat slechts zes van deze 21 producten (palmnoten, wol, ruw katoen, jute, fosfaat en steenkool) niet-eetbaar waren. Hoe kan het dat er in totaal meer industriële producten werden ingevoerd als slechts een fractie van de 21 meest ingevoerde producten tot deze categorie behoorden?

Hiervoor kunnen verschillende verklaringen bedacht worden, maar de meest aannemelijke is van politieke aard. Het ‘top 21’-document werd namelijk opgesteld door Albert Housiaux (zie *Bijlage II*) de perschef van de missie in Brussel. Het lijkt dan ook aannemelijk dat deze ‘top 21’ een eerste maal werd opgesteld om in de pers verspreid te worden. Als dit het geval is, is het logisch dat enkele goederen in de ‘top 21’ doelbewust werden samengevoegd en andere doodgezwegen. Wat had de bevolking er namelijk aan om te weten dat chemische stoffen zoals kalium en pyriet eigenlijk meer werden ingevoerd dan gezouten paardenvlees? Zeker als dat laatste wel hetgene was wat ze op hun bord kregen! Zo goed als alle producten in de ‘top 21’ hadden een duidelijke functie: fosfaat werd aangehaald om de kritiek van de boeren het hoofd te bieden en palmnoten dienden als bewijs van het feit dat Kronacker er alles aan deed om de rijkdommen van Belgisch-Congo zoveel mogelijk aan te wenden²³⁵.

Dat de ‘top 21’ niet enorm representatief is voor de gehele invoer wordt nog maar eens duidelijk als we graan en steenkool, die omwille van hun logische link met de voedselcrisis en steenkoolslag wel degelijk het meest ingevoerd werden, van de ‘top 21’ wegdenken. De ‘top 21’ zou op deze manier slechts voor 14,3 procent representatief zijn voor de gehele missie-invoer in 1945, en voor 13,6 procent in 1946²³⁶.

Toch kunnen we op basis van de twee bronnen besluiten dat de bijdrage van de Kronacker-missies aan de voedselbevoorrading wijzigde tussen 1945 en 1947. Daar waar de schaarse scheepsruimte in het eerste semester van 1945 nog bijna uitsluitend voor voedselinvoer gebruikt werd –denk maar aan het schip dat op 15 april in Antwerpen aankwam en bijna tot de nok met graan gevuld was (zie p. 72)– veranderde de situatie daarna zeer snel. De nadruk verschoof van de invoer van ‘afgewerkt’ voedsel naar producten die de inheemse voedselproductie moesten stimuleren. Zoals we zagen, ging het relatieve aandeel van de graaninvoer ten opzichte van de totale invoer vrij drastisch naar beneden en ook de invoer van vetstoffen bleek min of meer te stagneren. Enkel de vleesinvoer nam toe in belang, maar zoals we zagen was dit eerder te wijten aan de trage werking van het Combined Food Board. Uiteraard moeten we er ook rekening mee houden dat er alsmear meer scheepsruimte vrijkwam, waardoor er in totaal meer kon worden ingevoerd. Tezamen was ‘afgewerkt’ voedsel (de 7 graansoorten, de 2 vetstoffen, de 3 vleesproducten en koffie uit de ‘top 21’) nog voor 35,8 procent van de missie-invoer goed in 1945, terwijl dat aandeel in 1946 terugviel tot 21,8 procent. Het aandeel van goederen ter bevordering van de inheemse voedselproductie daarentegen (fosfaat, veevoeder en vee) steeg van 8,1 procent in 1945 naar 8,7 procent in

---

²³⁵ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 62-63. Kronacker gaf aan dat bij veel mensen het idee leefde dat er te weinig vanuit Congo werd ingevoerd.

²³⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p. *Cijfergegevens*: ‘Top 21’-goederen zonder graan en steenkool in 1945 was 423.541 ton, totale missie-invoer 1945 was 2.970.058 ton. ‘Top 21’-goederen zonder graan en steenkool in 1946 was 655.649 ton, totale missie-invoer 1946 was 4.811.618 ton.

1946 (deze stijging is minder spectaculair, maar er zijn dan ook maar 3 dergelijke goederen opgenomen in de ‘top 21’)²³⁷.

Het eerste semester werd dus gekenmerkt door een soort van voedselhulp die we ook vandaag nog herkennen in oorlogsgebieden. De nadruk lag in eerste instantie op voeding die snel geconsumeerd kon worden en niet op duurzame voedselproductie. Ook bij de niet-eetbare goederen zagen we een gelijkaardige evolutie. De invoer van kledij kon de burgers onmiddellijk tegen de koude beschermen, terwijl de invoer van textielgrondstoffen pas later op gang kwam. Pas met meer beschikbare scheepsruimte vanaf juli 1945 werd er bij de missies echt werk gemaakt van invoer die gericht was op economische restauratie.

Dat wil echter niet zeggen dat de invoer van eetbare producten langzaamaan uitdoofde. Integendeel, de verhouding tussen eetbare en niet-eetbare producten en de aard van de voedselinvoer mocht dan wel veranderen, in absolute cijfers bleef de maandelijks voedselinvoer relatief stabiel van juli 1945 tot het eind van dat jaar. Vanaf januari 1946 tot en met maart 1947 daalde de absolute voedselinvoer wel gestaag, maar van een uitdovingseffect was nooit sprake. Dit hoeft ook niet te verbazen. Ten eerste bleven de rantsoeneringsstelsels in België zo goed als ongewijzigd tot maart 1947 en diende er dus een stabiel niveau van voedselinvoer te worden onderhouden. Daarenboven was België ook voor de oorlog voor een belangrijk deel van het buitenland afhankelijk geweest voor zijn voedselbevoorrading. Het volledig uitschakelen van voedselinvoer kon dus nooit de bedoeling zijn geweest²³⁸.

Een tweede vaststelling die zich opdringt bij het analyseren van beide bronnen, is dat er over een groot deel van de industriële invoer geen informatie wordt gegeven in de ‘top 21’. Zoals we reeds zagen, was de gehele ‘top 21’ niet erg representatief voor de totale missie-invoer, maar wat industriële goederen betreft is de foutmarge wel erg groot. Terwijl men op basis van de ‘industriële’ goederen (palmnoten, wol, ruw katoen, jute, fosfaat en steenkool) in de ‘top 21’ zou denken dat de industriële invoer tussen 1945 en 1947 slechts 35,1 procent van de totale invoer bedroeg, weten we op basis van de tweede bron dat de industriële invoer in werkelijkheid goed was voor 58,3 procent van de totale missie-invoer²³⁹.

Om een beeld te geven van de 23,2 procent (1.807.826 ton) industriële invoer waar op die manier geen informatie over wordt gegeven in de ‘top 21’, heb ik de ladingsaktes van november 1945 dieper geanalyseerd. Deze maand is niet zomaar gekozen. Met een invoer van 371.144 ton aan industriële goederen deed men alleen in maart 1946 beter. Van deze maand,

---

²³⁷ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p. Cijfergegevens: Invoer ‘afgewerkt’ voedsel in 1945 was 1.063.729 ton, totale invoer 1945 was 2.970.058 ton en de gezamenlijke invoer van fosfaat, vee en veevoeder was 241.797 ton. Invoer ‘afgewerkt’ voedsel in 1946 was 1.048.422 ton, totale invoer 1946 was 4.811.618 ton en de gezamenlijke invoer van fosfaat, vee en veevoeder was 420.483 ton.

²³⁸ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p.; HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *op.cit.*, p. 237.

²³⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p. Cijfergegevens: Totale invoer 1945-1947 was 7.781.676 ton, de invoer van ‘industriële’ goederen uit de ‘top 21’ (1945-1947) was 2.731.986 ton, de invoer van alle industriële goederen (1945-1947) was 4.539.812 ton.

toen een maximale industriële invoer van 423.791 ton bereikt werd, vond ik echter geen ladingsaktes in het archief terug²⁴⁰.

Waar reeds in het vorige hoofdstuk werd op aangestuurd, wordt door deze bronnen bevestigd: de industriële invoer werd gedomineerd door allerlei industriële grondstoffen zoals silicone, nitraat, kopal, silicium, en verschillende metaalertsen. Ook brandstoffen zoals kerosine, terpentine, cilinderolie en motorolie waren prominent aanwezig op de ladingsaktes. Tenslotte werd er ook wat scheepsruimte voorzien voor allerlei goederen die voor de heropbouw van de transportinfrastructuur werden ingevoerd. Naast de locomotieven, wagons en vrachtwagens die reeds besproken werden, kwamen er ook auto-onderdelen, treinonderdelen en spoorwegdwarsbalken in Antwerpen aan²⁴¹. Deze industriële grondstoffen leken goed te beantwoorden aan de industriële sectoren wiens productie de Belgische regering graag zo snel mogelijk zag hervatten. In een memorandum dat Kronacker op 24 januari 1945 aan Joseph Grew (vervangende *Secretary of State* van de VS) gaf, werd duidelijk aangegeven welke weg de Belgische regering met de missie-invoer uit de VS wou inslaan. *Imports of ore, oil, wool, cotton and other essential raw materials would allow the resumption of work in the following industries: Steel (3 million tons of finished steel a year), Glass (window and pane), Cement, Chemicals, Engineering (repairs of rolling stock, locomotives, railroad, bridges, etc...), Textiles (wool, cotton, rayon,...)*²⁴².

De grote afwezigheid in de industriële invoer zijn productiemiddelen. Als het over machinerie ging, dan zijn het toch meestal onderdelen zoals *pneus, pièces détachées, of repair parts and tires* die genoemd werden. Zelden ging het over echte kapitaalgoederen die centraal staan in het industriële productieproces. Dat de *équipements industriels divers* en *farm machinery* die toch soms door de missie van Washington verscheept werden niet enorm van belang waren, blijkt ook uit het feit dat er weinig gedetailleerde informatie te vinden is over welke machines het precies ging. Bovendien is de kwantiteit van dergelijke invoer ook verre van indrukwekkend te noemen. Met een sporadische aankoop van 1.500 ton *machines outils* leek het niet de bedoeling om het industriële kapitaal van België een totaal nieuw gezicht te geven²⁴³.

Deze vaststelling lijkt goed te beantwoorden aan het beeld dat in de bestaande historiografie naar voren komt. Het ‘economische mirakel’ waarmee men de indrukwekkende economische groei van België in de directe naoorlog vaak aanduidt, was volgens een aantal historici te wijten aan het feit dat verschillende industriële sectoren zeer snel hun vooroorlogse productieniveau bereikten. Consumptie en productie stonden centraal in de *politique d’abondance* die Van Acker ging voeren. De nadruk op grondstoffen in de invoer mag dan ook niet verbazen. Het industriële kapitaal was zo goed als ongedeerd uit de oorlog gekomen en het kwam er dus op aan de industriële machine terug op gang te krijgen door ze van voldoende grondstoffen en energie (steenkool) te voorzien. Investerings in nieuwe en dure kapitaalgoederen leken een snelle hervatting van de productie te belemmeren. Men koos er dus vooral voor om het beperkt aantal gehavende machines zo snel mogelijk te repareren en niet volledig door een nieuwe generatie te vervangen. Dezelfde historici menen ook dat deze eenzijdige nadruk op grondstoffen ervoor gezorgd heeft dat het ‘Belgische mirakel’ niet

²⁴⁰ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.” 1 p.

²⁴¹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456, *passim*.

²⁴² UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. “Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. Europe” in *University of Wisconsin Digital Collections*, pp 86-87, <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=article&did=FRUS.FRUS1945v04.i0007&id=FRUS.FRUS1945v04&isize=L>, geraadpleegd op 18 april 2015.

²⁴³ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 435, “Rapport de la division industrielle de la Mission économique Belge de Washington sur la situation des achats au première octobre 1945”, pp 9-31.

bijster lang geduurd heeft. Toen het Marshallplan vanaf 1948 in werking trad, werd duidelijk dat België met de snelle reanimatie van haar vooroorlogse economie op het verkeerde paard had gewed. Verschillende Belgische sectoren (steenkol, textiel) bleken snel niet meer concurrentieel te zijn met die van andere Europese landen, waar men wel de weg richting industriële modernisering had ingeslagen²⁴⁴.

Een andere onbeantwoorde vraag die men uit de literatuur kan destilleren, luidt als volgt: in welke mate heeft de invoer van afgewerkte consumptiegoederen bijgedragen tot het ‘economische mirakel’? Het kan toch niet zijn dat de invoermissies enkel onrechtstreeks via de invoer van allerlei grondstoffen hebben meegeholpen aan de creatie van een *économie d’abondance*. Volgens Veraghtert moeten er ook allerlei consumptiegoederen en luxeartikelen vanuit de VS zijn ingevoerd om de interne Belgische markt overvloedig te bevoorraden²⁴⁵.

Uit de bronnen blijkt dit op het eerste gezicht niet af te leiden. We zagen wel al dat men in het eerste semester van 1945 meer kleding dan textielgrondstoffen had weten in te voeren, maar hiermee had men veeleer de bedoeling gehad om aan de directe levensbehoeften te beantwoorden. Van een overvloedige aanbodeconomie en luxe-invoer kon toen nog geen sprake zijn.

Toch lijkt het erop dat de missies vanaf 1946 inderdaad meer consumptiegoederen gingen invoeren vanuit de VS. Een opvallend voorbeeld van luxe-invoer waarin de missies een aandeel hadden, zijn Harley-Davidson motors. Reeds in april 1946 kreeg Kronacker vanuit Brussel de vraag om deze motors bij gelegenheid naar Antwerpen te verschepen. In de concrete handelstransactie hadden de missies geen deel. Een privéhandelaar uit Brussel had, nadat hij een goedkeuring had gekregen van de Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen, de motors van een New Yorkse fabriek gekocht. Enkel voor de verscheping ervan werd beroep gedaan op de Kronacker-missies, voor het overige was de handel van motors zo goed als volledig vrijgemaakt²⁴⁶.

Op deze manier kunnen we begrijpen waarom de econoom Kindleberger zich er in 1947 over verbaasde dat hij zoveel Cadillacs in het Brusselse straatbeeld zag. Waarschijnlijk werden ook deze luxewagens via een private handelsovereenkomst in België ingevoerd. Of ze al dan niet opdoken in de statistieken van de missies hing af van de plaats van herkomst. Eens men de Belgische scheepvaart vanaf juni 1946 terug vrij had gemaakt, kon men alle goederen die niet meer aan restricties (Combined Boards, Belgische rantsoeneringsstelsels en maximumprijzen) onderhevig waren, in principe vrij invoeren na goedkeuring van de Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen. Het enige probleem stelde zich wanneer het vrijgemaakte Belgische schepenverkeer de plaats van waaruit men de desbetreffende goederen importeerde weinig of nooit aandeel. In dat geval moest er nog wel beroep gedaan worden op de diensten van Kronacker om bij andere landen de nodige scheepsruimte te verkrijgen. De vrijgemaakte Belgische koopvaardijvloot frequenteerde voornamelijk bestemmingen dicht bij huis (zoals Groot-Brittanië), omdat ze niet over schepen beschikte die geschikt waren voor trans-Atlantisch transport. Voor zo goed als alle invoer vanuit de Verenigde Staten moest dus nog de hulp van de missies worden ingeschakeld²⁴⁷.

Toch zijn dergelijke voorbeelden van vrijhandel, waarbij de Kronacker-missies enkel het transport moesten voorzien, vrij schaars in het archief terug te vinden. Het lijkt erop dat deze ondersteunende functie meer werd vervuld nadat Kronacker de regering verlaten had. Dat zou

²⁴⁴ CASSIERS (I.), DE VILLE (P.) & SOLAR (M.P.). *op. cit.*, pp 180-182.; VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, pp 70-72.; COOLSAET (R.). *op.cit.*, pp 343-344.; MOMMEN (A.). *op.cit.*, pp 89-92.

²⁴⁵ VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, pp 70-72.; BAUDHUIN (F.). *Histoire économique...*, p. 54.

²⁴⁶ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1030, Brief van Van Den Durpel aan Housiaux, 1 april 1946, 1 p.

²⁴⁷ KINDLEBERGER (C.P.). *op.cit.*, pp 230-244.; TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 85-86, 147-148.

op zijn minst verklaren waarom de industriële invoer van de missies weer enorm begon toe te nemen na maart 1947 (zie *Bijlage IV*). Waarschijnlijk werd de Belgische markt dus pas met afgewerkte consumptiegoederen overspoeld toen Moens de Ferning het roer van Kronacker overnam. Deze technocraat werd namelijk met de opdracht belast om de werkzaamheden van de missies zo snel mogelijk tot een einde te brengen en de gehele invoer weer aan de privéhandel te laten. De hoge invoercijfers die hij kon voorleggen, waren dus enerzijds te wijten aan het feit dat hij alle gedane staatsaankopen zo spoedig mogelijk in België moest zien te krijgen. Anderzijds moest hij de privéhandelaars in de missies zien te integreren om het aandeel van de Belgische staat in het trans-Atlantische goederentransport geruisloos te elimineren. Vrijhandel herwon haar plaats na de Tweede Wereldoorlog dus niet naast de missies, maar net in en dankzij de missies²⁴⁸.

Tenslotte moet er nog iets gezegd worden over de derde soort invoer die op de grafiek in *Bijlage IV* te zien is. Deze ‘transfer’-invoer betrof de import die door de missies verscheept werd ten behoeve van een derde partij. Deze derde partij was geen privépersoon maar een internationaal erkende organisatie zoals de UNRRA. Zo verscheepte de missie van Londen ergens in het tweede semester van 1945 bijvoorbeeld een aantal babyflesjes en andere hulpgoederen naar Antwerpen voor rekening van het UNRRA. Door ongebruikte scheepsruimte op die manier af te staan aan het UNRRA zorgde Kronacker ervoor dat België op een goed blaadje bleef bij deze internationale hulporganisatie. Het maandelijks aandeel van deze ‘transfer’-invoer oversteeg nooit meer dan 30.000 ton én voor de totale invoer die door de missies op 27 maanden verwezenlijkt werd, was dit soort invoer slechts goed voor 4,2 procent goed²⁴⁹.

Het financieel-diplomatiek aspect van de missies

Zoals eerder aangegeven, had de regering in Londen al een Mutual-Aid Agreement gesloten met de VS op 16 juli 1942. Ook met Canada en Groot-Brittannië zouden dergelijke overeenkomsten afgesloten worden nog voor België bevrijd werd. Ondanks het feit dat het duidelijk om bilaterale financiële overeenkomsten ging, was er toch een gemeenschappelijke basis te ontwaren in al deze afzonderlijke verdragen. Die gemeenschappelijke basis kunnen we het best omschrijven als het Lend-Leasesysteem, naar het ‘oerverdrag’ tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten van 11 maart 1941. Dit systeem werd uitgedacht door de Amerikaanse advocaat Oscar S. Cox, en in essentie kwam het erop neer dat alle landen die een dergelijk verdrag sloten elkaar ervan verzekerden alle goederen en diensten die nodig waren om de oorlog te winnen onderling te verlenen zonder dat daar een financiële tegemoetkoming tegenover stond. Roosevelts befaamde analogie om dit systeem aan de pers uit te leggen was de volgende: als het huis van mijn buurman in brand staat en hij vraagt om een tuinslang, dan verwacht ik die tuinslang terug eens de brand geblust is en niet dat hij ze

²⁴⁸ BOURGEOIS (P.). *op.cit.*, p. 21; ANONIEM. “Vers le fin du Ministère des Importations?” in: *Drapeau Rouge*, 08.08.46.; *De Boer*, jrg. 53, 22 maart 1947, n° 12, p. 1.

²⁴⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n°445, Brief van Kauch aan Janne, 16 juli 1945, 1 p, Annex “Exportable Relief Supplies”, 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex “Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948.”1 p. De invoer van de Kronacker-missies van januari 1945 tot en met maart 1947: Totale invoer 8.840.729 ton, ‘Transfer’-invoer 370.484 ton.

vergoedt. Dit voorbeeld geeft aan dat er dus wel van een zekere reciprociteit werd uitgegaan zonder daaraan financiële gevolgen te koppelen²⁵⁰.

Dat was echter de theorie, in praktijk kreeg het Lend-Leasesysteem vaak een veel minder solidair cachet. Ten eerste had de toepassing van de Belgische verdragen met Groot-Brittannië en Canada niet veel meer om het lijf dan de soldijbetaling van Britse en Canadese troepen die op Belgische bodem gestationeerd waren na de bevrijding. Deze dienst vanwege België aan deze twee landen werd overigens voor meer dan de helft terugbetaald aan België. Dit was dus in tegenspraak met de geest van het Lend-Leasesysteem waarbij financiële vergoedingen niet verplicht waren. België deed dus een erg goede zaak met het betalen van de soldij. Niet alleen omdat een groot deel van de terugbetalingen op 8 november 1945 in Pond en Canadese dollars gebeurden – en ze België dus voorzagen van belangrijke buitenlandse deviezen – , maar ook omdat de rechtstreekse betaling van buitenlandse soldij in Belgische Frank ervoor gezorgd had dat de Britse en Canadese soldaten in België consumeerden. Al kan dat laatste niet eenzijdig positief geëvalueerd worden. Na verloop van tijd brachten de extra bankbiljetten die door de buitenlandse troepen in omloop kwamen de monetaire sanering van Gutt in gevaar²⁵¹.

Wat de VS betrof, werden Lend-Leaseverrichtingen veel ruimer geïnterpreteerd en toegepast dan enkel met betrekking tot soldijbetalingen. Het is ironisch om te zien dat een systeem waarbij terugbetaling in principe uit den boze was, net aanleiding gaf tot het minutieus bijhouden van de rekeningen langs beide kanten. Goederen of diensten die België ten goede kwamen, werden Lend-Leaseprestaties genoemd én goederen of diensten die de VS ten goede kwamen, werden Reverse Lend-Leaseprestaties genoemd. Het was voor elk land dan ook zaak om de verkregen ‘gunsten en geschenken’ in evenwicht te houden met wat men zelf gaf²⁵².

Toen president Truman op 2 september bij het einde van de oorlog verklaarde dat alle Lend-Leaseakkoorden werden opgezegd, leek België bedrogen uit te komen. De 1.410.375 ton invoer die de missies tot dan toe hadden verwezenlijkt, viel maar voor 53 miljoen dollar onder het Amerikaanse Lend-Leaseregime. Tezamen met de wapenleveringen ter waarde van 5 miljoen dollar die de Amerikanen aan Congo hadden gedaan, bereikte de Lend-Leaseprestatie dus slechts 58 miljoen dollar. De prestaties die de Belgen daarentegen onder Reverse Lend-Lease aan de VS hadden gedaan, bereikten een waarde van maar liefst 177 miljoen dollar. De Belgische regering beseftte dat ze nooit helemaal in harde munt zou vergoed worden voor deze discrepantie, maar een ‘cadeau’ van meer dan 120 miljoen dollar aan de VS vond men toch ook te genereus. Kronacker, Gutt (die geen lid meer was van de regering!) en Spaak werden dus naar de VS gestuurd om te zien wat er mogelijk was met het oog op ‘terugbetaling’, wat daar ook onder verstaan mocht worden²⁵³.

Na enkele weken van zwaar onderhandelen kon het triumviraat toch met enkele resultaten naar België terugkeren. Ten eerste had de VS ervoor gezorgd dat enkele goederen die in juli en augustus naar België verscheept werden met terugwerkende kracht onder het Lend-Leaseregime vielen. Concreet wil dit zeggen dat 20 miljoen dollar aan goederen niet diende betaald te worden. De VS kende België ook een Lend-Leasekrediet toe van 42 miljoen dollar en een ander aankoopkrediet ter waarde van 45 miljoen dollar. Dit laatste krediet kon wel

²⁵⁰ TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 8-10.; KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 161-162.; AMERICAN SOCIETY OF INTERNATIONAL LAW. *op.cit.*, pp 222-225.; ARA, *Notulen van de ministerraad*, 6 juli 1944, n° 306, p. 216.; VAN DER WEE (H.) & VERBREY (M.). *op.cit.*, p. 432.

²⁵¹ TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 125-127.; VAN DER WEE (H.) & VERBREY (M.). *op.cit.*, p. 428-429.

²⁵² KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 161-162.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, pp 43-47.

²⁵³ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours*, pp 43-47.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 9-10.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n°433, Brief van Brismé aan De Smaele, onbekende datum, 1 p, Annex “Situation financière des Missions à la date du 30/09/45”, 1 p.; ANONIEM. “Conseil de cabinet” in: *Drapeau Rouge*, 31.08.45.

enkel gebruikt worden om overschotten op te kopen van Amerikaanse troepen die in Europa gevestigd waren. Het kon dus niet door de missies aangewend worden. Tenslotte had men België ook een goedkope dollarlening bij de Export-Import Bank toegestaan. Al deze financiële voordelen moesten de enorme oorlogsinspanning van de Belgen min of meer compenseren²⁵⁴.

Het Lend-Leasekrediet van 42 miljoen dollar was niet enorm, maar beter dan niets. Toch konden de missies dit krediet niet voor eender welke aankoop gebruiken. Voor goederen die onder het Lend-leaseregime vielen, moest men eerst een toewijzing van de Combined Boards krijgen, en zelfs dan bepaalde de Amerikaanse overheid nog of verkoop ervan aan België wel *vital to the defense of the United States of America*²⁵⁵ was. Natuurlijk was dit een heel rekbaar criterium waardoor vooral goederen die men in de VS kon missen onder het Lend-Leaseregime konden worden aangekocht. Zo werden er zelfs in februari 1947 nog 560 lichte vrachtwagens onder Lend-Lease aangekocht, terwijl men voor de aankoop van textielstoffen reeds in mei 1945 met echte dollars moest betalen. Uiteindelijk zou men de Amerikanen in oktober 1946 zelfs zo ver krijgen om het andere aankoopkrediet, dat enkel betrekking had op de legerstocks voor een bedrag van 11,5 miljoen, om te zetten in algemene dollardeviezen die voor de aankoop van alle goederen geldig waren. Op deze manier beschikte België over extra dollars die door de missies konden worden aangewend²⁵⁶.

Het enorme financieel-diplomatiek aspect van de haven van Antwerpen was cruciaal voor de compensaties die België van de VS kreeg. De Antwerpse haven (en in mindere mate ook die van Gent) was namelijk de voornaamste reden waarom het Reverse Lend-Leasebedrag zo hoog was in oktober 1945. Het gebruik van de haven door de Amerikanen werd gezien als een dienst die België leverde aan de gemeenschappelijke oorlogsvoering en viel dus onder het Reverse Lend-Leaseregime. Als Veraghtert dus stelt dat het militaire gebruik van de havens België van belangrijke dollardeviezen voorzag, dan heeft hij gelijk, zij het op een indirecte manier. De Amerikanen hebben nooit in harde munt betaald voor het gebruik van de Antwerpse haven. Ze hebben de Belgen wel met dollarkredieten gecompenseerd die als Amerikaanse deviezen dienst konden doen. Het belangrijkste aspect van dit hele Lend-Lease en Reverse Lend-Leaseverhaal is dat er dus wel degelijk 'handel' werd gedreven tijdens de directe naoorlog, maar dat geen van beide partijen graag kostbare dollars op tafel legde voor deze transacties. Dankzij de kredieten van het Lend-Leasesysteem konden de monetaire transacties op papier worden bijgehouden, zonder dat daar echte dollars moesten tegenover staan. Eigenlijk had België met de haven van Antwerpen dus een soort cheque in handen die vaak handig gebruikt kon worden bij de aankoop van goederen in de VS. Toch mag men de bruikleen van de Antwerpse haven niet alleen verantwoordelijk houden voor het hoge Reverse Lend-Leasebedrag. Ook verschillende andere diensten - zoals het vrije gebruik van binnenlandse waterwegen en spoorwegen (indien reeds hersteld) door Amerikaanse troepen - werden onder het Reverse Lend-Leaseregime verleend. Goederenuitvoer van België naar de VS was logischerwijze schaarser, al moeten we erop wijzen dat Belgisch-Congo enkele belangrijke bijdragen leverden in dit verband (bijvoorbeeld kinine). Tenslotte had de

²⁵⁴ LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., Extraits de Discours, pp 43-47.; UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. *op.cit.*, pp 111-112.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 73.

²⁵⁵ AMERICAN SOCIETY OF INTERNATIONAL LAW. *op.cit.*, pp 222-225.

²⁵⁶ TAVERNIER (F.). *op.cit.*, pp 118-120.; ARA, AMEZ: *Industriële bevoorrading, deelbestand "Missie Kronacker"*, (Voorlopige) n°130, "Distribution des Produits textiles importés par la Mission Economique pour le compte de L'Etat.", onbekende datum, 3 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n°1029, "Note à Monsieur le chef de cabinet", 7 februari 1947, 2 p.

Belgische regering de Amerikaanse troepen ook van een aanzienlijke hoeveelheid groenten en fruit voorzien, en ook deze ‘gift’ werd als een Reverse Lend-Leasetransactie neergepend²⁵⁷.

De vraag blijft natuurlijk: hoe betaalden de missies de goederen die niet onder het Lend-Leaseregime vielen? Zoals reeds aangegeven, bleef een groot deel (misschien wel het grootste deel?) van de aankopen buiten het Lend-Leaseregime. Voor deze goederen moest er wel degelijk worden betaald. Hoe ging dit in zijn werk?

Ten eerste werden de benodigde dollars voor de missieaankopen door de Belgische Schatkist voorgesloten onder toezicht van het ministerie van Financiën. De terugbetaling van deze voorschotten hing af van twee afzonderlijke organismen. Voor de industriële invoer had men binnen het ministerie van Economische Zaken een *Dienst voor Onderlinge Hulpverlening* (DOH) opgericht, en voor de voedselinvoer werd het reeds aangehaalde OCRA, dat afhing van het ministerie van Ravitaillering, met deze taak belast. Beide organismen hadden nog andere verantwoordelijkheden: het DOH stond onder andere in voor de opvolging van alle Lend-Leasetransacties en het OCRA hield zich bezig met transitohandel, maar de hoofdbekommernis van beide organismen was financieel van aard. Zij moesten ervoor zorgen dat de goederen die door de missies werden ingevoerd, verdeeld werden over binnenlandse kopers, en dat het bedrag van deze binnenlandse doorverkoop zo spoedig mogelijk geïnd werd²⁵⁸.

Natuurlijk werd de binnenlandse doorverkoop niet in dollar maar in Belgische Frank afgehandeld. De werkzaamheden van het OCRA en DOH mogen er dan wel voor gezorgd hebben dat de Belgische begroting na verloop van tijd in evenwicht was, de uitgegeven dollars was men voorgoed kwijt. Kronacker zelf leek zich bewust van het feit dat men zuinig met dollars moest omspringen. (...) *attirent l'attention des services sur le fait que nous sommes à court de dollars et de pesos, que la préférence doit donc être donnée à des achats en livres ou en francs belges (Congo), que, pour citer un exemple, même si le public préfère le café du Brésil au café du Congo, le café doit être acheté là où il peut être obtenu contre francs belges*²⁵⁹. Dit schreef Kronacker aan de eerste minister tijdens de compensatie-onderhandelingen van september 1945. Hij geeft hiermee aan dat de voorgesloten dollars niet zullen volstaan als de missie in Washington dergelijke, grote hoeveelheden goederen moest blijven aankopen²⁶⁰.

Over de totale dollarwaarde van de invoer die buiten het Lend-Leaseregime verwezenlijkt werd, kan ik weinig zinvolle cijfers meegeven. Men mag ook niet vergeten dat de taak van de missies zich alsmaar meer ging beperken tot het voorzien van transport. De goederen die na goedkeuring van de *Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen* werden aangekocht door privépersonen vielen eveneens buiten het Lend-Leaseregime. De missies kwamen echter niet tussenbeide bij de betalingen van dit soort goederen, die gebeurden enkel en alleen met privékapitaal. Het zou dus fout zijn om het totaal aan uitgegeven dollars te berekenen door de totale transactiewaarde van de missies in mindering te brengen met de Lend-

²⁵⁷ UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. *op.cit.*, *passim.*; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1945-1946, n° 6, 4 december 1945, p. 73.; VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, p. 69.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.2., onbekende toespraak, 18 p.; NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 20, Oktober (01/10) 1945, Vol. 2, n° 4, p. 133.

²⁵⁸ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1031, Brief van Brismé aan Legrand, 7 maart 1947, 1 p, Annex " Situation provisoire des Missions Economiques Belges. Au 31 december 1946.", pp 2-5.; NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 20, Oktober (01/10) 1945, Vol. 2, n° 4, pp 133-134.; NBB, *Jaarverslag*, 1945, pp 7-11.

²⁵⁹ ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 460, "Memorandum pour le premier ministre", 29 september 1945, p. 4.

²⁶⁰ NBB, *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, Jrg. 22, November (01/11) 1947, Vol. 2, n° 5, pp 195-197.; PHB, *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1947-1948, n° 21, 22 januari 1948, pp 9-17.

Leaseverrichtingen. Dit gebrek aan cijfergegevens mag ons er echter niet van weerhouden om te concluderen dat de missies dus wel degelijk een impact hebben gehad op de Belgische voorraad aan dollardeviezen. In het licht van het Marshallplan dat enkele maanden nadat Kronacker zijn opdracht voor bekeken hield, in werking trad en maar in beperkte mate betrekking had op België, is het interessant om in een verder onderzoek na te gaan hoeveel dollar de missies nu exact 'gekost' hebben²⁶¹.

---

²⁶¹ TAVERNIER (F.). *op. cit.*, pp 134-139.; VERAGHTERT (K.). *op.cit.*, pp 70-74.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1031, Brief van Brismé aan Legrand, 7 maart 1947, 1 p, Annex " Situation provisoire des Missions Economiques Belges. Au 31 decembar 1946.", pp 2-5.

Conclusie

Deze thesis moet er eerst en vooral voor gezorgd hebben dat de lezer begreep in welke mate de problemen in de reconstructieperiode onderling verbonden waren. Naast de fysieke schade die België tijdens de Tweede Wereldoorlog had geleden, werd de regering Pierlot nog met een hele boel andere economische problemen geconfronteerd toen ze naar België terugkeerde. Naast een welig tierende zwarte markt, monetaire inflatie en een groot gebrek aan steenkool was er ook een heuse voedselcrisis bij de bevrijding van België waar te nemen.

Deze voedselschaarste had verschillende oorzaken en België was zeker niet het enige land dat ermee geconfronteerd werd. De Belgische politiek had reeds eind jaren '30 begrepen dat een nieuw mondiaal conflict dat op het Europese continent zou worden uitgevochten geen onmogelijke gedachte was. Om de burgerbevolking toch enigszins te sparen in het geval dat België meegesleept zou worden in de krijgsverrichtingen, werden op vlak van bevoorrading talloze voorbereidingen getroffen. De reorganisaties van het ministerie van Ravitaillering mochten uiteindelijk niet baten, want toen de Nazi's België op 10 mei binnentrokken, werd de Belgische regering zo goed als volledig buitenspel gezet. Ook de Duitse bezetter had er natuurlijk geen voordeel bij om de Belgische bevolking te laten verhongeren. Met het NLVC en Winterhulp werd een minimale inspanning gedaan om sociale onrust te voorkomen. Toch hadden de nazi's de Belgische landbouwproductie vooral ter ondersteuning van de eigen oorlogsinspanningen aangewend. Gedurende vier lange bezettingsjaren werd België omgevormd tot de graanschuur van Hitlers troepen. Ondertussen deed de regering in Londen er alles aan om bij de bevrijding een antwoord klaar te hebben op de scheve landbouwsituatie die op deze manier in België ontstaan was. Spijtig genoeg verwees de regering Pierlot alle bevoorradingsvorbereidingen van CEPAG naar de prullenmand eens België daadwerkelijk bevrijd werd. De rationele en langzame transitie van de collaborerende bevoorradingsinstellingen naar een nieuw gecentraliseerd ministerie van Ravitaillering dat de CEPAG had voorgesteld, liet men links liggen. Pierlot zond een duidelijk statement ten aanzien van collaborateurs door helemaal *tabula rasa* te maken met de NLVC-structuur. Deze emotionele beslissing had echter desastreuze gevolgen voor de interne verdeling van de bevoorradingsgoederen én het dagelijkse dieet van de doorsnee Belg was in de eerste maanden na de bevrijding dan ook schraler dan ooit tevoren.

De nieuwbakken minister van Ravitaillering, Léon Delsinne, kreeg de ondankbare taak om het nieuwe bevoorradingssysteem van de grond af op te bouwen, maar al snel werd duidelijk dat de voedselproblematiek te hardnekkig was om door één persoon te worden uitgeroeid. Pierlot deed beroep op de diensten van Paul Kronacker om zich bezig te houden met de invoer van buitenlandse bevoorradingsgoederen. Het buitenlandse aspect van de Belgische voedselbevoorrading werd ook door de CEPAG in Londen voorbereid, maar een al te naïeve hoop op internationale samenwerking maakte deze commissie blind voor de bittere realiteit. Het was dan ook voornamelijk omwille van het feit dat de SHAEF haar bevoorradingbelofte aan België niet kon nakomen in de eerste maanden nadat het Belgische grondgebied bevrijd werd, dat Pierlot Kronacker met een hele duidelijke opdracht aan zijn regering toevoegde.

Natuurlijk was het niet alleen de economische en internationale context die de oprichting van buitenlandse handelsmissies onder leiding van Paul Kronacker mogelijk maakte. Ten eerste moeten we er op wijzen dat de Tiense suikerbaron reeds voor de Tweede Wereldoorlog een enorm contactennetwerk wist uit te bouwen in tal van milieus. Niet alleen in de zakenwereld, maar ook in belangrijke politieke, academische en militaire kringen wist men wie Kronacker was. Toen Kronacker tijdens de oorlog in Londen werd aangesteld als militair-attaché van de Belgische regering, kon hij ook de nodige diplomatieke capaciteiten verwerven. Bovendien was Kronacker in 1939 als senator voor de Liberale Partij verkozen. Dit voorzag hem van een zekere politieke legitimiteit, hetgeen broodnodig was om de wankele regering Pierlot nog van

enige stabiliteit te voorzien. Enkele weken voordat de benoeming van Kronacker op 15 december 1945 officieel bekend werd gemaakt, had de Wetstraat nog op haar grondvesten gedaverd. In de nasleep van de kwestie rond de ontwapening van het verzet had de communistische partij de regering Pierlot verlaten. De KPB deed er alles aan om erkend te worden als dé stem van het verzet en vroeg openlijk om het aftreden van de conservatieve regering Pierlot die volgens haar geen enkele legitimiteit in het bevrijde België genoot. Ook met dit gegeven moet men rekening houden als men Pierlots keuze voor Kronacker analyseert. Het smeuge ontsnappingsverhaal van Kronacker dat in het derde hoofdstuk uitgebreid werd neergeschreven, probeerde Pierlot slim uit te spelen om het negatieve imago van zijn regering enigszins om te keren.

Ook de persoonlijke keuze van Kronacker om de opdracht te aanvaarden, werd uitgebreid geanalyseerd. Het viel op dat hij zich niet zomaar door Pierlot liet verleiden om op diens aanbod in te gaan. Bewust van de moeilijkheden waarmee hij als minister zou geconfronteerd worden, vroeg hij enkele dagen bedenktijd alvorens de opdracht met enkele strikte garanties te aanvaarden. Het lijkt erop dat vooral Kronackers patriottische plichtsbesef een doorslaggevende factor was in deze beslissing.

Nadat ik in deze thesis vanuit verschillende invalshoeken op zoek ging naar de redenen voor staatshandel in de reconstructieperiode, moest er natuurlijk ook stilgestaan worden bij het concept 'staatshandel' *an sich*. Op welke manier deden de Kronacker-missies aan staatshandel? Hoe kaderden de missies in de bredere nationale en internationale handelscontext? En op wie deed Kronacker beroep om zijn opdracht tot een succesvol eind te brengen? Deze vragen werden voornamelijk (maar niet uitsluitend) in het tweede deel van deze thesis beantwoord.

Een eerste gegeven dat meteen opviel bij de analyse van de officiële missieopdracht waarmee Kronacker belast werd, was het feit dat staatshandel zeker niet hetzelfde betekende als een handelsmonopolie vanwege de staat. In het eerste half jaar nadat Kronacker met zijn bevoorradingstaak belast werd, moest hij de SHAEF nog naast zich dulden als belangrijke invoerder van bevoorradingsgoederen in België. Daarna ging ook de *Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen* zich steeds meer mengen in de privéhandel met gebieden waarin de Kronacker-missies actief waren. De *Dienst voor Onderlinge Hulpverlening* hield zich bezig met de handel uit Duitse gebieden, maar was ook van belang voor de interne verdeling van de goederen die door de missies werden ingevoerd.

Ook op een andere manier werd duidelijk dat de staatshandel van de Kronacker-missies zeer eng geïnterpreteerd diende te worden. Ondanks het feit dat er geen twijfel kan over bestaan dat de politieke elite in België zo snel mogelijk terug een vrijhandelsregime wou instellen, werd hierover niets gezegd in de officiële missie-opdracht. De urgente economische problemen in België hebben ervoor gezorgd dat Pierlot van Kronacker vooral verwachtte dat hij België zo spoedig mogelijk van goederen zou voorzien die de levensomstandigheden van de burgers tastbaar zouden verbeteren. Toch moeten Kronacker en Pierlot impliciet akkoord zijn gegaan met het tijdelijke karakter van de missies, ook al kan men hiervan niets terugvinden in de officiële missieopdracht.

Het feit dat Kronacker als minister zonder portefeuille met een specifieke opdracht werd toegevoegd aan de regering Pierlot had tot gevolg dat zijn diensten geen onderdeel waren van één specifiek ministerie en zelf ook niet opgebouwd waren als een ministerie. Dat gaf de Kronacker-missies een zekere flexibiliteit bij de uitvoer van hun bevoorradingstaak. Deze flexibiliteit kwam duidelijk tot uiting in de structurele organisatie van de missies. De belangrijkste missies bevonden zich in Brussel, Washington en Londen elk met een specifieke functie. Globaal gezien kan men stellen dat de missie van Washington de meest gewichtige was, aangezien hier niet enkel aankooponderhandelingen plaatsvonden, maar ook de benodigde toewijzingen van de Combined Boards dienden verkregen te worden.

Deze flexibiliteit kwam echter ook op een andere manier tot uiting. Kronacker had zijn wel omlinjnde opdracht aangevat met een beperkt aantal medewerkers die gedurende heel zijn ministermandaat de harde kern van de Kronacker-missies zouden uitmaken. Deze medewerkers waren vooral afkomstig uit de Antwerpse zakenwereld of hadden hun strepen verdiend in het diplomatieke en politieke bedrijf. Als een soort handelsgeneraal leidde Kronacker zijn economische elitetroepen in hun *bataille des approvisionnements* tijdens de eerste maanden na zijn aanstelling. Dit beeld van een beperkte, maar collegiale elitegroep zou echter snel vervelen eens meer beschikbare scheepsruimte en minder internationale handelsreglementeringen een grotere activiteit van de missies mogelijk maakten. De missies werden aangevuld met figuren uit de privésfeer die beter op de hoogte waren van de specifieke benodigdheden voor de verschillende economische sectoren in België. Zoals we zagen, leidde deze evolutie in sommige gevallen tot zware conflicten tussen de vaste medewerkers en deze nieuwe *parvenus*. Vooral afgevaardigden van de textielsector leken om onverklaarbare redenen niet erg gewenst in de Kronacker-missies. Privépersonen die daarentegen door de patronale voorman, Maurice Van Der Rest, werden voorgesteld, hadden veel minder kans om op verzet van Kronackers vaste medewerkers te stuiten.

Ook uit het derde deel, waarin de concrete en algemene resultaten van de Kronacker-missies werden onderzocht, blijkt duidelijk dat de missies een opmerkelijke evolutie doormaakten. Ondanks het feit dat Pierlot Kronacker op pad had gestuurd met de opdracht om zowel *vivres* als *matières premières* in België in te voeren, lag de nadruk van de missies in de eerste maanden toch voornamelijk op het invoeren van voedsel. De allereerste schepen die aankopen van de Kronacker-missies naar Antwerpen voeren, waren voornamelijk gevuld met granen. Naarmate er meer scheepsruimte vrijkwam en de voedselsituatie in België verbeterde, veranderde het aangezicht van de invoer die door de missies verwezenlijkt werd. Het relatieve aandeel van voedsel werd steeds kleiner, terwijl industriële goederen net meer werden ingevoerd. Natuurlijk had dit ook te maken met het feit Van Acker het roer van Pierlot had overgenomen. ‘Achille Charbon’ ging de Kronacker-missies vooral gebruiken om steenkool in te voeren, maar ook andere industriële grondstoffen (zoals bijvoorbeeld voor de textielsector) werden in grote hoeveelheden naar België verscheept.

Op deze manier werd de bijdrage van de Kronacker-missies aan het zogenaamde ‘Belgische mirakel’ zeer duidelijk. De grondstoffeninvoer van de missies zorgde ervoor dat de vooroorlogse Belgische industrie snel terug haar productieniveau kon evenaren. Tegelijk had deze nadruk op grondstoffen ervoor gezorgd dat er te weinig nieuwe machinerie door de missies werd ingevoerd wat direct ook de korte duur van het ‘Belgische mirakel’ verklaarde.

Tenslotte voerden de missies ook consumptiegoederen in om de interne Belgische markt te bevoorraden. De invoer van luxegoederen daarentegen lijkt vooral te zijn toegenomen eens Moens de Fernig de ontbinding van de missies moest overzien. In deze laatste fase hielden de missies zich ook nog zelden bezig met de aankoop van goederen. De staatshandel van de missies werd uitgehold ten voordele van een ondersteunende rol van private handelaars die door de *Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen* met de missies in contact werd gebracht. Meestal kwamen de missies enkel nog tussen om het trans-Atlantische transport van private handelsovereenkomsten te voorzien. Moens de Fernig zou zich dus nog meer dan Kronacker beperken tot het coördineren en ondersteunen van vrijhandel.

Op basis van al deze gegevens kunnen we nu een multidimensionaal antwoord formuleren op de centrale onderzoeksvraag: wat was de rol van de Kronacker-missies in de heropbouw van België na de Tweede Wereldoorlog?

Ten eerste zou men kunnen denken dat Kronacker noch zijn medewerkers weinig impact hebben gehad op wat er precies door de staat werd aangekocht en ingevoerd. Zoals we in het

vierde hoofdstuk zagen, moesten alle aankopen van de missies strikt te verantwoorden zijn in het kader van trimestriële handelsprogramma's die reeds een lange weg hadden=afgelegd vooraleer de missies ermee aan de slag konden gaan. Toch geeft het verhaal van het ingevoerde gezouten paardenvlees aan dat de missies wel degelijk een reële impact hadden op wat de burgers op hun bord kregen. Zeker in het begin van 1945, toen scheepsruimte nog zeer schaars was, moesten de missies zelf beslissen wat wanneer naar België werd verscheept. Op deze manier wordt duidelijk dat de missies meer invloed hadden dan de passieve rol van uitvoerder van ministeriële plannen deed vermoeden.

Een tweede aspect dat zeker besproken dient te worden -als we de rol van de Kronacker-missies in de naoorlog willen analyseren-, is de toenemende invloed van privéhandelaars. Zoals we zagen, evolueerden de Kronacker-missies van een beperkte maar duidelijke vorm van staatshandel die bedoeld was om België zo spoedig mogelijk van de voornaamste hulpgoederen te voorzien, naar een soort van handelsregime waarbij de staat een belangrijke coördinerende functie had in een organisatie die geen duidelijke structuur (meer) bezat.

Als derde en laatste punt dient men op te merken dat de handel van de Kronacker-missies ook betaald werd met dollardeviezen die buiten het Lend-Leaseregime vielen. De monetaire sanering van Gutt had ervoor gezorgd dat deze dollarvoorschotten tegen relatief vaste tarieven in Belgische frank konden terugbetaald worden aan de schatkist. Op deze manier kon men de Belgische begroting op termijn terug in evenwicht brengen, maar de kostbare dollardeviezen daarentegen was men voorgoed kwijt. Hoe rijk de Belgische schatkist ook met dollars gevuld mocht zijn, op termijn was dit beleid niet vol te houden. Op basis van deze gegevens en omwille van het feit dat de missies vooral grondstoffen invoerden, kan men de spectaculaire naoorlogse groei van België naar mijn mening beter' als een economische *fata morgana*' beschrijven dan 'als een economisch mirakel'.

Hoe kunnen we deze bevindingen nu terugkoppelen naar de bredere probleemstelling die zo uitvoerig in de inleiding besproken werd?

Gezien het feit dat de Kronacker-missies uiteindelijk hebben bijgedragen tot het herstel van de vrijhandelsdoctrine, kan men ze zonder twijfel eerder als een aspect van restauratie dan als een aspect van vernieuwing beschouwen. In feite zijn de Kronacker-missies een even paradoxaal gegeven als het regentschap. Op dezelfde manier als men prins Karel eigenlijk als redder van de monarchie kan percipiëren, kan men Kronacker als restaurateur van de vrijhandel betitelen. Of hij een *grand serviteur du pays* genoemd kan worden, laat ik aan de lezer zelf over, maar een groot liberaal was hij - naar mijn mening- zonder twijfel.

Bijlagen

Bijlage I: Regeringen waaronder de Kronacker-missies opereerden

Pierlot (naoorlogse regering):	27 september 1944 - 7 februari 1945
Van Acker I:	12 februari 1945 – 2 augustus 1945
Van Acker II:	2 augustus 1945 – 9 januari 1946
Spaak I:	13 maart 1946 – 19 maart 1946
Van Acker III:	31 maart 1946 – 10 juli 1946
Huysmans:	3 augustus 1946 – 12 maart 1947
Pierlot (naoorlogse regering):	Kronacker minister zonder portefeuille
Van Acker I*:	Kronacker minister zonder portefeuille
Van Acker II*:	Kronacker minister van Invoer
Spaak I:	Kronacker zonder regeringsmandaat
Van Acker III*:	Kronacker minister van Invoer
Huysmans*:	Kronacker minister van Invoer

* Lalmand als minister van Ravitaillering. In de regering Pierlot behoorde deze functie Delsinne toe, en in Spaak I was Moens de Fernig minister van Ravitaillering.

Bijlage II : Toelichting medewerkers van de Kronacker-missies.

Kabinet van Kronacker

Walter De Keyser: *kabinetschef, professor aan de Université Libre de Bruxelles (ULB).*

Pierre Kauch: *kabinetschef, historicus en directeur van de Nationale Bank.*

Georges Puttevils: *kabinetssecretaris, later Belgische ambassadeur te Wenen.*

Marie Haerens: *persoonlijke secretaresse van Kronacker.*

Pierre Jaspar²⁶²: *“vliegende” kabinetschef, broer van Marcel-Henri Jaspar, tevens missieafgevaardigde in Washington geweest.*

Missie van Brussel

Frédéric Osterrieth²⁶³: *missiehoofd, voorzitter van de Antwerpse Kamer van Koophandel en meer dan waarschijnlijk een telg van het Antwerpse Osterrieth-geslacht, dat reeds eind 19de eeuw belangrijke kooplieden en bankiers leverden.*

Maurits Naessens²⁶⁴: *missieafgevaardigde, hoofd van de financiële afdeling in deze missie en ook financiële inspecteur van de andere missies. Naessens was ook kunstverzamelaar, bankier en overtuigd socialist.*

G. Herkens: *missieafgevaardigde, vervangend missiehoofd.*

M. Brismé: *missieafgevaardigde.*

Albert Housiaux: *missieafgevaardigde, hoofd van de persafdeling van deze missie. Na de missies directeur van de krant Le Peuple.*

Bijlage II op basis van KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix...*, p. 130-155.; KRONACKER (P.). “Souvenirs d’une mission...”, pp 320-332.; LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3., *Extraits de Discours, passim.*

Waar mogelijk zal de exacte functie van de persoon in kwestie worden aangegeven. In de bronnen spreekt men echter meestal over “charges de mission adjoints”.

²⁶² AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/1/4, Arrêté ministériel, 12 maart 1947, 1 p. Enkel de tweede functie wordt door het personeelsbestand in het archief van Buitenlandse Zaken bevestigd.

²⁶³ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, pp 494-495.

²⁶⁴ AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/1/3, Arrêté ministériel, 1 april 1946, 1 p.; PAUWELS (P.) *op. cit.*, 139 p.

Missie van Washington

Joseph Jennen: *missiehoofd, daarvoor commercieel adviseur bij de Belgische ambassade in Washington.*

Robert Savoye: *missiehoofd, ook “vliegend” kabinetschef van Kronacker.*

Frédéric Good²⁶⁵: *missieafgevaardigde, hoofd van de shipping-afdeling in deze missie.*

Daarnaast ook voorzitter van de Vereniging van Reders en lid van de voorname redersfamilie Good in Antwerpen.

H. Rueff: *missieafgevaardigde, behoorde tot de shipping-afdeling in deze missie en die van Londen. Ook missieafgevaardigde in de missie van Kopenhagen.*

Marcel Le Clercq²⁶⁶: *missieafgevaardigde, hoofd van de voedingsafdeling in deze missie. Hij was ook een zeer belangrijk verzekeraar en zakenman. Hij had nam tijdens zijn leven ondermeer bestuursfuncties op bij Delhaize en de Assubel verzekeringsgroep. Belangrijk is ook dat hij lid was van de FIB.*

Joseph Brees: *missieafgevaardigde, behoorde tot de voedselafdeling van deze missie.*

J. Van Essche: *missieafgevaardigde, behoorde tot de voedselafdeling van deze missie.*

C. Duchateau: *missieafgevaardigde, hoofd van de industriële afdeling van deze missie.*

J. Vandenbroecke: *missieafgevaardigde, hoofd van de financiële afdeling van deze missie.*

Missie van Londen

Burggraaf Obert de Thieusies: *missiehoofd, na de missies benoemd tot Belgisch ambassadeur in Londen.*

André Van Campenhout: *missieafgevaardigde, hoofd van de shipping-afdeling in deze missie. Ook vervangend missiehoofd*

Théo Gruterling: *missieafgevaardigde, hoofd van de industriële afdeling in deze missie.*

G. de Henau: *missieafgevaardigde, behoorde tot de industriële afdeling van deze missie.*

F. Wolfers²⁶⁷: *missieafgevaardigde, behoorde tot de industriële afdeling van deze missie.*

Misschien ook een nakomeling van de rijke goudsmeden en juweliers familie Wolfers.

Jean Jussiant²⁶⁸: *missieafgevaardigde, hoofd van de financiële afdeling van deze missie. Een gekend econoom en bankier, die verschillende werken over de politieke economie heeft*

---

²⁶⁵ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, pp 326-327.

²⁶⁶ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, pp 418-420.

²⁶⁷ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, pp 673-674.

gepubliceerd. Had zonder twijfel ook banden met het CCI en FIB, want één van zijn werken werd door het CCI uitgegeven.

Baron Philippe de Gerlache de Gomery²⁶⁹: *missieafgevaardigde, hoofd van de persafdeling van deze missie. Zoon van de bekende ontdekkingsreiziger Adrian de Gerlache, die met de Belgica de expeditie naar Antarctica leidde (althans volgens Wikipedia).*

Missie van Montreal

M. Heyne: *missiehoofd, daarvoor commercieel adviseur bij de Belgische ambassade in Ottawa.*

Marcel Jonckheer: *missieafgevaardigde, hoofd van de voedingsafdeling in deze missie. Ook missieafgevaardigde in de missie van Washington.*

L. Fraikin: *missieafgevaardigde, hoofd van de industriële afdeling van deze missie.*

Willy François: *missieafgevaardigde, hoofd van de financiële afdeling van deze missie. Zou ook missiehoofd van de missie in Brussel zijn geweest.*

Missie van Madrid

Pierre Grisar²⁷⁰: *missiehoofd, ook een telg van de familie Grisar die verschillende belangrijke zakenlieden voorbracht.*

Gaston Berge²⁷¹: *missieafgevaardigde in deze missie en die van Buenos-Aires.*

Missie van Buenos-Aires

Gustave Schuchard: *missiehoofd.*

O. Wullus: *missieafgevaardigde.*

Baron Marcel-Henri Jaspar²⁷²: *ambassadeur in Buenos-Aires en zou volgens Kronackers memoires een belangrijke rol in de missie hebben gespeeld. Ook liberaal politicus geweest.*

---

²⁶⁸ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, pp 396-397.; JUSSIANT (J.). *Crises et dépressions. Une politique de stabilisation de l'activité économique*. Brussel, CCI, 1945, 105 p. Gevonden in ARA 2, FEB, n° 1912.

²⁶⁹ Adrian de Gerlache in *Wikipedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Adrien_de_Gerlache, geraadpleegd op 3 mei 2014.

²⁷⁰ KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *op. cit.*, p. 333.

²⁷¹ AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/II/6, Arrêté ministériel, 17 februari 1947, 1 p

²⁷² Voor meer info over Marcel-Henri Jaspar zie: VAN EETVELT (J.). *De kwestie-Jaspar. Het einde van een politieke carrière*. Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2001-2002, X p.

Missies van Kopenhagen, Lissabon en Stockholm

F. Baines: *missiehoofd van de missie in Kopenhagen.*

H. Crener: *missiehoofd van de missie in Lissabon.*

C. Petersen: *missiehoofd van de missie in Stockholm.*

Bijlage III : Charter der Missies

Le conseil des ministres confie à M. Kronacker, membre du Conseil, la mission de diriger et de coordonner l'action gouvernementale à l'étranger en matière de ravitaillement, d'approvisionnements et de transports, telle qu'elle résulte des décisions prises par le Conseil des ministres. Il aura pouvoir de traiter et de conclure les opérations que le ravitaillement, l'approvisionnement et les transports nécessitent. Il organisera et dirigera les missions belges chargées d'exécuter le programme tracé.

Nature et limites de la mission

a) A cette fin, M. Kronacker exercera dans les rapports avec les administrations et services étrangers compétents en matière de ravitaillement, d'approvisionnements et de transports les fonctions qui sont en fait celles d'un ministre des Approvisionnements et, à ce titre, ses fonctions seront le plus généralement exercées à l'étranger.

b) En conséquence, M. Kronacker aura notamment tous les pouvoirs sur les missions d'achat qu'il organisera à Londres et à Washington. Ces pouvoirs seront limités par le cadre du programme tracé par le gouvernement, et par le montant des crédits mis à sa disposition par celui-ci pour les achats à l'étranger.

Le ministère du Ravitaillement et le ministère des Affaires économiques feront parvenir à M. Kronacker cette semaine le programme détaillé de leurs besoins pour le premier trimestre et le chiffre global pour le 2e trimestre. Les chiffres détaillés pour le 2e trimestre et le 2e semestre lui seront envoyés à Londres dans le courant de la semaine prochaine.

La signature de M. Kronacker engagera le gouvernement pour les tâches qui lui sont assignées. Il pourra la déléguer pour toutes les opérations d'achats, de transports, d'assurance au chef de mission et au chef de la section financière des missions agissant conjointement.

c) Afin d'être toujours tenu parfaitement au courant des besoins de l'économie belge, M. Kronacker établira une liaison organique avec les principaux départements intéressés, notamment avec les départements des Affaires économiques, du Ravitaillement, des Communications et des Affaires étrangères.

d) Le ministre des Finances fournira, dans les limites des crédits accordés par le Conseil des ministres, les moyens de paiement nécessaires, au moment opportun. Le ministre des Finances s'efforcera de ne pas payer uniquement en or ou en devises, mais d'imputer le paiement sur un compte créditeur de la Belgique vis-à-vis des pays alliés (par exemple en vertu du Reverse Lend-Lease).

e) La négociation des accords commerciaux restera du ressort exclusif des Affaires étrangères. Les négociations à l'étranger de M. Kronacker intéressant le Ravitaillement, les Affaires économiques, les Transports, se limiteront donc à tout ce qui ne constitue pas des accords commerciaux proprement dits.

Le ministère des Affaires étrangères tiendra M. Kronacker au courant du progrès des négociations en cours. M. Kronacker s'engage à faire connaître aux Affaires étrangères toute suggestion pouvant leur être pour ces accords.

Nos postes diplomatiques à l'étranger et les départements belges encore installés à Londres recevront le présent ordre de mission ainsi que le communiqué officiel annonçant la nomination de M. Kronacker.

M. Kronacker pourra correspondre directement avec nos postes diplomatiques pour les affaires courantes intéressant le ravitaillement, les approvisionnements et les transports et n'affectant pas nos relations politiques avec les Etats étrangers. Il tiendra le ministre des Affaires étrangères au courant en lui envoyant copie de ses communications.

Les Conseillers commerciaux de nos légations et ambassades recevront instruction de prêter leur concours à M. Kronacker.

Le ministère des Affaires étrangères fera parvenir à M. Kronacker, avant son départ, des lettres à destination de nos ambassadeurs à Londres et à Washington d'avoir à mettre à la disposition de M. Kronacker les fonds nécessaires pour couvrir les frais des missions. Les négociations en cours avec la France en ce moment sont en réalité l'amorce d'accords commerciaux.

M. Kronacker n'interviendra pas dans ces négociations. Une décision sera prise au retour de la mission envoyée en France sur l'opportunité qu'il y aurait pour M. Kronacker d'envoyer une mission ou un délégué dans ce pays.

f) L'activité principale de M. Kronacker consistera à diriger et à coordonner l'activité des missions d'achats à l'étranger, à effectuer toutes les démarches nécessaires à cette fin, et à prendre surplace, au nom du gouvernement belge, toutes les décisions qui doivent être prises d'urgence. Par des interventions personnelles, il s'efforcera d'accélérer la procédure d'exécution auprès des divers organismes inter-alliés; S.H.A.E.F. de Bruxelles, S.H.A.E.F. de Versailles, Combined Civil Affairs, Combined Boards, Ministries of Supply and of shipping, etc.

g) Vis-à-vis du ministère des Affaires économiques et du ministère du Ravitaillement, le rôle de M. Kronacker et de ses missions sera terminé lorsque les marchandises seront à quai.

h) Par des démarches effectuées principalement à Londres, M. Kronacker s'efforcera d'obtenir des autorités alliées les autorisations d'importer du Portugal, d'Espagne et de Suisse. Son attention est attirée sur le fait que jusqu'ici les importations autorisées de provenance de ces pays l'ont été sous la réserve d'avoir un but humanitaire (nourriture pour enfants, malades, etc.).

Cette activité de M. Kronacker n'empêchera pas l'envoi en Espagne de la mission organisée par les soins du ministre du Ravitaillement. Mais M. Kronacker sera tenu au courant des résultats éventuels de cette mission de prospection.

i) Lorsque des achats prévus dans un certain pays ne pourront être effectués, M. Kronacker s'efforcera de les réaliser dans un autre pays.

j) Les dossiers relatifs aux négociations menées par le gouvernement belge avec l'Argentine, lui seront communiqués à Londres.

k) M. Kronacker n'enverra pas pour le moment de mission au Congo. Son délégué dans la colonie sera le gouverneur général avec lequel il pourra correspondre directement. Le ministère des Colonies donnera les instructions nécessaires à cet effet.

Organisation des missions

1. --- Liaison avec les administrations belges.

- a) La liaison constante avec les départements intéressés: le Cabinet du Premier ministre,
les Affaires économiques,
le Ravitaillement,

les Transports,
 les Affaires étrangères,
 les Finances,

se fera essentiellement par le représentant permanent de M. Kronacker à Bruxelles, c'est-à-dire le chef de la mission en Belgique. Celui-ci assistera au Comité des Priorités dont la tâche est précisément d'assurer la coordination de l'activité de tous les départements en ce qui concerne les importations, les exportations et l'approvisionnement du pays.

b) M. Kronacker aura un représentant permanent au sein du Joint Committee, présidé, à Bruxelles, par le Major Général Erskine. Le chef de la délégation belge reste le baron Snoy, président du Comité des Priorités. M. Kronacker traitera directement avec le Major Général Erskine dans la mesure où il le jugera nécessaire.

c) M. Kronacker assistera chaque fois que la chose sera possible aux délibérations du Conseil des ministres et au Comité inter-ministériel de Coordination économique. M. Kronacker se tiendra également en contact personnel avec le gouverneur général du Congo Belge.

2.--- Missions à Londres et à Washington.

M. Kronacker organisera les missions à Londres et à Washington. Pour les questions importantes, il prendra l'avis du Premier ministre et du ministre des Affaires étrangères. Il pourra compléter ses missions par des spécialistes compétents choisis par lui sur place.

Cependant, lorsqu'il s'agira de faire venir des spécialistes de Belgique, il fera des suggestions au ministre des Affaires économiques, du Ravitaillement ou des Transport sou leur demandera de désigner eux-mêmes ces spécialistes.

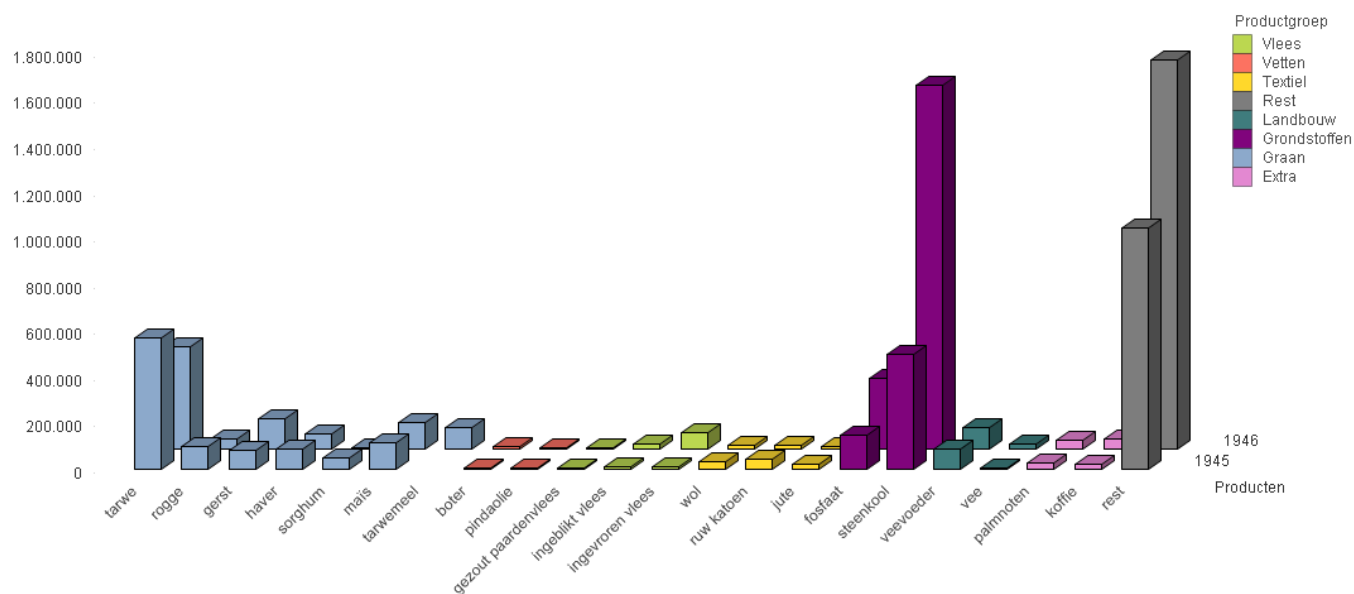
Les traitements et indemnités, frais de représentation du personnel des missions seront établis avoir pris l'avis du ministre des Affaires étrangères et du ministre des Finances et seront soumis pour accord au Premier ministre.

3.--- Budgets.

Le traitement du ministre, les dépenses afférentes à son cabinet et le budget des achats seront à charge du ministère des Finances, le budget des missions sera à charge des Affaires économiques.

Bijlage IV : Grafieken

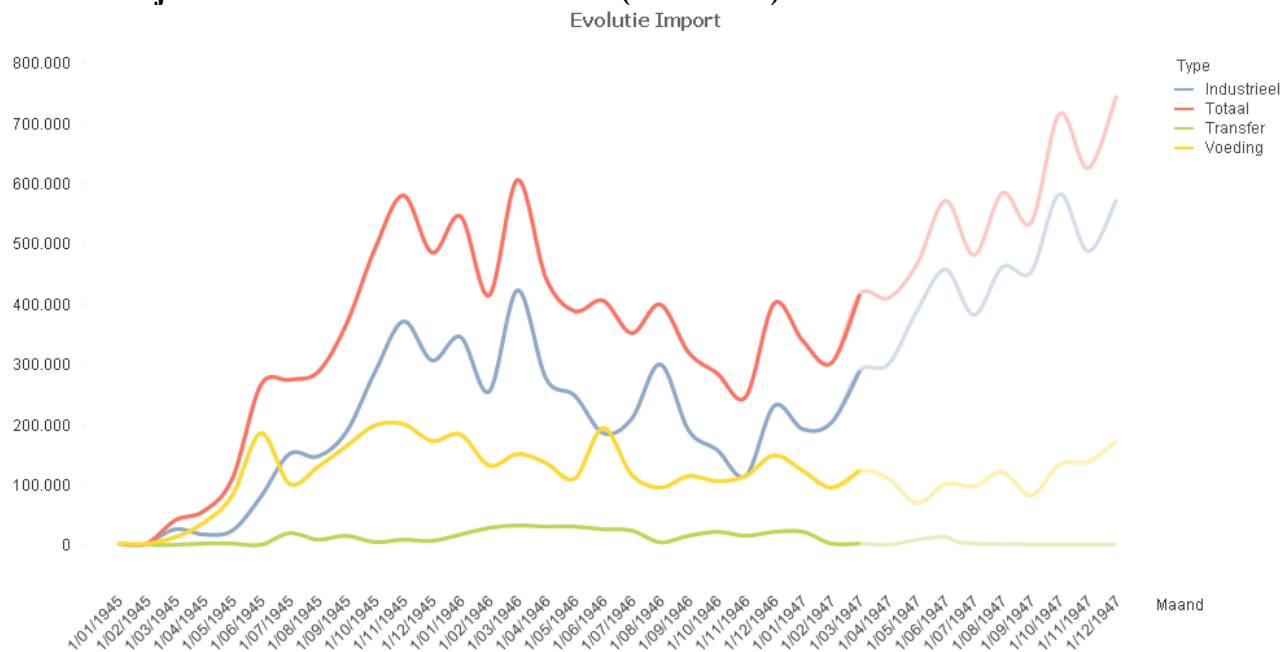
1. Top 21-goederen en hun evolutie op de totale missie-invoer in 1945 en 1946

Producten	1945	1946
tarwe	569.666	443.229
rogge	97.386	44.348
gerst	81.694	129.469
haver	89.368	67.906
sorghum	49.961	5.937
maïs	116.576	113.409
tarwemeel	-	91.311
boter	3.312	9.712
pindaolie	6.868	1.832
gezout paardenvlees	4.847	3.888
ingeblikt vlees	13.153	20.817
ingevroren vlees	9.053	70.666
wol	30.894	14.436
ruw katoen	45.051	18.910
jute	20.046	10.732
fosfaat	148.804	305.386
steenkool	498.826	1.573.951
veevoeder	87.839	95.592
vee	5.154	19.505
palmnoten	26.675	38.275
koffie	21.845	45.898
rest	1.043.040	1.686.409
totaal	2.972.003	4.811.618

Bijlage IV op basis van ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Tonnages et Prix moyens C.I.F. Anvers des principaux produits importée par les Missions Economiques Belges en 1945-1946-1947 et 1948.", 1 p.; ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696, Brief van Housiaux aan Roger, 26 maart 1948, 1 p, Annex "Importations mensuelles des Missions Economiques du 1er Janvier 1945 au 29 fevrier 1948." 1 p.

2. Maandelijks evolutie van de missie-invoer (1945-1948)

Maand	Totale invoer	Voeding	Industrieel	Transfer
jan/45	2.238	2.238	0	0
feb/45	3.657	2.491	1.115	51
mrt/45	42.083	14.008	26.751	1.324
apr/45	56.404	36.349	17.376	2.679
mei/45	111.119	82.954	24.653	3.512
jun/45	266.643	185.258	80.135	1.250
jul/45	274.937	102.465	151.599	20.873
aug/45	286.387	130.174	147.224	8.989
sep/45	366.907	163.840	187.473	15.594
okt/45	491.704	199.918	287.851	3.935
nov/45	581.674	201.843	371.144	8.687
dec/45	486.305	172.368	306.229	7.708
jan/46	546.536	184.435	345.141	16.960
feb/46	414.242	132.040	254.458	27.744
mrt/46	606.482	150.541	423.791	32.150
apr/46	442.797	136.453	275.630	30.714
mei/46	388.737	110.679	248.285	29.773
jun/46	405.933	194.829	185.209	25.895
jul/46	352.218	116.956	210.165	25.097
aug/46	399.643	94.894	299.675	5.074
sep/46	320.421	113.914	190.063	16.444
okt/46	286.163	106.636	157.927	21.600
nov/46	245.909	114.019	115.793	16.097
dec/46	402.537	149.216	232.125	21.196
jan/47	338.575	123.811	193.359	21.405
feb/47	303.260	96.243	204.343	2.674
mrt/47	417.218	123.497	290.662	3.059

Bibliografie

BAUDHUIN (F.). *Belgique 1900-1960. Explication économique de notre temps*. Leuven, Institut de Recherches Economiques et Sociales, 1961, 318 p.

BAUDHUIN (F.). *Histoire économique de la Belgique 1945-1956*. Brussel, Bruylant, 1958, 438 p.

BERNARDO Y GARCIA (L.A.). *Inventaire des archives de cabinet des ministres des Affaires économiques. 1944-1952 (1935- 1962)*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008, 204 p.

BLONTROCK (J.). *Zeven magere jaren of de historiek der Belgische bevoorrading gedurende en na de oorlog (1940-1945)*. Brugge, Die Keure, 1950, 189 p.

BOEHME (O.). *De welvaart en trots van naties. Een geschiedenis van het economische nationalisme*. Antwerpen, De Bezige Bij, 2013, 236 p.

BOONE (M.). *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*. Gent, Academia Press, 2011, 377 p.

BOTS (M.). *Beknopte geschiedenis van de Liberale Partij*. Gent, Liberaal Archief, 1989, 68 p. (REEKS VERHANDELINGEN VAN HET LIBERAAL ARCHIEF, VOLUME 3).

BOURDIEU (P.). "L'illusion biographique" In *Actes de la recherche en sciences sociales*. Jrg. 12, 1986, n° 62-63, pp 69-72.

BOURGEOIS (Pascale). *Le Ministère du Ravitaillement (1944-1948). Organisation et compétences*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1993, 69 p. (MISCELLANEA ARCHIVISTICA, STUDIA 31).

BROWN WELLS (S.). *Jean Monnet. Unconventional statesman*. Londen, Lynne Rienner Publishers, 2011, 279 p.

CASSIERS (I.), DE VILLE (P.) & SOLAR (M.P.). "Economic growth in postwar Belgium." In CRAFTS (N.) & TONIOLO (G.), eds. *Economic growth in Europe since 1945*. Cambridge, Cambridge University Press, 1996, pp. 137-209.

CASSIERS (L.). "Belgian Miracle to slow growth. The impact of the Marshall plan and the European Payments Union" In EICHENGREEN (B.), ed. *Europe's post-war recovery*. Cambridge, Cambridge University Press, 1995, pp 271-291.

CHELINI (M-P.). "La crise du ravitaillement en Europe. 1944-1949" In BARJOT (D.), BAUDOUÏ (R.) & VOLDMAN (D.), eds. *Les reconstructions en Europe (1945-1949)*. Brussel, Editions Complexe, 1997, pp 157-173.

CONWAY (M.). *The sorrows of Belgium: liberation and political reconstruction, 1944-1947*. Oxford, University Press, 2012, 415 p.

COOLSAET (R.). *België en zijn buitenlandse politiek (1830-1990)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1998, 670 p.

COOMANS de BRACHÉNE (O.). *État présent de la noblesse Belge. Annuaire de 1992. Première partie Kerv-Lamb*. Brussel, État présent, 1992, 193 p.

CRAEYBECKX (J.). “Hoofdstuk V: Van de grote depressie tot de Tweede Wereldoorlog.” In WITTE (E.), CRAEYBECKX (J.) & MEYNEN (A.), eds. *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, pp 205-246.

CROMBOIS (J-F.). *Camille Gutt. Les finances et la guerre (1940-1945)*. Brussel, CEGES, 2000, 536 p.

DE SCHAEPDRIJVER (S.). *De groote oorlog. Het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Antwerpen/Amsterdam, Houtekiet/Atlascontact, 2013, 383 p.

DE STAERCKE (A.). *Tout cela a passé comme une ombre. Mémoires sur la Régence et la Question royale. Textes et documents édités par Jean Stengers et Ginette Kurgan- van Hentenryk*. Brussel, Racine, 2003, 384 p.

DELZENNE (Y-W.) & HOUYOUX (J.), eds. *Le nouveau dictionnaire des Belges*. Brussel, Le Cri, 1998, 2 vol.

DUJARDIN (V.). “Het Regentschap (1944-1950). De overgang naar een nieuw België.” In *Nieuwe Geschiedenis van België. Volume II: 1905-1950*. Deel 3, Tielt, Lannoo, 2006, pp 1225-1303.

GERARD (E.). “Partijen en zuilorganisaties: een mengeling van oud en nieuw” In HUYSE (L.) & HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 169-188.

GOTOVITCH (J.). “Construction and deconstruction of a cult: Edgar Lalmand and the Communist Party of Belgium” In: *Twentieth Century Communism*, Jrg. 1, mei 2009, pp 129-152.

GROSBOIS (T.). *Pierlot (1930-1950)*. Brussel, Racine, 2007, 398 p.

HEMMERIJCKX (R.). “Het ABVV en de koningskwesitie in 1945. De voorlopige pacificatie van een conflict.” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 79-108.

HENAU (A.) & VAN DEN WIJNGAERT (M.). *België op de bon: rantsoenering en voedselvoorziening onder Duitse bezetting (1940-1944)*. Leuven, ACCO, 1986, 264 p.

HOFLACK (K.) & HUYSE (L.). “De afrekening met de vrienden van de vijand.” In HUYSE (L.) & HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 27-44.

HUDSON (M.V.). "Foreign policy analysis: actor-specific theory and the ground of international relations." In *Foreign Policy Analysis*, Jrg. 1, 2005, n° 1, pp 1-30.

JACKSON (R.) & SØRENSEN (G.). *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford, University Press, 2013, 384 p.

KENNEDY (P.). *The rise and fall of the great powers. Economic change and military conflict from 1500-2000*. Londen, Fontana Press, 1989, 898 p.

KEULEMANS (D.). "De institutionalisering van het sociaaleconomische overleg. De Wet van 20 september 1948 'houdende organisatie van het bedrijfsleven.'" In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 189-224.

KINDLEBERGER (C.P.). *Marshall Plan days*. Boston, Allen & Unwin, 1987, pp 230-244.

KURGAN-VAN HENTENRIJK (G.), JAUMAIN (S.) & MONTENS (V.), eds. *Dictionnaire des patrons en Belgique: les hommes, les entreprises, les réseaux*. Brussel, De Boeck Universiteit, 1996, 729 p.

KURGAN-VAN HENTENRYK (G.). "La Belgique et le plan Marshall ou les paradoxes des relations belgo-américaines." In *BTFG*, Jrg. 71, 1993, n° 2, pp 290-353.

LAGROU (P.). "Verzet en naoorlogse politiek" In HUYSE (L.) & HOFACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 45- 68.

LEVI (G.). "Les usages de la biographie" In *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations (Annales ESC)*. Jrg. 44, 1989, n° 6, pp 1325-1335.

LIBERAAL ARCHIEF. *Paul Kronacker (1897-1994): inventaris van het archief (1919-1985)*. Gent, Liberaal Archief, 2007, 23 p.

LUYKX (T.). *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot heden. Tweede herziene en bijgewerkte uitgave*. Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1969, 765 p.

McKEE ROSEN (S.). *The Combined Boards of the Second World War. An experiment in International administration*. New York, Columbia University Press, 1951, 288 p.

MOMMEN (A.). *The Belgian economy in the twentieth century*. Londen/New York, Routledge, 1994, 266 p.

PAUWELS (P.) *Maurits Naessens (1908-1982). Een menhir in het Zuid-Nederlandse culturele landschap: verzamelen, mecenaat en kunstpromotie in de jaren 1950-1975*. Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven masterthesis, 2008-2009, 139 p.

POWELL (A.). *To keep the ball rolling. The memoirs of Anthony Powell*. Chicago, Chicago University Press, 1983, 461 p.

ROLL (E.). *The combined food board. A study in wartime international planning*. California, Stanford University Press, 1956, 383 p.

RUSSELL (J.E.). *World population and world food supplies*. Londen, Unwin Brothers Ltd, 1954, 513 p.

SCHOLLIERS (P.) & CASSIERS (I.). “Le pacte sociale Belge de 1944. Les salaires et la croissance économique en perspective internationale.” In VANTHEMSCHE (G.) & LUYTEN (D.), eds. *Het Sociaal Pact van 1944. Oorsprong, betekenis en gevolgen*. Brussel, VUB Press, 1995, pp 161-190.

SNOY ET D’OPPEURS (J.-C.). *Rebatir l’Europe. Mémoires. Entretiens avec Jean-Claude Ricquier*. Parijs/Louvain-la-Neuve. Duculot, 1989, 220 p.

SUETENS (M.). *Histoire de la politique commerciale de la Belgique depuis 1830 jusqu’ à nos jours*. Brussel, Editions de la Librairie Encyclopedique, 1955, 447 p.

TAVERNIER (F.). *Import en economisch herstel. De rol der missies Kronacker*. Gent, Rijksuniversiteit Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1947, 156 p.

VAN DEN WIJNGAERT (M.), BEULLENS (L.) & BRANDTS (D.). *België en zijn koningen. Monarchie en macht*. Antwerpen, Houtekiet, 2000, 413 p.

VAN DEN WIJNGAERT (M.), BEULLENS (L.) & DECAT (F.). “De buitenlandse en militaire politiek van België in een gebipolariseerde wereld.” in VAN DEN WIJNGAERT (M.) & BEULLENS (L.), eds. *Oost West, West best. België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*. Tielt, Lannoo, 1997, pp 52-66.

VAN DEN WIJNGAERT (M.). “Oorlog en bezetting (1940-1944).” In *Nieuwe Geschiedenis van België. Volume II: 1905-1950*. Deel 3, Tielt, Lannoo, 2006, pp 1135-1223.

VAN DER WEE (H.) & VERBREYT (M.). *A small nation in the turmoil of the Second World War: money, finance and occupation (Belgium, its enemies, its friends, 1939-1945)*. Leuven, University Press, 2009, 494 p.

VAN DOORSLAER (R.). “De oorlog tussen continuïteit en verandering: vragen en problemen” In HUYSE (L.) & HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 17-26.

VAN EETVELT (J.). *De kwestie-Jaspar. Het einde van een politieke carrière*. Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2001-2002, X p.

VAN GOETHEM (H.). “Prins Karel, regent van België: de koningskwestie, de democratie, de geallieerden.” In HUYSE (L.) & HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 91-117.

VAN MOLLE (P.). *Het Belgische parlement (1894-1969)*. Gent, Drukkerij Erasmus, 1969, 421 p.

VANDEN BERGHE (Y.). “België en het buitenland.” In HUYSE (L.) & HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp 189-207.

VANDEPUTTE (R.). *Economische geschiedenis van België, 1944-1984*. Tielt, Lannoo, 1985, 240 p.

VANSWEEVELT (I.). “Pogingen tot progressieve frontvorming in de vakbeweging tijdens de bevrijdingsperiode (1944-1947).” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 149-166.

VANTHEMSCHE (G.). “De Belgische patronale groeperingen in een belangrijke mutatieperiode (1944-1946) : de reorganisaties op het sectoriële vlak” In: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis(BTFG)*, Jrg. 69, 1989, n° 2, pp 299-337.

VANTHEMSCHE (G.). “De reorganisatie van het Belgische patronaat: van Centraal Nijverheidscomité naar Verbond der Belgische Nijverheid (1946).” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 109-147.

VANTHEMSCHE (G.). *Geschiedenis van België*. Brussel, VUB-Uitgaven, 2010, 285 p.

VERAGHTERT (K.). “De naoorlogse economie en het Marshallplan 1944-1960.” in VAN DEN WIJNGAERT (M.) & BEULLENS (L.), eds. *Oost West, West best. België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*. Tielt, Lannoo, 1997, pp 67-84.

VITON (A.). *The international sugar agreements. Promise and reality*. Purdue, Purdue University Press, 2004, 350 p.

WALTZ (K.N.). “The origins of war in neorealist theory.” In *Journal of Interdisciplinary History*, Jrg. 18, 1988, n° 4, pp 615-628.

WARNER (G.). “La crise politique belge de novembre 1944: un coup d'etat manqué?” In *Courrier hebdomadaire du Centre de recherché et d'information socio-politique (CRISP)*, Jrg. 13, 1978, n° 798, pp 1-27.

WITTE (E.). “Hoofdstuk VI: Tussen restauratie en vernieuwing (1944-1950).” In WITTE (E.), CRAEYBECKX (J.) & MEYNEN (A.), eds. *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, pp 247-280.

WITTE (E.). “Tussen restauratie en vernieuwing. Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950.” In WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.) & STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB Press, 1990, pp 13-56.

Bronnen

Onuitgegeven Bronnen

NOTULEN VAN DE MINISTERRAAD

Algemeen Rijksarchief (ARA), *Notulen van de ministerraad*, 1944-1948.

Op <http://extranet.arch.be:8180/Conseil/?lg=nl>

FÉDÉRATION DES ENTREPRISES DE BELGIQUE

Algemeen Rijksarchief 2 - Depot Joseph Cuvelier (ARA 2), *Fédération des Entreprises de Belgique (FEB)*, Inventarisnummer 19.

In BRION (R.), HENDRICK (A.) & MOREAU (J.-L.). *Inventaire des archives de la F.E.B. (Fédération des Entreprises de Belgique) et du Comité National Belge de la Chambre de Commerce Internationale*. 1897-2007. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2012, 243 p.

ARA 2, *FEB*, n° 1.

ARA 2, *FEB*, n° 13.

ARA 2, *FEB*, n° 82.

ARA 2, *FEB*, n° 87.

ARA 2, *FEB*, n° 507

ARA 2, *FEB*, n° 560.

ARA 2, *FEB*, n° 1751.

In deze doos vindt men het *Bulletin du Comité Central Industriel de Belgique* (1942-1946)

ARA 2, *FEB*, n° 1912.

In deze doos vind men JUSSIANT (J.). *Crises et dépressions. Une politique de stabilisation de l'activité économique*. Brussel, CCI, 1945, 105 p.

MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Archives du Ministère Belge des Affaires Etrangères (AMBEA), *serie politico-economique*, film n°- "B" P 345, Df 402.

AMBEA, *serie politico-economique*, film n°- "B" P 375, Df 404.

AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/I/1-4.

AMBEA, *serie politico-economique*, "B" n° 7235/II/5-7.

KABINET VAN DE MINISTERS VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Algemeen Rijksarchief (ARA), *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, I 409.

In BERNARDO Y GARCIA (L.A.). *Inventaire des archives de cabinet des ministres des Affaires économiques. 1944-1952 (1935- 1962)*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008, 204 p.

ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 432.

ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 435.

ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 436.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 441.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 443.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 445.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 450.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 454.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 455.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 456.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 460.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1027.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1030.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1031.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1696.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1698.
 ARA, *Kabinet van de ministers van Economische Zaken*, n° 1751.

MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN

(Nog niet geïnteriseerd)

Algemeen Rijksarchief (ARA), *Archief van het Ministerie van Economische Zaken (AMEZ): Industriële bevoorrading, deelbestand "Missie Kronacker"*, (Voorlopige) n° 124.

ARA, *AMEZ: Industriële bevoorrading, deelbestand "Missie Kronacker"*, (Voorlopige) n° 130.

LIBERAAL ARCHIEF

Liberaal Archief (LA), *Archief van Paul Kronacker*, Inventaris 30.

In *Paul Kronacker (1897-1994): inventaris van het archief (1919-1985)*. Gent, Liberaal Archief, 2007, 23 p.

LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.2.1.

LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.2.

LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.3.1.3.

LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 1.4.3.

LA, *Archief van Paul Kronacker*, n° 10.2.

Uitgegeven Bronnen

NATIONAAL

BELGIQUE. *Rapports de la Commission pour l'Etude des Problèmes d'Après-Guerre (CEPAG)(1941-1944)*. 140 p.

Nationale Bank van België (NBB), *Jaarverslagen*, 1944-1948.

Op <http://www.nbb.be>, “Publicaties – Jaarverslag”

Nationale Bank van België (NBB), *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting*, 1944-1948.

Op <http://www.nbb.be>, “Publicaties – Economisch tijdschrift”

Parlementaire Handelingen van België (PHB), *Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 1944-1949.

Op <http://www.dekamer.be>, afdeling “Plenum - integraal verslag”

EGODOCUMENTEN VAN KRONACKER

KRONACKER (P.). “Après un an d’expérience. Réflexions sur le passé et l’avenir.” In *Comptes rendus des Travaux de la Société d’Economie politique de Belgique*. Brussel, janvier 1946, n° 159, pp 3-18.

KRONACKER (P.). *Souvenirs de paix et de guerre*. Parijs, Fayard, 1973, 320 p.

KRONACKER (P.). “Souvenirs d’une mission.” In *Le Flambeau*. Brussel, mei 1947, pp 320-332.

ANDERE

Drapeau Rouge (1944-1948)

De Boer (1944-1948)

AMERICAN SOCIETY OF INTERNATIONAL LAW. “Mutual Aid Agreements.” In *The American Journal of International Law*, Jrg. 36, 1942, n° 4, pp 222-225.

ANONIEM. “M. Paul Kronacker.” In *Pourquoi Pas?*, n°1430, 26.04.46, pp 1043-1047.

BOURGEOIS (Pierre). “M. Paul Kronacker, ministre des Approvisionnements.” In *Le Face à Main*, Jrg. 33, 18.08.45, p. 3.

BRUYLANT. *Recueil financier*. Brussel, Bruylant, 1939, 1359 p. (DEEL I).

EUROPEAN COAL ORGANISATION. “Agreement for the Establishment of the European Coal Organistaion” in *Library of Congress*, <http://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000004-0001.pdf>, geraadpleegd op 14 april 2015.

LARCIER. *Le livre bleu. Recueil biographique*. Brussel, Maison Larcier, 1950, 532 p.

UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. "Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. Europe" in *University of Wisconsin Digital Collections*, pp 82-134, <http://digicoll.library.wisc.edu>, geraadpleegd op 18 april 2015.

Samenvatting

Deze thesis bestudeert de opdracht die Paul Kronacker op 15 december 1944 van Pierlot kreeg toen hij als minister zonder portefeuille aan de eerste naoorlogse regering werd toegevoegd. Kort gesteld kreeg Kronacker de taak om in het buitenland allerlei goederen aan te kopen en naar België te transporteren met het doel de Belgische bevolking en economie afdoende te kunnen bevoorraden. Aangezien Kronacker deze opdracht als lid van de regering diende uit te voeren, was er zondermeer sprake van een vorm van staatshandel.

In deze thesis wordt onderzocht welke specifieke redenen ervoor gezorgd hebben dat de Belgische regering haar eeuwenoude ideaal van vrijhandel liet varen ten voordele van staatshandel onder leiding van een Tiense suikerindustriële. Eerst wordt de economische, politieke en internationale context waarin België zich na haar bevrijding bevond, ontleed om na te gaan in welke concrete situatie staatshandel een reële beleids optie werd. Vervolgens wordt nagegaan waarom net Kronacker uitverkoren werd om deze opdracht tot een goed einde te brengen.

Het tweede deel onderzoekt hoe Kronacker zijn opdracht in praktijk zou aanpakken. Op wie deed hij beroep? Waar werden de goederen aangekocht? En met welke handelsbelemmeringen werd hij geconfronteerd? De zoektocht naar antwoorden op deze vragen leidt al gauw tot de conclusie dat Kronacker in Stockholm, Kopenhagen, Lissabon, Madrid, Montréal, Buenos-Aires, Londen en Washington permanente handelszendingen oprichtte om zijn taak behoorlijk te kunnen vervullen. De handelsverrichtingen van deze handelszendingen, die kortweg de Kronacker-missies werden genoemd, werden gecoördineerd door de centrale missie van Brussel.

In het derde deel wordt nagegaan welke producten er door de Kronacker-missies werden ingevoerd en welke bijdrage dit had op de agressieve economische groei die België in de directe naoorlog kende, en die in de historiografie wordt aangeduid met de term 'het Belgische mirakel'.

Ten slotte worden ook andere aspecten van de missies uitvoerig besproken in deze thesis. Zo wordt er nagegaan aan welke politieke invloed de missies blootstonden in de 28 maanden dat ze door Kronacker geleid werden. Belangrijke politieke dossiers uit de directe naoorlogse periode zoals de repressie ten aanzien van collaborateurs, de koningskwesitie en de communistische regeringsdeelname worden belicht in functie van de Kronacker-missies.

Ook wordt er nagegaan hoe de handelsverrichtingen van de missies evolueerden vanaf Kronackers aanstelling eind 1944 tot wanneer Kronacker de regering op 20 maart 1947 verliet. Een kort woordje wordt ook nog gewijd aan de technocraat Georges Moens de Fernig die belast werd met de taak om de ontbinding van de Kronacker-missies te overzien.

Een laatste interessant aspect dat in deze thesis verschillende malen aan bod komt is het Lend-Leasesysteem. Er wordt nagegaan in welke mate dit amalgaam aan bilaterale verdragen die tijdens de oorlog gesloten werden om de oorlogsinspanningen van de verschillende geallieerde naties te spreiden, invloed heeft gehad op de werkzaamheden van de Kronacker-missies. Het belang van de haven van Antwerpen wordt in dit verband ook verduidelijkt.

Abstract

This dissertation analyses the commercial missions that were set up by the Belgian government after the liberation of the Belgian territory in the Second World War. Prime minister Pierlot asked Paul Kronacker, a well-known head of a sugar company, to buy and transport all sorts of relief supplies from outside countries in order to reboot the Belgian economy. The analysis is focused on the roll these commercial missions, better known as 'Kronacker-missions', played in the aggressive economic growth that Belgium witnessed in the immediate post-war era that has been called 'the Belgian miracle'. Another major point of attention is the relation between the Kronacker-missions and the Lend-Leasesystem